NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
118327-C.
Neu-

Digitized by Google

Digitized by Google

ÖNB
+Z280903500

Digitized by Google

Digitized by Google

U P U T A

U OSNIVANJE

NOVO SAGRADIT SE IMAJUĆIH VOJARNAH

S DODATKOM,

TIČUĆIM SE NAČELAH ZA PROSUDJIVANJE POSTOJEĆIH

ILI

PRENAREDIT IMAJUĆIH SE SGRADAH.

(K. §. 5. zakona o nastanjivanju vojske).

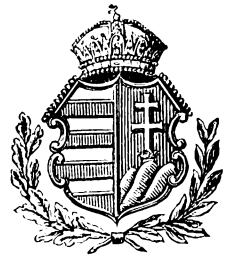

BUDAPEŠTA.

KRALJEVSKO-UGARSKA SVEUČILIŠTNA TISKARNA.

1 8 7 9.

118327-C

Digitized by Google

Digitized by Google

Obćenito.

Kad se gradi nova vojarna, treba u njoj napraviti u obće sve one stanovne i nuzgredne prostorije, što jih treba onomu vojničkomu odjelu, kojemu su namienjene, prema njegovu ustrojstvu za mira. 1.

Po pravilu treba graditi vojarne, kojim je zapremina (Belagsgrösse) evo ovolika: 2.

a) vojarna za pješačtvo i lovačku četu treba da dotječe barem jednomu bataljunu a najviše jednoj pukovniji, pukovnijskomu stožeru (Regimentsstab) i trojici bojnih bataljunah, ili pako zapovjedničtvu pričuve s 4. i 5. bataljunom i s osnutkom (kadre) dopunitbenoga bataljuna;

b) za konjaničtvo da dotječe barem jednomu odjelu (Division), a najviše jednoj pukovniji;

c) za bojno topničtvo (Feld-Artillerie) da dotječe barem jednomu baterijskomu odjelu (Batterie-Division), a najviše jednoj pukovniji;

d) za tvrdjavno topničtvo da dotječe jednomu bataljunu;

e) za vojno mjerničke i obkopničke čete, da dotječe barem jednomu bataljunu, a najviše jednoj pukovniji;

f) za vozarski zbor (Fuhrwesen-Corps), da dotječe jednoj satniji (Eskadron) ili više njih;

g) za kadetsku učionu.

Svi odjeli, koji nisu navedeni u prvašnjih točkah, a stalež (Stand) jim nedostiže naznačenu najmanjinu (dopunitbene čete, vojne mjerničke pričuvne satnije), zatim stožeri (Stäbe) četnih divizijah i brigadah, svezani neposredno s četami, kao što i brigadni sudovi s pripadajućimi njim brigadnimi uzami, mogu se dogodice sjediniti u vojarnah s kojim od navedenih grunakah (Gruppe). 3.

Na postajah, gdje ima stalnih posadah manjih od zapremine navedene u 2. točki, ili gdje je jedan diel četah, koje se imaju smjestiti, već u vojarnah smješten, mogu se graditi vojarne i s manjom zapreminom, te se može kod pješačtva i lovačke čete zapremina smanjiti sve do za jednu konjaničku satniju, kod bojnoga i tvrdjavnoga topničtva za jednu bateriju, odnosno satniju, a kod domobranstva za jedan osnutak. 4.

U sliedećih odsjecih i u dodatcih njim patrećih navedeno je, što zahtieva vojnička uprava pogledom na broj, veličinu i kakvoću pojedinih prostorijah vojarne, kao što i pogledom na to, kako su sagradjene, obzirom na službene, disciplinarne i zdravne odnošaje, i to sve samo koliko je prieko potrebito. 5.

U osnovi, imajućoj se sastaviti od slučaja do slučaja (točka 5) valja izkazati toliku zapreminu, koliku iziskuje četa, imajuća se u vojarni smjestiti. U koliko u ovoj uputi neima valjanih ustanovah za svaki slučaj, to će gradjevna osnova na temelju ove upute sadržavati primjerene dotičnim odnošajem predloge. 6.

Gradjevna osnova odobrena od nadležnih gradjanskih oblastih dogovorno s vojničkom upravom ili pako obratno, bit će temeljem kod izradjivanja nacrta. 7.

Mjestni gradjevni propisi valjaju svakako, te podpuno i kod osnivanja vojarnah. 8.

Digitized by Google

PRVI ODSJEK.

Zahtjevi pogledom na broj, veličinu, lego i osobiti udešaj pojedinih prostorijah ili prostorištah vojarne.

I. Stanovi za častnike i činovnike.

9. O mjestnih okolnostih će visjeti, a osobito o tom, mogu li se častnici i činovnici drugdje shodno ustaniti, imaju-li se u vojarnah, koje će se graditi, prirediti stanovi za častnike, odnosno činovnike, i koliko njih; kad se sastavlja i ustanovljuje gradjevna osnova, neka se o tom što dublje razmišlja.

10. Svakako se želi, da se njekoliko častnikah od čete u vojarni nastanjene takodjer ondje smjesti. U tom neka bude pravilo, da se barem za svaka dva pododjela (Unterabtheilungen) pješačtva i vozarskoga zbora, zatim za svaki pododjel konjaničtva i topničtva predlozi po jedan stan za podredjenoga častnika, a za četne tjelesine (Truppenkörper) od bataljuna (konjaničkoga, baterijskoga odjela) gore po jedan stan i za satnika (konjaničkoga satnika).

11. Ako treba obzirom na 9. točku gradili stanove (Unterkünfte) za svekolike častnike posade ili četne tjelesine, onda netreba da bude onoliko dotičnih stanovah, namienjenih satnikom i podredjenim častnikom, koliko je podpun stalež ovih častnikah za mira. Dogodiće može se obaliti broj stanovah na $^2/_3$ mirovnoga staleža (Friedensstand) navedenih častih.

12. Stanovi i nuzgredne potrebštine, koje idu vojničke osobe plaću beruće, kad su stalno nastanjene, razabiru se iz izkaza A. zakona o nastanjivanju.

13. Za dalnje pravilo (Anhaltspunkt) kod izradjivanja nacrtah navodi se u priloženom I. dodatku, kolika se od prilike mjera površine za pojedine prostorije stana može predložiti, nu zakonom opredieljeni broj prostorijah ima se svagda pridržati.

14. Visina sobah u jednom stanu osieca se prema popriečnoj veličini njihove površine. Evo pravila za osiecanje visine sobah za stan iznutra (lichte Höhe) pogledom na dopuštenu veličinu prostorijah stana, namienjena osobam različitih dnevničnih nazredah, kako je navedena u I. dodatku:

Stanovom osobah IV. dnevničnoga razreda i u višje dnevnične razrede poredanih osobah, može se predložiti visina iznutra (lichte Höhe) 3·8—4·4 m.; stanovom osobah od V. do VIII. dnevn. razreda zaključno, praviona je visina 3·45 — 3·8 m. U stanovih osobah IX. do XI. dnevn. razreda zaključno može se visina obaliti na 3·15 m. Svakako treba da su sobe barem 3 m. iznutra visoke.

15. Stanovi častnikah i činovnihah, neka se gdje se daje, razstave; a u vojarnah, u kojih ima poviše častničkih i činovničkih stanovah, neka se ovi svakako odiele od stanovah momčadi, obično se mogu premjestiti u posebne sgrade.

16. Od ovoga načela može se samo onda odstupiti, kad je prieka potreba, da se pojedini častnički stanovi smjeste u vojarni, koja se ima na tiesnom zemljištu graditi.

Nu onda se moraju hodnici i pritvori (Gänge und Vorräume) pripadajući tim stanovom tako odieliti, da onuda neprolazi obično i momčad, i da se mogu zaključati.

17. Pojedini častnički stanovi neka se, koliko može biti, razstave jedan od drugoga. Prolazišta (Communications-Räume) neka se u sgradah za častničke stanove na najprieču potrebu stegnu.

18. Stanovi od preko pet prostorijah, neka dobiju po dva izlaza, ako može biti, a stanovi od preko devet prostorijah moraju jih svakako dobiti.

19. Svaka soba za stan mora dobivati neposredno vidjelo (direktes Licht), a mora se dati ložiti.

20. Kuhinje neka dobivaju, ako može biti, neposredno vidjelo. Ako dobivaju vidjelo iz vidjelišta (Lichthof), onda mora ovo biti, ako je moguće, na četiri ugla, mora imati barem 10 □ metarah dolnje površine, a nesmije biti ozgor zatvoreno. Ako se kuhinjam nemože pri-

Digitized by Google

baviti drugo vidjelo, nego posredno kroz hodnik, onda se moraju barem kuhinjski što se može veći prozori sučeliti (gegenüber liegen), sa prozori hodnika, a ovi potonji prozori moraju biti okrenuti prama ovelikomu dvorištu.

U malenom stanu mora se kuhinja tako osnovati, da se može omalen diel — makar 21.
i staklenom pretinom (Glaswand) — kao pretvor pretiniti.

Svaki stan od preko tri prostorije za stan, neka dobije po jedan zahodni odjelak (sje- 22.
dalo), a svaki stan od preko sedam prostorijah za stan po dva njih i to u području samoga stana. Stanovi od tri prostorije za stan neka dobiju, ako se dade, po jedan zahodni odjelak, nu ovaj može biti i izvan samoga stana. Za dva do tri stana svaki od dvie stanovne prostorije, može se predložiti jedan zajednički zahodni odjelak.

Svaki zahodni odjelak neka dobije po jednu vidjelicu (Lichtöffnung) i odušku (Luft- 23.
öffnung). Ako je ova okrenuta uzkomu vidjelištu (Lichtschacht), kroz koje samo zahodu vidjelo dolazi, dosta je ako je to vidjelište 3 □ metra prostrano, al mora biti ozgor otvoreno, a ozdol mora biti oduškom barem 0·3 □ metra u prieko prostranom svezano s kakvom većom spremom zraka (Luftreservoir), n. pr. s dvorištem, vrtom itd. Ako se zahodnoga vidjelišta drže jošt i druge prostorije, treba da ima barem 10 □ metarah dolnje površine i onda valja držati navedenu malo prije ustanovu.

Za podkrovlje (tavan, Dachbodenraum), može se predložiti $^1/_7$ do $^1/_5$ dolnje površine 24.
stana, kojemu je namienjeno. Ako nestašica prostora nedopušta toliku omjeru, može se podkrovni prostor smanjiti na 12 □ metarah za svaki stan, i to je najmanjina. Gdje neima nikakva podkrovlja, prosto je zamieniti ga nadzemnimi skladištnimi prostorijami (sušami) potonje spomenute prostranosti.

Za skladišta goriva moze se predložiti $^1/_{10}$ dolnje površine stana, a najmanje 6 □ 25.
metarah za svaki stan. Ova skladišta mogu biti u pivnici ili pri zemlji (u sušah).

Za svakih šest do deset stanovah namienjenih osobam IX. ili višega dnevničnoga 26.
razreda, neka se predloži jedna kuhinja za pranje i jedna komora za valjkanje (Rollkammer), koje dotični stanari izmjenice upotrebljavaju. Ove prostorije mogu biti pri zemlji ili pod zemljom, ako ondje ima dovoljna neposredna vidjela i ventilacije.

U svakom drugom pogledu valjaju za častnička stanja (Wohngebäude), one ustanove, 27.
što jih ima u mjestnih gradjevnih propisih za stanja, pa gdje dopuštaju mjestni odnošaji, mogu se, obzirom na gradjevnu štednju, uporaviti polakšice onih propisah.

II. Stanovi za oženjene podčastnike itd.

Iz II. priloga razabire se, koliko treba stanovah za oženjene podčastnike raznih čet- 28.
nih tjelesinah. Ovim podčastničkim stanovom trebat će pribrojiti dogodiće stan za pazikuću, a u vojarnah, u kojih se ima smjestiti brigadni sud, i stan za uzničara (profosa).

Treba-li pazikuće, pa ima li se za njega predložiti podčastnički stan, to visi o veličini 29.
vojarne i drugih mjestnih okolnostih, imat će se dakle predložiti kod sastavljanja osnove.

Podčastnički stanovi jedne te iste vojarne povjeriti će se četnoj tjelesini, kojoj je 30.
vojarna namienjena, da jih porazdieli, izim stana za pazikuću i za uzničara; sa stanom potonjega združena je uza za častnike.

Svaki podčastnički stan neka se sporedi sa stanom uzničara (Izkaz B, točka 1. za- 31.
kona o nastanjivanju). Omjere za to navedene u I. prilogu, neka budu kao pravilo od prilike, kad se izradjuje nacrt.

Za visinu prostorijah valja ono, što je kazano na kraju 14. tačke.

Stanovi, o kojih je rieč, neka se, ako može biti, odiele od prebivaonah momčadi. 32.

Ako treba u kojoj vojarni poviše stanovah za oženjene podčastnike, probitačno je 33.

Digitized by Google

smjestiti jih u osobitih sgradah, uredjenih, gdje može biti, onako kako radnička stanja (Arbeiter-Wohnhäuser).

34. Svagda treba nastojati, da budu ovi stanovi jedan od drugoga razstavljeni.

35. U ostalom valjaju i za podčastničke stanove pravila navedena u točkah 19., 20., 22. do 25. i 27.

36. Gdje se nemože na ino nego smjestiti pojedine podčastničke stanove na prostorištu, namenjenom stanovom momčadi, neka jim se svakako namieni osobit odjelak zahoda (sjedalo).

37. U kuhinjah podčastničkih stanovah, neka se postave štednjaci (Sparherde) ili kuhaće peći (Kochöfen).

III. Momčadski stanovi i patreće njim nuzgredne prostorije.

A) Stanovne prostorije momčadi.

38. Stanovne prostorije (Wohnräume) momčadi neka se obično tako razgode, da zapadne svaki pododjel (pješačku ili kojaničku satniju, bateriju) ako može biti osobito, od prostorijah ostalih pododjelah ili od drugih dielovah vojarne posve odieljeno prostorište (Raum-Complex).

39. Ako se vojarna sastoji izključivo iz sgradah na jedan sprat pri zemlji (151. i 153. točka), neka se smjesti u svakoj sgradi najviše po jedan pododjel.

40. U sgradi od više spratovah (Geschosse) može se smjestiti više pododjelah, i to obično sve toliko njih, koliko jih ima jedan bataljun, konjanički ili baterijski odjel.

41. Vojarne od više spratovah imadu se redovito graditi za pješačke čete; a vojarne za čete, kojih momčad mora obavljati službu i u konjušnicah, neka neimaju ni pošto više od tri onakva sprata (Zakon o nastanjivanju, izkaz B, točka 6.)

42. Samo iznimicê mogu dobiti vojarne za pješačke čete po četiri sprata za stanove, i to onda, kad se u nuždi grade na tiesnom zemljištu.

43. Nego svagda će trebati nastojati, da vojarne bilo za pješačke čete ili za čete na konjih neimaju onaj najveći broj spratovah, štono je naveden u 41. i 42. točki, tako da se momčad penje što se može manje po stubah i da nestanuje premnogo i odviše stisnutih ljudih jedni nada drugimi.

44. Momčad stožerah, osnutakah, četnih učionah itd., ako treba više ovakoih pomanjih odjelah smjestiti u jednu vojarnu, neka se skupi u osobit grunak (Gruppe) i ovaj neka se uglobi u ostalo prostorište vojarne.

45. Ako treba samo pomanje stanova za momčad ovih osobitih odjelah, onda se može smjestiti ili kod pododjelah il u drugih priedjelih vojarne, koji su podobni za stan. Osobito se preporučuje, da se momčad odredjena za posebnu službu premjesti blizu k prostorijam, toj službi namienjenim.

46. Ako se osnivaju osobita stanja za častnike ilí za stožere, onda se mogu smjestiti ondje i kadeti-častnički zamjenici, ako se tim olakoćuje razredba prostora ili ako se što prištedi.

47. Pogledom na izkaz B, točka 2, 3 i 4 zakona o nastanjivanju, neka se u stanovnih prostorijah momčadi razlikuju:

a) sobe za pojednoga podčastnika } u II. prilogu skupljeno pod oznakom, podčastničke sobe;
b) sobe za po dvojicu podčastnikah }

c) sobe za skupni stan vodnikah, kadetah i o državnom trošku služećih jednogodišnjih dobrovoljacah (u II. prilogu označene „sobe za časte").

d) sobe za skupni stan ostale momčadi.

48. U II. prilogu naveden je napose broj sobah kategorije pod *a)* i *b)*, kao što i broj

Digitized by Google

momčadi, koja se mora smestiti u sobah onih kategorijah, koje su pod *c)* i *d)* navedene, sve prema različitim vojničkim odjelom napose navedeno.

Broj kadetah i o trošku države služećih jednogodišnjih dobrovoljacah, koji imaju zajedno u sobah za časte stanovati, neka se svagda prema mjestnim odnošajem pronadje, pa onda neka se zapremina odredjena za sobe momčadi omali za pronadjen broj kadetah i dobrovoljacah, kojim valja osobite prostorije namaći. 49.

Soba za pojedinoga podčastnika neka ima 10 do 18 □ metarah dolnje površine. [Kod pododjelah neka bude soba narednika ili računarskoga narednika (konjaničkoga narednika, ognjara) podjedno službenom sobom pododjelnoga zapovjednika]. 50.

Soba namienjena dvojici podčastnikah neka dobije 14 do 18 □ metarah dolnje površine. 51.

Osobe, koje imadu zajedno stanovati, al opet odjelicê od ostale momčadi, smjeste se u sobah, sa smjestbenim prostorom za 3 do 10 momakah. Da se mogu maleni stolovi, pripadajući po zakonu o nastanjivanju (izkaz B. I. b., točka 3) podčastnikom, bez neprilike postaviti, treba u ovih sobah za svakoga podčastnika po 6·2 □ metra dolnje površine. 52.

Momčad jednoga pododjela, koja se ima zajednički smjestiti, neka se, ako može biti, tako razdieli po ovećih sobah, da se momčad pojedinih vodovah (Züge) nepomeša i da se u svakoj sobi barem jedan podčastnik smjesti. 53.

Da se mogu sobe bolje ložiti, neka se za te sobe obično izračuna smjestbeni prostor za 18, a najviše za 24 momka. 54.

U osobitih slučajevih mogu se, al samo uz naročitu dozvolju ces. i kr. zajedničkoga ministra rata (odnosno ministra za zemaljsku obranu) predložiti sobe i za nastanjenje momčadi u većem broju, ako su takve sobe inače prema potrebam momčadi. 55.

Želi se, ako može biti, da se za svaki pododjel osim velikih sobah odredi jedna do dvie manje sobe sa smjestbenim prostorom za 4 do 10 momakah, kako bi se mogla, radi loženja, u smještanju promjena izvesti, kod bi se slučajno stalež omalio. Ovako se jošte dobivaju prostorije, koje se mogu kadetom i dobrovoljcem doznačiti, ako se za njih izprva nije postaralo. 56.

Pravilo je, da se u svaku sobu momčadi ima neposredno iz kakvoga prolazišta unići. 57.

Samo kad se to nebi moglo drugčije postići, nego slabo razsvietljenimi i loše razvjetrenimi hodnici, ili prekomjernom povišicom gradjevnoga troška, može se dopustiti, da se iz jedne sobe za momčad ulazi u drugu, al i onda samo pod uvjet, da se takom sobom prolazi u jednu jedinu drugu sobu; da se prolazi, ako može biti, najkraćim prečcem i da u nijednoj od ovako svezanih sobah nebude smješteno više od 24 momka. Nipošto pako nemože biti soba za momčad bez svakoga pritvora, tako da bi se u nju ulazilo neposredno izvana (n. pr. iz dvorišta, vrta itd.) 58.

Pogledom na zdravlje i na red u sobah, moraju sobe, namienjene za smještenje momčadi zadovoljavati evo ovim zahtjevom: 59.

a) Sobe moraju imati za svakoga momka barem 15·3 kockastih metarah zračnoga prostora (Luftraum) i 4·5 □ metra dolnje površine, a za svakoga podčastnika stanjućega s momćadju u istoj sobi po 6·2 □ metra dolnje površine; kod toga računa se prozorske udjerice (Fensternischen) neračunaju, al dašto prostor zapremljen pećima i svakojakim pokućtvom. (Izkaz B, točka 5. zakona o nastanjivanju).

b) Prostor namienjen u sobah za momčad podčastnikom, mora se dati bez zapreke odieliti zastorî od ostale sobe, a postelje momčadi neka stoje barem 1·3 metra daleko od posteljah podčastničkih.

c) Pod u sobah mora biti barem 0·3 metra viši od vanjskoga zemljišta, ako mjestni gradjevni propisi neodredjuju jošte višu mjeru, a mora biti zaštićen od uzlazeće zemaljske vlage.

Digitized by Google

d) Soba namienjena više nego desetorici momčadi mora biti barem 3·5 metra visoka, a uz to mora ipak svakoga momka zapasti odredjena pod *a)* dolnja površina.

e) Sobe ove moraju biti takva oblika, da se u njih mogu prema sliedećim ustanovam postaviti postelje momčadi, koje su po propisu 0·79 metra široke, a 1·89 metra dugačke. (Na nacrtih neka se u svakoj sobi, bila kakvagod oblika, naznače mjesta, kamo će se postaviti peć i postelje).

f) Postelje moraju svojom uzkom i širokom stranom barem 16 centimetarah daleko od zida stajati. Mogu se i po dvie sastaviti tako, da bude svaki par posteljah 40 do 48 centimetarah, a postelje jednoga para 16 centimetarah razdaleko jedna od druge.

g) Prozorske udjerice neka ostanu, gdje može biti, proste, da se može nad gornjim krajem svake postelje namjestiti daska za kruh.

h) Sobe, u kojih se imaju postelje postaviti uzduž obje dugačke stiene i to nakomicê (senkrecht) prama zidu, moraju biti široke barem 6·15 metarah.

i) Da se postigne dovoljno svjetlo, i da se naravna ventilacija što se više može pospješi, mora ukupna površina prozorah jedne sobe, računajuć vidjila doprozornikah (Lichtöffnung der Fensterstöcke) činiti barem jednu osminu doljne površine od iste sobe.

k) Podoknica (Fenstersohlbank) neka bude 0·78 do 1 metra visoka od poda, a gornji kraj prozorah neka se primakne gornjemu podu (tavanu), koliko može biti prema konstrukciji.

l) Prozori neka budu svagda tako poredani, da budu sve strane sobe, koliko može biti, jednako razsvietljene.

m) U sobah namienjenih više nego desetorici momakah probitačno je, da budu prozori u dva zida.

n) Sobe, u kojih su prozori samo u jednom zidu, ili u jednom dugačkom a jednom kratkom zidu, neka budu najviše ako 6·5 metra duboke.

o) Ako su prozori u dva sučeljena izvanjska zida, onda može soba biti najviše ako 15 metarah duboka.

p) Ako sobe dobiju prozore u oba uzka zida, te se jedan od ovih drži hodnika, onda mogu sobe najviše ako 10 metarah duboke biti.

q) Sobe za momčad moraju biti tako prama suncu okrenute, da jih barem u jednoj dobi dana, i to, ako može biti, jednu dugačku stranu sunce neposredno obsjava.

r) Ako sobe imaju samo jedan red prozorah, neka se nastoji, da ovi budu okrenuti prama jugoiztoku, jugu ili iztoku.

s) Sve sobe za momčad treba da se mogu ložiti. U obće preporučuje se kao najshodnije mjestno loženje (Lokalheizung), i to pećima, koje se iznutra lože. Ako su sobe namienjene više nego desetorici momakah, dobivaju peći obično plašt, koji ima ozgor i ozdol oveliko zjalo, da se grijanje kolanjem što se više može pospješi.

t) Da se ojači naravna ventilacija kroz rožke stienah i tavanah, kroz prozore i vrata, neka se odrede za sve sobe momčadi stubline za oduške (Luftabzugsschläuche), koje se mogu povrh poda i pod tavanom, poklopcem ili šipiocem (Schieber) zatvoriti.

u) Da se pećim namakne dosta čista zraka, neka se naprave dušnice (Luftkanäle), koje imaju svoje ušće medju pećju i njezinim plaštem ili pod pećju. Da se olakoti ova naredba, mogu se peći dogodicê postaviti k vanjskim zidovom.

v) Prosjek svake vrsti dušnicah, kroz koje zrak dolazi i odlazi, neka bude ukupno tolik, da se uz razliku toplote od 5° C. omogući promjena zraka, i to u sgradah jednospratnih

Digitized by Google

barem 15 kockastih metarah, a u višespratnih sgradah 20 kock. metarah zraka za svaku glavu i svaki sat. *)

B) Hodnici i stube.

U vojnarah za pješačtvo, lovačku četu, topničtvo, vojno mjerničku i obkopničku četu, kao što i za domobransko pješačtvo, treba da se svakomu pododjelu odredi diel hodnika, i to tako dugački, da se u njem može pododjel u dvie vrste povrstati. (Za svaku dvojicu svekolike momčadi treba računati 0·75 metra duljine hodnika. 60.

Konjaničtvu i vozarstvu netreba toga radi hodnika, jer se ove čete mogu i u hodnicih konjušnice vrstati. 61.

Hodnici napomenuti u 60. točki mogu se, prema tomu kako se razrede smjestbene prostorije za momčad, u više spratnih sgradah osnovati il u svakom spratu, il samo u jednom ili drugom. 62.

U potonjem slučaju mogu se kao lako sagradjene verande sgradam prisloniti. 63.

Hodnici, u kojih se ima momčad vrstati, moraju biti barem 2·7 metra široki. 64.

Ako se imaju u takvih hodnicih postaviti i umivaonici za momčad, onda moraju biti barem 3·16 metra široki. 65.

Obično imaju hodnici sgradah za momčad dobivati neposredno svjetlo sa strane. 66.

U sgradah za momčad mogu se u obće samo kratki prohodnici (Mittelgänge) upotriebiti, i to pod sliedećimi uvjeti: da se kroz ovakve prohodnike ulazi samo u onanje sobe za podčastnike ili časti, ili da dobivaju neposredno vidjelo. Hodnici sve do 14 metarah dugački mogu se i sjednoga začelja (Stirnseite) a još dulji hodnici mogu se osvietliti stubnikom (Stiegenhaus) ili otvorenom vezom (Lichtflur), koja se drži jedne njihove uzdužne strane. U potonjem slučaju mora barem jedna trećina duljine takvih hodnikah otvorena biti prama onim prostorijam. Napokon, neka se neide nit u zahod nit u kuhinju prohodnikom, i neka se u njem niti umivaonici nepostavljaju. 67.

Za prohodnike, kojimi se ide samo u sobe za podčastnike i za časte, dotječe širina od 1·5 metra; nego prohodnici, kojimi se ulazi u sobe za momčad, moraju biti barem 2·2 metra široki. 68.

Ako kuća ima više spratovah, neka se odrede tolike stube, da može momčad svakoga pododjela najprečim putem napolje stići. Imenito pako treba se postarati, da momčad konjaničtva i vozarstva nemora bez potrebe zalaziti, da dospie do konjušnicah. 69.

Gdje se nemora i onako na hodnike, koji se u svih spratovih grade, puno prostora za obćenje o veliku trošku zagraditi, ondje će biti probitačno, da se za svaki pododjel, ili najviše za dva njih, sagrade osobite stube, po kojih se može stići u spratove u stanovne prostorije pojedinih pododjelah. 70.

U sgradah, koje dobivaju hodnike u svih spratovih, a prostorije svakoga sprata namienjene su drugomu pododjelu, neka se obično predlože jedne zajedničke stube za odjele, smještene jedan nada drugim. 71.

Za stube, namienjene samo jednomu pododjelu dosta je širina od 1·5 do 2 metra. 72.

Stube upotrebljavane od dva ili više pododjela zajedno, moraju biti 2·5 do 3 metra široke. 73.

*) Opazka. Prosjek X odušakah i dušnicah može se evo ovako izračunati:

Za prizemne sgrade X ⊏ ⊐ m. = $\frac{n}{75 \sqrt{H}}$;

Za višespratne sgrade X ⊏ ⊐ m. = $\frac{n}{55 \sqrt{H}}$; u tom računu označuje *n* veličinu smjestbenoga prostora sobe, koju ima zrak promahivati, a *H* visinu dušnice (u metrih) od poda prostorije, koju ima zrak promahivati, pa do ušća dušnice nad krovom.

Digitized by Google

74. Stube namienjene običnomu prometu momčadi moraju biti sa strane i to neposredno osvietljene, tako da prozori stubnika u svakom spratu zauzimlju od prilike 1·8 dolnje površine stubnika.

C) Umivaone i čistione.

75. U stanjih za momčad postavljaju se za umivanje lica i rukuh umivaonici (Waschapparate) i za pranje noguh osobite posude i to *izvan* sobah momčadi. Odjeća se mora od praha i blata takodjer izvan sobe za momčad čistiti, i obuća voštiti.

76. Ako se sobe za momčad drže zatvorena hodnika, koji je onako širok, kako je navedeno u 65. točki, naime 3·16 metra, pa dobiva neposredno svjetlo, tada se mogu ondje postaviti umivaonici.

77. Kad se nepredlažu onako široki hodnici, onda treba napraviti osobite prostorije za umivanje. Kad ima osobitih prostorijah za umivanje, može se dogoditi, da netreba nikakva hodnika (u vojarnah za konjaničtvo i vozarstvo 61. točka), il mu se može širina stegnuti do mjere potrebite za vrstanje čete (64. i 65. točka), nit mu onda treba u gornjih spratovih pod svesti (boltati, 473. točka), a tim se omanji trošak gradjevni.

78. Kad se osnivaju prostorije za umivanje, valjaju za nje ovdje sliedeće ustanove:

a) Prostorije za umivanje svakoga pododjela treba da budu u prostorištu mu namienjenom.

b) Prostorije za umivanje neka budu tolike, da svakoga momka zapadne od prilike 0·3 □ metra dolnje površine.

c) Prosto je, il svakomu pododjilu dati po jednu jedinu prostoriju za umivanje, ili pako onaj prostor koji zapada po točki *b)* svakoga momka, podieliti na više prostorijah blizu dotičnih sobah, kako već bude zahtievala shodna razredba prostora u sgradi.

d) U višespratnih sgradah, u kojih su u svakom spratu sobe jednoga pododjela, ponamještane blizu istih stubah, mogu se prostorije za umivanje premjestiti u prizemni sprat, pa tim se znatno olakaćuje odvodjenje, il dogodicê i dovodjenje vode.

e) U sgradah, u kojih je nastanjeno više od dva sprata, a imaju pomalo stubah, te su prostorije jednoga sprata jednomu pododjelu podieljene, mora dobiti svaki sprat prostorije za umivanje.

f) Prostorije za umivanje mogu se upotriebiti kao pritvor sobah za podčastnike i momčad, ako se tím olakoćuje razredba prostora.

g) Prostorije za umivanje, ako može biti, neka dobivaju neposredno svjetlo; gdje ima prohodnikah (67. točka) mogu umivaone prama njim biti otvorene i služiti jim kao otvorene veže.

h) Za olakoćenje ventilacije neka prostorije za umivanje dobiju stubline za oduške (Dunstabzugsschläuche), ove stubline imaju pod tavanom zjalo, koje se nemože zaklopiti.

i) Umivaonice neka se uviek tako postave, da se može voda lako odvoditi, dogodicê i dovoditi; probitačno je, da se u sriedi prostorije za umivanje ostavi prostor za čišćenje obuće.

79. Svakomu odjelu neka se u dvorištu odredi čistilište (Putzplatz).

D) Krojačnice, čizmarnice i sedlarnice (remenarnice).

80. Za sve krojače, čizmare i sedlare (remenare), koji rade kod pododjelah, treba da bude djelaonicah, u kojih ovi zanatnici moraju boraviti al samo onda, kod svoj posao rade.

81. Iz II. priloga razabire se veličina ove vrsti djelaonicah, potrebitih pojedinim pododjelom.

82. Krojači, čizmari i sedlari (remenari) mogu se smjestiti u istoj djelaonici, koja se

Digitized by Google

ima, ako može biti, urediti u prostoristu namienjenom dotičnomu pododjelu, al može biti i u vidnom polu-prizemlju (Halbsouterain) ili u poluspratu.

Sve djelaonice treba da se mogu ložiti i promahivati; da imaju neposredno svjetlo i da su barem 3 metra visoke. 83.

E) Skladišta pododjelah i stóžerah.

Svakomu pododjelu, zatim svakomu pukovnijskomu stožeru pješačtva, pukovnijskomu i bataljimskomu stožeru lovačke čete i svakomu pukovnijskomu stožeru konjaničtva treba dati osobito skladište u kojem se drži odjeća, kožje, oružje itd., pa i bojna oprema (Feldausrüstung) momčadi patreće onim odjelom. Kod lovačkih bataljunskih stožerah može se ovakvo skladište sjediniti s rukovaonom za preuzimanja (Manipulationsraum für Fassungen) (358. točka). 84.

Prema tomu, kako potrebuje shodna i štedljiva razredba i poraba prostora, mogu se ova skladišta il prebivaonam pridružiti, ili pako sjmestiti u zaštićenom od praha i vlage, te zračnom podkrovlju (Dachräume) one sgrade, u kojoj je pododjel nastanjen, nego u podkrovlju pod uvjet, da je krov pokriven gradjom tvrdom od požara. 85.

Odredjujuć prostranost ovih skladištah navedenu u V. prilogu, kao što i duljinu policah, koje se imaju u njih postaviti, pošlo se je bilo sa sliedećih podmienah (Annahmen): 86.

a) Skladišta su u onih spratovih u kojih se stanuje, drže se sobah za momčad, a visoka su 3·6 metra, to jest onoliko, koliko je odredjeno kao najmanjina za momčadske sobe;

b) odielo, obuća, rublje i manje stvari meću se na police 0·9 metra visoke, imajuće ozdol dva 0·35 metra visoka pregradka (Fächer), a nad ovima dva druga 0·7 metra visoka pregradka. Najdolnji pregradak policah je 20 centimetarah odmaknut od poda, na poklopu gornjega pregradka ima mjesta za gradjansku odjeću vojnikah i za druge manje stvari. Obuća se vješa na motke;

c) Bojna oprema obkopničkih satnijah slaže se na police, koje imaju ozdol priečnice (Schranken), na koje se naslanjaju lopate, trnokopi i drugo oveće orudje; povrh njih su pregrade za manje stvari i orudje, a gore su klinci, o koje se vješaju torbe itd. Ove police su 1·2 metra dugačke, 1·25 metra široke a 2·5 metra visoke;

d) Kabanice, telećaci, remenje i bojna oprema pješačtva, konjaničtva itd. vješaju se na klinčenjake (Rechen), koji se na zidove pribijaju, a klinovi se njihovi prema potrebi razredjuju. Gdje treba, meću se povrh klinčenjakah police (Stellagen) 35 centimetarah iztaknute;

e) Police za odielo itd. postavljaju se prosto, gdje se može, a da se prostor u zalud netroši, po dvie i dvie u sredinu prostorije, suzdužnom osovinom okomce na medjuprozorje (Fensterwand), tako da je jedna dugačka strana svake police pristupačna, te ju može zrak sa svake strane promahivati;

f) Oružje se prislanja na priečnice, koje se drže začelja prosto stojećih policah; napokon

g) Medju dva para policah, odnosno medju policama i stienama ili medju predmeti o njih visećimi i jedno 35 centimetarah od stiene iztaknutimi, neka bude barem 1 metar široko prolaziste.

Ako se za skladišta, o kojih je ricč, upotrebljava podkrovlje ili prostorije, koje nisu onoliko visoke, koliko se potrebuje u prvašnjoj točki, tad će mjera dolnje površine navedena u V. prilogu samo onda doteći, kad je svaki diel skladišta barem 2·8 metra visok. Ako prostorija nije tako visoka, onda se mora, visina policah pa tim i broj njihovih pregradah omaliti, a podjedno njihova duljina stegnuti. Tako neka se onda pronadje prostranost skladišta. 87.

Skladišta treba da su sasvime suha i koliko se može zaštićena od prašine i vlage, da dobivaju neposredno vidjelo i da imaju spravu za neprestano promjenjivanje zraka (oduške i dušnice). Gdje može biti, neka se taracaju čvrstom i čestom (dicht) gradjom [pločami ili pre- 88.

Digitized by Google

prepekom (Klinker), strletom (Estrich) od asfalta ili cementa]. Ako je moguće, okaniti se treba taraca od obične opeke, jer se od nje svejednako prašina pravi. U skladištih, koja su pod krovom, neka se upotriebi strlet od cementa ili neka se naboj od ilovače daskami popodi.

89. Pododjelom bojnoga topničtva i vozarstva treba, osim pomenutih skladištah, dati jošt i osobita skladišta, u kojih se ostavljaju sastavine kolah i gradja (Constructions-Materialien). Njihova veličina razabire se iz V. priloga. Ovakva skladišta neka se urede u lakih sušah, dogodicê neka se sastave sa sušami, gdje se kola spravljaju.

90. Sanduci (Kisten), što jih imaju pododjeli, neka se svakako metnu u prazna podkrovlja ili suše, koje se toga radi prema potrebi odiele pretinom od letavah. Ovako odieljene prostorije treba da budu pod ključ.

F) **Kuhinje.**

91. Pogledom na propisane sada kuhaće sprave mora svaki pododjel dobiti jedno Pilhalovo ognjište s primjerenim staležu pododjela brojem kotlovah (za svakih 19 do 20 momakah po jedan kotao), ako oblasti nedopuste druge kuhaće sprave, nego svagda samo na osobitu molbu

92. Kod pododjelah, kod kojih se vježbaju dopustnici i pričuvnici, treba, kod izračunavanja broja kotlovah, 30 do 40 momakah preko propisanoga mirovnoga staleža u račun uzeti.

93. Ognjišta od više pododjelah sve do onoliko, koliko jih ima jedan bataljun konjanički, ili baterijski odjel, mogu se postaviti u jednu ter istu kuhinju.

94. Pilhalovu ognjištu s 1 do 2 vatrišta (3 ili 6 kotlovah), da se postavi u kuhinji, treba radi manipulacije, 20 do 25 □ metarah prostora, kojemu mora imati jedna omjera barem 2·9 metra.

95. Za ognjište sa 3 vatrišta (9 kotlovah) treba da kuhinja, uz prvašnju površinu, ima na jednu stranu barem 3·24 metra.

96. Kuhinje, u kojih se imaju postaviti po dva ognjišta svako sa 2 do 3 vatrišta, trebaju 40 do 45 metarah dolnje površine. Ako bi se htjelo jošte više ognjištah postaviti, treba uza svako novo ognjište povećati kuhinji dolnju površinu na 15 do 20 □ metarah.

97. Kuhinje treba smjestiti što se može dalje od sobah momčadi, da se ove sačuvaju od pare, koja se iz kuhinjah pari.

98. Zaradi mnogih polakšicah kod gradjenja, pa i lakšega odvodjenja, dogodicê i dovodjenja vode, probitačno je nesmještati kuhinje u gornje spratove.

99. Ako ima prostorijah, u kojih može momčad skupa objedovati (103. točka), a inače se drugčije upotrebljavaju, preporučuje se, da jih se drže kuhinje, bile već te prostorije u poluoprizemlju ili odieljene od stanjah.

100. Ako neima takvih prostorijah, u kojih bi momčad mogla objedovati, onda se kuhinje smještaju, prema broju spratovah i prema nutrnjoj razredbi stanjah, evo ovako:

a) Ako se vojarne sastoje samo iz prizemnih sgradah onda se mogu kuhinje premjestiti u posebnu sgradu i to na blizu stanjah momčadi, kojim i pripadaju, a vežu se s njimi nadkrivenim hodnikom, u kojem se i momčad vrstà.

b) Ako ima u višespratnih stanjih momčadi svaki pododjel osobite stube, onda se mogu kuhinje premjestiti u poluprizemlje, ako su samo dva sprata nastanjenja, a u prizemlje, ako su stanovi u tri sprata jedan nada drugim.

c) U vojarnah, koje imaju više od dva nastanjena sprata, a u svakom spratu odugačak hodnik, al pomalo stubah, te su pododjeli svaki u osobitom spratu, moraju se kuhinje u svih nastanjenih spratovih osnovati.

101. Svakako moraju kuhinje dobivati neposredno svjetlo i imati sprave, koje pomažu što krepče naravnu ventilaciju (dogodicê perutke u oduškah prozora, koje se oko horizontalne

Digitized by Google

osovine vrte: a u kuhinjah ponamještenih u sgradah sa više spratovah stubline primjerena prosjeka za oduške i dušnice; u kuhinjah pako, koje su u prizemnih sgradah, nakrovke (Dachreiter) na krovu, koji je kuhinji mjesto tavana.

Kuhinje za momčad moraju biti u višespratnih sgradah sasvim sigurne od požara i 102.
moraju imati nepropustljiv pod. Podovi kuhinjah moraju uviek imati primjeren pad (Fall); na najdubljem mjestu treba se postarati, da može prolivena voda itd. odtjecati.

G) Prostorije, u kojih može momčad objedovati.

Kad se sastavlja gradjevna osnova, trebat će od slučaja do slučaja predložiti, imaju- 103.
li se sobe za gombanje i mačevanje, pokusne sobe za glasbu i živežarstva (margetanije) tako osnovati, da jih može momčad upotrebljavati kano blagovališta.

U tom pogledu treba uzeti na um: 104.

a) da se takvimi sobami znatno pomaže što se može veća čistoća u sobah za momčad, koju obzíri na zdravlje prieko zahtievaju, a to je već i zato zamašno, što je i onako u sobah za stan svakomu momku samo ogodno (karg) zračnoga prostora odmjereno:

b) da se ondje, gdje ima onakvih prostorijah, mora učiniti mogućim, da se kuhinje premjeste izvan prostorištah, namienjenih pododjelom, u polu-prizemlje ili u sgrade odieljene od stanjah (99. točka);

c) da se u prvom slučaju polu-prizemlje, gdje ga ima, podpunije može upotriebiti; u potonjem pako slučaju netreba nadkrivenih hodnikah do kuhinjah (100. točka *a*), odnosno da se mogu hodnici u nastanjenih spratovih do najpreče mjere skratiti, a podjedno mogu jevtinije tavane dobiti (473. točka);

d) da se uslied toga i kod gradjenja kuhinjah pogledom na sigurnost od požara, na ventilaciju, nepromočnost poda, dovodjenje i odvodjenje vode, upotriebiti mogu jednostavnija i jevtinija sredstva nego onda, kad su kuhinje po gornjih nastanjenih spratovih porazmještene;

e) da se premještajem kuhinjah izvan prostorišta namienjenoga pododjelom više putah ukupni troškovi gradjenja omaljuju, i to drugom jevtinijemu gradjenju vojarne smjerajućom razredbom, koja je u takvom slučaju moguća;

f) da se premještajem kuhinjah u polu-prizemlje ili u osobite sgrade ne malo pomaže trajnost stanjah, a tim se omaljuje trošak na uzdržavanje u dobrom redu;

g) da se ovakve prostorije, ako zadovoljuju zahtjevom 59. točke *c)* glede sobah za momčad, upotriebiti mogu, sve ili od česti, kao pričuvne smjestbene prostorije, kad se slučajno stalež momčadi poveća, ili kad se sobe za momčad kadšto sasvim čiste itd.

Graditeljem vojarnah neerarialnih ostavlja se na volju, hoće-li sobe za gombanje i 105.
mačevanje, pokusne sobe za glasbu i živežarstva tako osnovati, da se mogu upotriebiti kano blagovališta za momčad.

Prostorije, koje se, izim svoje glavne svrhe imaju upotrebljavati kano blagovališta 106.
momčadi, treba da budu tolike, kako će zapasti svakoga od momčadi ondje zajedno objedujuće 0·75 do 0·85 □ metra dolnje površine.

Ako sobam, koje se žele upotriebiti i kano blagovališta momčadi, za njihovu glavnu 107.
svrhu netreba onolika prostora, koliko se zahtieva za svu u vojarni nastanjenu momčad kad zajedno objeduje: onda moraju te sobe, da budu i miesto blagovalištah momčadi, barem tolike biti, da može u njih polovina dotične momčadi zajedno objedovati.

Kuhinje treba da se drže prostorijah, u kojih se objeduje; al neka se u potonje pro- 108.
storije neprelazi neposredno iz kuhinje, već ako treba, neka se medju kuhinjom i blagovalištem ostavi malen zatvoren pritvorak (geschlossener Vorplatz).

Digitized by Google

H) Skladišta za gorivo.

109. Svakomu odjelu, koji po propisu o pristojbah za c. i k. vojsku i za domobranstvo, dobiva osobitu pristojbu goriva, mora se dati skladište za gorivo; njegova veličina razabire se iz II. priloga.

110. Ova skladišta mogu biti, prema mjestnim okolnostim i prema obzirom na štedljivu uporabu prostora, il u pivnici one sgrade, u kojoj stanuje momčad, il one, u kojoj su kuhinje, ili pako u sušah, koje su na blizu.

I) Zahodi.

111. U zahodih, namienjenih prebivaonam momčadi, neka se za svakih 20 do 25 momakah predloži po jedno sjedalo i jedno mjesto u mokrilištu, a za svakih 10 do 20 podčastnikah po jedno sjedalo na zapor (koje se može zaključati), pa isto takvo sjedalo za častnike, stanujuće izvan vojarne.

112. Svako zahodsko sjedalo neka je 0·9 metra široko obližnjega sjedala pretinom od dasakah (Breterwand) razstavljeno i prama zahodištu (Abortraum) vratima zatvoreno, koja neka u zahodah za momčad do 35 centimetarah nad pod depiru.

113. Za svako mjesto u mokrilištu treba predložiti 0·5 dugački žlieb; pretinah netreba u mokrilištu.

114. Svi zahodi neka se tako zasnuju, da se plinovi iz njih hlapeći što se više može uklone od stanovnih prostorijah momčadi.

115. Nijedan zahod nesmije se dakle držati koje stanovne prostorije, niti pod njom biti.

116. Od prolazištah, koja su u stanjih za momčad, moraju biti zahodi razstavljeni i to il neposredno osvietljenimi i ventilovanimi pritvorci il okni za promahu (Luftschichte), gore i dolje s vanjskim zrakom svezanimi. U potonjem slučaju moraju zahodski pritvorci, koji su u oknih za promahu prama tim oknom, ostati otvoreni, al dobiti s momka visoko zatvorene stiene, da se zaprieči opoganjenje okna.

117. Broj zahodištah neka se što se vise može smanji, jer se tim umaljuje broj kužištah (Infektionsorte), a podjedno se štedí na gradjenju.

118. *U vojarnah, koje se sastoje iz samih prizemnih sgradah*, neka se zahodi, osobito ako se za nje moraju kopati provaže (Senkgruben) (553. i 608. točka), gdjo god se može, premjeste u osobito lako gradjene sgrade, te se onda mogu zahodi za više pododjelah sjediniti.

119. Kad su zahodi tako napravljeni, onda se na noć postavljaju kablovi (Kübel) s poklopcem u umivaonah, ili gdje ovih neima, u drugih za to priredjenih prostorijah. Kablovi se meću na postavke iztaknuta okrajka. Obdan se drže ti kablovi i njihovi postavci u zahodih, gdje treba za nje osobita pregradka. Za 16 do 20 momakah treba pojedan kabao, koji drži onoliko litarah, koliko je glavah.

120. Do osamljenih zahodah netreba nadkrivena hodnika, nego svakako treba pouzvišena pločnika (gepflasterte Trotoir) od sgradah za momčad do zahodah.

121. *Ako u višespratnih kućah stanuje momčad, službu služeća u konjušnicah, zatim, ako pješačke čete stanuju u sgradah najviše od tri nastanjena sprata, i tako razredjenih, da se sobe za momčad drže više ili manje neposredno stubah* — onda se osobito preporučuje onakvo zasnivanje zahodah, kao što je napomenuto u 118. točki, i to radi zdravlja i štednje kod gradjenja.

122. Nego ako u sgradah one vrsti, štono su navedene u prvašnoj točki, s kakvih god razlogah zahodi nisu odieljeni od stanjah, onda se mogu osnovati samo pri zemlji obziruć se na 115—117. točke.

123. *U vojarnah za pješačtvo sa više od dva nastanjena sprata, koje imaju u svakom spratu hodnik, al pomanje stubah*, i gdje se ima u svakom spratu osobit pododjel smjestiti, moraju biti zahodi u svih spratovih.

Digitized by Google

Kad su zahodi tako osnovani, onda se preporučuje, da se smjeste zajedno sa stubami 124.
u risalite, koji se naprama soblju (Zimmerreihe) drže hodnika.

Što se više može treba se okaniti gradjenja zahodah poput tornja na uzdužnoj strani 125.
koje sgrade (Trakt) ili u kutu upadajućem u sgradu, jer tim postaju nečisti zakutci (Schmutzwinkel), pa se još prieči vidjelo i promaha zraka.

U vojarnah za pješačke čete, koje imaju samo dva nastanjena sprata i hodnik uzduž, 126.
mogu se zahodi osnovati po kojoj od navedenih razredbah (u tačkah 119, 122 i 123), nu svagda prema okolnostim.

Svi zahodi moraju imati vjetrila (Ventilations-Vorrichtung), koja treba svagda ude- 127.
siti prema sustavu, po kojem se nečist u zahodih prikuplja i odpravlja. O tom, kao što i o drugih uredbah zahoda nagoviestit će se koješta u VI. odsjeku (541—619. točka).

IV. Pisarne.

Treba-li se gradeć novu vojarnu pobrinuti i za pisarne zapovjedničtvah i upravnih 128.
organah, koji nisu u svezi s četnom tjelesinom, štono se ima u vojarni nastaniti — to treba da onaj, koji daje vojarnu graditi, uglavi s državnom upravom i neka se to svagda prema mjestnim okolnostim kod sastavljanja gradjevne osnove predlaže.

Iz III. priloga razabire se, koliko treba prostorijah za pisarne svakomu zapovjed- 129.
ničtvu, četnim tjelesinam i njihovim upravnim organom.

Gdje treba osobite sobe za pisarnu postajnoga častnika, to neka se navede kod 130.
sastavljanja osnove.

Za sobe od dva prozora, napomenute u III. prilogu, potrebuje se u obće 25 do 32 □ 131.
metra dolnje površine, a za sobe s jednim prozorom 15 do 24 □ metra.

Za sobe dvoprozorne u III. prilogu zvjezdicom obilježene, ište se 35 do 45 □ metarah 132.
dolnje površine. Probitačno je dakle podieliti ovim sobam po tri prozora, ako to dopuštaju arkitektonski odnošaji i ako se tim gradjevni trošak znatno neumnožava.

Za ordonance zapovjedničtvah nesmiju se u obće zahtievati osobite sobe; al pred- 133.
soblja treba tako udesiti, da se ondje može postelja za ordonanca postaviti. Samo ondje, gdje se ovo nebi dalo izvesti pogledom na ostalu razredbu prostora, može se predložiti osobita neposredno osvietljena sobica za ordonance.

Ako se upotrebljavaju kamopisni tiesci (lithografische Pressen), mogu se obično 134.
smjestiti u prostorijah namenjenih pisarnam, a navedenih u III. prilogu. Nego gdje se predlažu za grunak od pisarnah dva predsoblja, neka bude jedno od njih tako vidno i prostrano, da ondje može tisak raditi. Ako ima vidnih podzemnicah (Souterrain-Räume) na razpoložbu, mogu se tisci ondje nagraditi.

Pisarne istoga grunka (u III. prilogu), neka budu sve u istom spratu i jedna tik do 135.
druge; ako može biti, neka se ulazi u svaku pisarnu neposredno iz prolazišta ili iz pritvora.

Pisarne raznih grunakah moraju biti razstavljene i svaki grunak pod osobitim ključem. 136.

Gdje može biti, neka se svekolike pisarne razstave od prebivaonah momčadi, ili 137.
barem neka se tako narede, da hodnike i predsoblja, koja su pred pisarnami, neupotrebljava i momčad za obični prolaz i da se ove mogu napose zaključati.

Gdje su za častničke stanove odredjene osobite sgrade ili dielovi sgradah, ondje se 138.
mogu pisarne u tih sgradah smjestiti; al i onda se želi, da imaju pisane osobito pristupište.

Ako se pisarne pojedinih osobah drže njihova stana, tad neka imaju svagda osobita 139.
vrata za službeni promet.

Za častnike i činovnike, koji u pisarnah rade, neka se svakako odrede osobiti odjeli 140.
u zahodih. Jedno sjedalo dosta je za 10 do 15 osobah.

Ako su zahodi za momčad podaleko od pisarnah, onda se mora za momčad radeću u 141.
pisarnah, napraviti blizu ovih osobit zahod s jednim sjedalom i jednim mokrilištem.

Digitized by Google

142. Za svaki grupak pisarnah, koji dobiva gorivo napose, neka se odredi osobito skladište za gorivo; veličina toga skladišta osieca se prema broju pisarničkih prozorah. Pisarnam s 1 do 3 prozora treba odmjeriti 3 □ metra dolnje površine za takvo skladište. Za pisarne, koje imaju više od 3 prozora, neka se računa po 1 □ metar dolnjega prostora za svaki prozor.

143. Kad treba skrbiti za smještanje bojnih napreminah (Feldvorräthe), patrećih pisarnam četnih zapovjedničtvah, neka se za nje prirede osobiti pregradci pod krovom, a na zapor.

V. Prostorije za nadgledu i stražansku službu, za blagajne i za kaznene svrhe.

A) Častnička nadglednička (stražanska) soba.

144. Svakoj vojarni, namienjenoj jednomu bataljnu, jednomu konjaničkomu ili baterijskomu odjelu, ili četvorici vozarskih satnijah, treba pojedina soba za nadgledajućega častnika od 18 do 24 □ metra dolnje površine. Ova soba neka bude blizu glavnih vratah vojarne i neka se smatra kao častnička soba za stan.

B) Prostorija za blagajne.

145. Treba-li vojarni sobe za blagajnu (Kassen-Lokale), to treba izvidjeti kod sastavljanja osnove obzirući se na izkaz C), *g)* točka 1. zakona o nastanjivanju. Po tom zakonu ima se dati soba za blagajnu svakoj četnoj tjelesini, koja je dužna rukovati samostalno blagajnom, ako se ova nemože smjestiti u poreznom uredu ili u zajedničkoj prostoriji za blagajnu, polag posade.

146. Veličina sobe za blagajnu neka se svakako osiece prema mjestnim okolnostim. Ako se u nju ima smjestíti samo blagajna jedne pukovnije, onda dotječe prostor od 18 do 24 □ metra dolnje površine.

147. Soba za blagajnu neka se drži, gdje može biti, sobe za nadgledajućega častnika, i onda neka se dolazi k blagajni samo kroz istu ovu sobu.

148. Prostorije za blagajnu neka se tako sagrade, da budu sasvim sigurne od požara, neka dobiju jedna nutrnja željezna i jedna izvanjska drvena vrata, koja se oboja sa 2 ili tri ključa zaključavaju, a prozori neka dobiju rešetke i željezne kapke izmutra.

C) Stražane momčadi.

149. U svih vojarnah, u kojih treba osnovati sobu za nadgledajućega častnika i za uze, zatim u onih, koje moraju poradi mjestnih okolnostih primiti postajnu (glavnu) stražu, treba se postarati za stražanu momčadi (Mannschafts-Wachzimmer).

150. Veličina stražane osieca se prema množtvu stražah (Posten), koje se postavljaju; na to treba gledati, kad se sastavlja osnova.

151. Kod toga osiecanja valja kao pravilo, da se u povećih vojarnah ima uzeti u račun jedna straža kod glavnih vratah, a pojedna straža za svakih 10 do 15 uznikah.

152. Stražana za 1 stražu (od 3 momka) mora dobiti 15 metarah dolnje povrsine uz visinu od 3 metra u vidjelu (lichte Raumhöhe). Za stražane namienjene većemu broju stražah neka se uz istu visinu predloži 10 □ metarah dolnje površine za svaku stražu. Ako je stražana viša, može se dolnja površina toliko omaliti, da zapadne onoliko zračnoga prostora svaku stražu, koliko je gore kazano.

153. U povelikih vojarnah neka se jedna stražana svakako drži glavnih vratah. U pomanjih pako vojarnah neka bude stražana što se može bliže glavnih vratah. Nu lega (Lage) stražarnice visi i o tom, gdje su smještene uze, jer se u ove ima ulaziti samo kroz stražanu.

154. Ako su uze u velikih vojarnah smještene u sgradah vrlo udaljenih od glavnih vratah, mora se kod ovih potonjih sgradah osobita stražana osnovati.

Digitized by Google

Stražana momčadi mora dobivati neposredno vidjelo, mora se dati ložiti, ter imati vjetrilo (Ventilations-Apparat). 155.

Za stražane netreba obično osobitih zahodah, jer se stražanska momčad može posluziti najbližnjim zahodom za momčad. Samo kad su ovi predaleko od stražane, ili kad su s ovom svezane oveće uze, mora dobiti osobit zahod. 156.

Za zahod stražane valjaju onda načela postavljena u točkah 111. do 115. 157.

Gdje ima soba za nadgledajućega častnika, mora se upomenutih zahodih odieliti za častnika osobito sjedalo na zapor; van ako se može častniku odrediti drugi koji primjeren zahod za suporabu. 158.

D) Uze.

Uze se razlikuju: jedne patre brigadnomu sudu, druge su karne (disciplinarne) uze. 159.

Imaju-li se za brigadni sud u kojoj vojarni uze načiniti, to visi o slobodnom dogovoru (128. točka), i mora se svagda kod sastavljanja gradjevne osnove obzirom na mjestne okolnosti predložiti. 160.

Nu kad se gdje za kakvu malenu četnu tjelesinu vojarna gradi, a ima na blizu vojarnah za velike četne tjelesine s velikimi uzami, može se u malenoj vojarni uza izpustiti, da se sastavljanjem više uzah trošak pristedi, i broj stražah umali. Dotični predlozi neka se stave u osnovu. 161.

Ako se u vojarni uz karne i brigadne uze smještaju, neka se, ako može biti, svakoj uzi odelito prostorište namieni. 162.

U svih okolnostih se preporučuje premještaj oveći uzah u osobite sgrade ili u odieljene dielove sgradah. 163.

Velićina prostorijah za brigadne uze neka se svagda povjerenstvom osieče. 164.

Evo najmanjine za brigadne uze:

1 častnička uze;

1 podčastnička uza i to za jedno 10 momakah;

2 skupne brigadne uze za jedno 20 momakah, k tomu radionica za jedno 20 momakah i napokon 10 osamnih uzah.

Broj i velićina karnih uzah potrebitih za nastanjenu u vojarni četu, neka se ustanovi kod sastavljanja osnove. U tom neka budu pravilom sliedeći omjerni brojevi raznih vrstih uze: 165.

Uzi za kadete častnicke zamjenike i za narednike treba 12—15 □ metarah dolnje površine (samo u vojarnah sa smjestbenim prostorom barem za jedan bataljun, za jedan konjanički ili baterijski odjel, oli pako za vozarske satnije, sdružene kod zemaljskoga zapovjedničtva vozarstva).

Podčastnička uza sa šest postotakah podčastničkoga staleža, nastanjenoga u vojarni čete.

Jedna skupna karna uza za 2 postotka momčadi.

Osamne uze takodjer za 2 postotka staleža momčadi (zajedno s častničkimi služaci).

Svakako će se imati dobro proumiti pravu potriebu uzah, jer su uze razmjerno najskuplji dielovi vojarne.

Častnička uza je soba od 15 do 24 □ metra dolnje površine. Ova uza treba da se drži uzničareva stana i da je od ostalih uzah sasvim odieljena. 166.

Podčastničke uze sastoje se iz sobah imajućih smjestbeni prostor za 2—4 momka, i ako može biti, neka se razstave od ostalih uzah. 167.

U karnih uzah onih četnih tjelesinah, kojim su odredjeni stožerni vodnici za obavljanje uzničarske službe, neka se podčastničke uze, ako može biti, drže stana stožerskih vodnikah. 168.

Zajedničke uze mogu biti sobe sa smjestbenim prostorom za 2—24 momka, sve prema potrebi i pogledom na olakoćenje razredbe. 169.

Digitized by Google

170. Za lakše nadgledanje uznikah i uzdržavanje reda, mogu se oveće sobe pretinom od dasakah ili letavah ispretiniti na pregradke za 4—6 momakah; nego svi ovi pregradci moraju biti neposredno pristupni i moraju dobivati neposredno vidjelo.

171. Na prostoru, koji preostane izvan onih pregradah, može se postaviti straža i peć.

172. Sprave za privezivanje uznikah neka se udese u primjerenoj za to prostoriji.

173. Podčastničke uze, zajedničke uze i radionice neka imaju 15—16 kockastih metarah zračna prostora za svaku glavu i neka zadovoljuju zahtjevom, navedenim u 59 točki, c. l—p i s—v.

174. Podoknice (Fenstersohlbänke) neka budu, ako može biti, 2 metra povrh poda, a prozori neka imaju rešetke. Ako podoknice leže niže, treba prozore sve do visine od dva metra iznutra zazidati.

175. Osamne uze, ako jih ima poviše, neka se poredaju nuz jednu ili nuz obje strane hodnika; nego u taj hodnik, kao što i u zajedničke uze, neka se ulazi kroz stražanu, a hodnik neka bude dovoljno osvietljen neposrednim svjetlom sa strane ili ozgor.

176. Ako treba puno osamnih uzah, onda se mogu premjestiti, il same il zajedno sa zajedničkimi, u višespratne sgrade, zasnovane po schemi panoptičkih krilah uze od stanicah (Zell-Gefängnissflügel). (Hodnici šižući u sve spratove, osvietljeni orzgor ili dogodice sa začelja, s galerijami, kojimi se ide u stanice).

177. Za hodnik dotječe širina:

od 1·3 metra, ako se hodnika drži jedan red stanicah.

od 2·5 metra, ako dva reda.

178. Prohodnici sa svjetlom ozgor i s galerijami u višespratnih sgradah sa stanicami (Zellentrakten), moraju biti barem 3·8 metra, a galerije 0·95 metra široke.

179. U višespratnih sgradah za uze dotječe svagda za stube širina od 0·95 do 1 metra.

180. Stanice osamljenih uzah moraju imati svaka barem 25 kockastih metarah zračnoga prostora, a kod njihova osnivanja treba se obzirati na 59. točku *c*).

181. Svaka stanica neka se osvjetljuje prozorom, kojem podoknica neka bude 2 metra povrh poda stanice, prostranost prozorskoga vidjela neka bude prama dobnjoj površini stanice od prilike kao 1 : 12.

182. U prozore stanicah neka se udare rešetke, a četvrti diel stanicah neke ima drvene kapke, koji se mogu zaključati, da se stanica potamni.

183. U staničnih vratih širokih 0·65 metra, neka se probuše okanca s promjerom od 5 centimetarah za podpaz (Beobachtungsöffnungen), u koja treba udariti staklo pa je onda zaklopiti iznutra izrešetanom pločom od lime, a izvana limenom okretnom pločom.

184. Gdje može biti, neka se u povećih uzah namjeste po stanicah dojavna zvonca (Signal-Glocken), ili neka se iz njih povedu zvonila (Glockenzüge) do stražane. Dojavne sprave (Signal-Apparate) neka se tako udese, da kad se dojavilo pritisne ili povuče, na hodniku skoči iz zida plojka, koja će straži kazati stanicu, u koju se dozivlje.

185. Stanice i hodnici, kojimi se do njih ide, neka se što se bolje može od požara osiguraju, a stanice neka se, gdje može biti, razstave jedna od druge 30—45 centimetarah debelimi zidovi.

186. Svekolike stanice neka se izvana lože i neka dobiju vjetrilo, koje će svaki sat i za svaku glavu 30 do 35 kockastih metarah zraka promahnuti moći.

187. U uzah, koje se sastoje iz malo sobah, te može stražanstvo uznike voditi u zahod, nije prosto postavljati u uzah zahodske kablićе, jer to zdravlju lasno hudi.

188. Gdje ima puno uznih sobah, te se nemože biti bez zahodskih kablićah u stanicah, jer bi se inače moralo stražanstvo preko mjere umnožiti, ondje neka se kod osnivanja uzah sve naredi, čim se hudnja kablićah može omaliti. Ovamo ide:

Digitized by Google

a) Nabava što se može manje krhkih kablićah, koji se sasvim poklapaju, ako može biti, od gvošdja (Gusseisen) iznutra pocakljena (emaillirt), ili od pozinčene željezne lime (verzinktes Eisenblech).

b) Postavljanje kablićah u udjerice (Nischen) zida prama hodniku. Ovakve udjerice moraju imati pojedna vratašca u stanici i hodniku, ova potonja moraju biti na ključ.

c) Što se može veća sigurnost, da se kablići neprevrnu, kad se turaju u stanicu ili vade na hodnik. (Staze ili okretanj; Schlittenbahn oder Drehscheibe.)

d) Da se načine osobite dušnice do udjerice kablične, kojom se smrad odvodi. Ova dušnica nesmie se završiti u odušnoj stublini (Ventilationsschlot) stanice, nego il se mora izvesti upravce povrh krova, il pako a dimnjak.

Ovelike uze, u kojih se može biti bez postavljanja kablićah, neka dobiju zahodi, koji su, ako može biti, pod jednim ključem s uzami i svakako su osnovani po načelih navedenih u točkah 111—116. 189.

Ako su karne uze malene, neka upotrebljavaju uznici najbližnje zahode za momčad. 190.

Ako se u uzah postavljaju kablići, onda mora biti u zahodu za stražansku momčad sprava za izlievanje i izpiranje kablićah (stol za čišćenje s upravom odtokom (Abfluss). Ovaj zahod neka bude u malih, ako se dade — a u velikih uzah svakako — u onom prostorištu, u kojem su uze. 191.

Ako su uze podieljene po više spratovah, il neka bude u svakom spratu po jedan ovakov zahod, odnosno prostorija za čišćenje kablićah, il neka se zahod drži srednjega počivala stubah (Zwischen-Podest der Stiege), ako ima kuća samo dva sprata. 192.

Sva načelna pitanja neriešena u točkah, koje se tiču uzah, neka se odluče kad se sastavlja osnova. 193.

VI. Prostorije namienjene obuci i vježbanju.

A) Učione za častnike.

Častničkih učionah (Offiziers-Schulräume) treba častničtvu svake čete, a osim toga treba za konjačke častnike brigadnih častničkih učionah, a za topničke pukovinjskih jahalištah (Regiments-Equitationen). Smejštanje brigadne častničke učione za konjaničtvo u vojarni, predmet je slobodna dogovora (128. točka). 194.

Iz IV. priloga razabire se, koliko treba prostorijah za obje potonje častničke učione, Za njihovu veličinu, legu, i druge uredbe valjaju ista pravila, koja za učione momčadi, odsosno za dvorane za gombanje i mačevanje, kao što i za podkivaone (Hufbeschlag-Schmieden), a navedena su u točkah 211, 212, 215—219, 221—226 i 336—343. 195.

Pravilo je, da za častničtvo nastanjene čete u vojarni, imajućoj smjestbeni prostor za jedan bataljun, za konjanički odjel ili za četiri vozarske satnije, imade obstojati i jedna soba za učionu. 196.

Nego kad se imaju za kakvu četnu bjelesinu u istome mjestu sagraditi dvie posebne vojarne ili više njih, a svaka vojarna ima barem tolik smjestbeni prostor, kolik je naveden u 196. točki, tad neka se kod sastavljanja osnove prema mjestnim okolnostnim predloži, trebali za častnike svekolike četne tjelesine odrediti samo jednu učionu ili pako osobite učione za svaki diel čete, nastanjene u pojedinih vojarnah. 197.

Ako se potrebuje častnička učiona u vojarni za manji broj pododjelah, onda to valja kod sastavljanja osnove potanko obrazložiti. 198.

Da se prostor što se bolje može upotriebi, neka se častničke učione navedene u 296. i 197. točki rabe podjedno kao blagovališta za zajedničku menažu častnikah. 199.

Veličina ovih učionah neka se osieca obzirom na ovu njihovu dvostruku svrhu, tako 200.

Digitized by Google

da svakoga častnika i častničkoga zamjenika od smještenih u vojnari stožerah, četah, i četnih učionah zapadnu 1·6 do 2·0 metra dolnje površine.

201. Želi se, da se četne učione, prema veličini vojarne, drže 1—2 manje sobe, u kojih se častnička knjižnica smjesta. Veličina ovih prisobicah (Nebenzimmer) neka je primjerena veličini učione, tako da ima jedna prisobica od prilike polovinu njezine dolnje površine, a druga može biti manja.

202. Pogledom na to, da se u učioni ruča, želiti je, da bude do nje predsoblje.

203. Kuhinja za častničku menažu može se urediti il u onom spratu, gdje je učiona, u kojoj se i ruča, il u dolnjem spratu.

204. Častničkoj učioni neka se u povećih vojarnah doda i zahod s jednim sjedalom i mokrilište za jednoga.

205. Častnika učiona neka se smjesti u onakvom dielu vojarne, koji se može lasno odieliti od prostorijah momčadi. Želiti je, da se u velikih vojarnah učiona odlieli i od častničkih stanovah.

206. Častnička učiona i soba za knjižnicu neka se tako urede, kano i sobe u kojih častnici stanuju.

207. Za ostale gradjevne naredbe valjaju ista pravila i za častničke učione, u kojih se i ruča, koja su u sliedećih točkah navedena za učione momčadi (211., 212., 215.—219. točke).

B) Učione za momčad.

208. Iz IV. priloga razabire se vrst, broj i veličina prostorijah, što jih treba u vojarnah različitih četnih tjelesinah za podčastničke učione ili obrazovaone, za učione jednogodišnjih dobrovoljacah, pukovnijskih glasbah i za podkivačke učione (Hufbeschlag-Schulen).

209. Kod iztraživanja, kolike da budu obrazovaone podčastnikah, neka bude pravilom, da broj učenikah ovakve učione može biti od prilike trećina ustrojstvena podčastničkoga staleža one četne tjelesine, koja je na dotičnu učionu napućena.

210. Jedna soba od učione može se namieniti najviše za 40 do 50 učenikah, ako ih ima više, treba se postarati za paralelne razrede.

211. U učioni neka zapada svakoga učenika 1·6 metra dolnje površine. Kao najmanja mjera učione osieca se 25 do 30 □ metarah.

212. Učione neka budu, gdje može biti, 3·8 do 4·2 metra visoke.

213. Ako se ima u kojoj vojarni poviše sobah za učione osnovati, probitačno će biti, da se sve združe u jednom dielu sgrade, jer se tim olakoti primjerena poraba i razredba prostora. Iznimlje se pokusna soba za glasbu, koju treba što se može dalje odmaknuti od ostalih učionah, pak il ju pridružiti prebivaonam pukovnijske glasbe, il ju tamo smjestiti, gdje se može upotrebit i kano blagovalište.

214. Kad uz učione konjaničtva, topničtva i vozarstva treba osobitih stanovah za učenike, neka se učione i ti stanovi, ako može biti, u jednom grunku sastave.

215. Gdje da budu učione u prostorištu vojarne, u tom pogledu neima nikakve stege: al, ako može biti, neka budu okrenute k iztoku, sjeveroiztoku ili jugoiztoku.

216. Želi se, da učione, koje nesmiju biti dublje od 7 metarah, dubiju prozore samo na jednoj i to uzdužnoj strani. Površina prozorskoga vidjela neka bude svega skupa, gdje može biti, kolik šestina dolnje površine sobne, i neka bude tako porazdieljena, da medjuprozorja (Fensterpfeiler) nebudu širja od 1·3 metra.

217. Za školsku ploču (Schultafel), neka se odredi takvo mjesto, da svjetlo udara s lieva i na školsku ploču i na školske stolove. Ako se poradi vanjske arkitekture itd. nemože na ino, nego udariti prozoze u više zidovah učione, tad neka se zazidju oni prozori, koji smetaju valjanomu osvjetu stolovah i ploče.

218. U svaku učionu treba da se ulazi neposredno iz kojega prolazišta.

Digitized by Google

U ostalom valjaju i za učione načela, navedena u 59. točki *c)* i *s)* do *v)*. 219.

Za podkivaone (Hufbeschlag-Schmiede) potrebite dogodice učionam za zobrazovanje podčastnikah i učionam podkivačkim, napućujemo na točke 336—343. 220.

C) Dvorane za gombanje i mačevanje.

U vojarnah, koje imaju smjestbeni prostor bar za jedan batalijun, za jedan konjanički ili baterijski odjel ili za četiri vozarske satnije, treba se postarati za osobitu dvoranu za gombanje i mačevanje. Ako se potrebuje dvorana za gombanje i mačevanje za manju vojarnu, to će se morati obrazložiti kod sastavljanja osnove i pri tom držati na umu, da da se dvorana za gombanje i mačevanje može upotrebljavati kano blagovište za momčad. Svakako će trebati predložiti dvoranu za gombanje i mačevanje, ako je u vojarni smještena učiona, kojoj jih po IV. prilogu treba. 221.

Dvorane za gombanje i mačevanje moraju se osnovati u polu-prizemlju ili pri zemlji. 222.

Veličina prostorijah *za vježbe u gombanju i mačevanju osieca se prema veličini vojarne.* Gdje se može, neka se odmjeri tolika, da zapadne svaki bataljun ili svaki baterijski odjel 60 do 70 □ metarah dolnje površine, a svaki konjanički odjel, ili vozarske satnije smještene kod zemaljskoga zapovjedničtva vozarstva 90 do 100 metarah. Dvorana za gombanje i mačevanje vojarne mora imati svakako barem 55 do 60 □ metarah. 223.

Dvorane za gombanje i mačevanje od preko 100 □ metarah dolnje površine mogu se jednim redom drvenih stupovah (Ständerreihe) predieliti na dvie ladje. 224.

Dvorane za gombanje i mačevanje moraju biti barem 4·4 do 5 metarah visoke. Da se postigne tolika visina, može se pod dvorane za gombanje i mačevanje dublje položiti nego u bližnjih prostorijah; gdje može biti, neka se razlika razine (niveau) izjednači stubami izvan dvorane. Ako se za dvoranu za gombanje i mačevanje osobita sgrada diže, onda se može veća visina postići sastaviv tavan s krovom. 225.

Prostorije namienjene gombanju i mačevanju neka se popode dvostrukimi daskami, a gdje može biti, neka se zidovi od poda sve do 1·5 metra visoko daskami postave (vertäfeln). 226.

Da se mogu dvorane za gombanje i mačevanje ložiti, te para iz njih odvoditi, za to treba i onda skrbiti, kad se u njih neruča. Ako su podjedno i blagovališta, tad neka budu stolovi, na kojih se ruča, razglobni, a u prozorskih udjericah neka budu onizki ormari, u kojih će se ostavljati potrebštine mačevaone. 227.

D) Nadkrivene jahaone.

Treba-li u vojarnah za konjaničtvo, topničtvo i vozarstvo skrbiti za nadkrivenu jahaonu (gedeckte Reitschule), to se odlučuje dogovorno (128. točka). Evo pravila za iztraživanje, kolike treba nadkrivene jahaone: 228.

kod konjaničtva: za svake dvie satnije treba pojedna velika jahaona, a za obrazovaonu podčastnikah svake pukovnije i brigadnu častničku učionu zajedno, ili ako su ove učione svaka drugdje nastanjene, za svaku od njih po jedna malena jahaona;

kod topničtva: za svaki pukovnijski stožer pojedna velika;

kod vozarskoga sbora: za svaku obrazovaonu podčastnikah pojedna malena nadkrivena jahaona.

Obje vrsti nadkrivenih jahaonah su 60 metarah dugačke; velike su 30 metarah, a malene 22·5 metarah široke. Gdje dopušta zemljište, može se ovo za jahaone produbsti (versenken). 229.

Evo pritvorah, kojih treba nadkrivenim jahaonam i koji se imaju držati njihovih začeljah — dgje su i vrata: pouzvišen shod (Perron), častnička soba, učiona, staja (Wartstand za 10 do 15 konjah i dogodice mokrilište. 230.

Digitized by Google

231. Imaju-li se ovi pritvori sagraditi i koliki da budu, to treba kod gradjenja nadkrivene jahaone svagda napose proumiti.

232. Najprobitačnije je, kad se pod jahaone naveze pieskom iz potoka. Gdje je muka namači ove gradje, pogledom na mjestne odnošaje, ondje se može upotriebiti sitan šljunak (Rieselschotter), trieslo (Lohe) ili piljevine.

VII. Prostorije za smještanje i njegu lahko bolestne momčadi.

233. U svakoj vojarni mora biti prostorijah, u koje se lahki bolestnici, za koje se može predvidjeti, da će do skora ozdravíti i kojim netreba mučne njege, odjelito od zdrave momčadi smještaju.

234. Smjestbenu veličinu ovih prostorijah za lahke bolestnike treba svagda napose prema mjestnim zdravnim odnošajem pronaći; pri tom valja držati na umu, da gradjenje prostorijah za boljkave za svaku glavu puno više stoji, nego za zdravu momčad.

235. Prostorije za lahke bolestnike imaju tolik smjetbeni prostor, koliki treba za 2 do 3 postotka svekolike momčadi, koja se ima smjestiti u vojarni.

236. U sobah za lahke bolestnike neka zapada svaku glavu barem 6 □ metarah dolnje površine i 24 kockasta metra zračnoga prostora. Ako se da, neka budu sobe 3·8 do 4·2 metra visoke.

237. Sobe za lahke bolestnike mogu imati smjestbeni prostor za 2 do 12 lahkih bolestnikah, sve prema veličini potrebe i obzirom na olakoćenje gradjevne razredbe.

238. Neka se predlaže i mjesto za dva do 3 podvornika u ovih sobah. Za svakoga neka se odmjeri toliko zračnoga prostora, koliko i za pojednoga lahkoga bolestnika.

239. U sobah za lahke bolestnike neka budu postelje barem za 0·3 metra odmaknute od stienah, i neka stoje 0·5 do 0·8 metra razdaleko jedna od druge.

240. U jednoj sobi neka se postavi ormar za potrebštine (Requisitenkasten).

241. Vjetrilo neka se tako udesi, da se za svaku glavu svaki sat promieni 40 do 50 kockastih metarah zraka uz razliku od 3° C. medju toplotom nutrnjom i vanjskom. *)

242. Ako sobe za lahke bolestnike imaju samo jedan red prozorah, neka budu ovi okrenuti jugo-iztoka, jugu ili iztoku; ako pak imaju prozore u dva reda, onda ovi najprobitačnije leže, kad jih sunce prije podne i poslje podne obasjava.

U ostalom valjaju i za ove sobe načela, navedena u točkah 57, 58, 59 *c), h)* do do *p), s—u).*

243. Ima-li se u vojarnah, u kojih je poviše lahkih bolestnikah, osnovati i liečnička nagledničkа soba (Dienst- [Inspektions-] Zimmer), to će se imati predložiti kod sastavljanja osnove. Za tokovu sobu, koja koja se ima izporediti s častničkimi sobami, dotječe 18 do 24 □ metra dolnje površine.

244. Sobe za lahke bolestnike i patreće njim prostorije neka budu u većih vojarnah i u onih, koje se sastaje iz jednospratnih sgradah, svakako sasvim odieljene od prebivaonah momčadi, a ako može biti, neka imaju osobit ulaz. U manjih višespratnih vojarnah trebat će nastojati, da so sobe za lahke bolestnike koliko može biti odiele.

245. Za lahke bolestnike trebat će odrediti osobite zahode, kojim se pristupa zatvorenim hodnikom samo onda, ako su bližnji zahodi za momčad izvan sgrade, a nisu s njom vezani zatvorenim hodnikom (ohne geschlossene Verbindung).

246. U ostalom za osnivanje zahodah valjaju pravila, dana u točkah 111—127.

*) **Opazka.** Prosjek X□m $= \frac{n}{20\sqrt{H}}$ do $\frac{n}{16\sqrt{H}}$; gledaj opazku k točki 59. v).

Digitized by Google

VIII. Prostorije za pranje tiela i rublja.

U svakoj vojarni treba se za to postarati, da momčad može i zimi kao što je propisano, čitavo tielo slapom (Douche) oprati. 247.

Toga radi mora se u povećih vojarnah svakako urediti posebno *slapište* (Douche-Raum). U manjih vojarnah može se sprava za slap nastaviti i u kuhinji za pranje. 248.

Za samo slapište dotječu 18—24 □ metra dolnje površine. U toliku slapištu mogu se 24 momka na jedan put pod slap postaviti, ako se uzduž slapišta namjeste izprobušene cievi na podu i 2·5 metra povrh njega. 249.

Slapišta neka se drži *oblačiona* (soba za svlačenje i oblačenje); ova soba neka ima 20—30 □ metarah dolnje površine. 250.

Slapište se može osnovati pri zemlji ili u polu-prizemlju. Svakako se preporučuje pridružiti slapište kuhinji ili kuhinji za pranje, da se u njoj može nastaviti *kotao za sgrijanje vode* (zimi), inače bi kotlu trebala opet *osobita malena prostorija.* 251.

Kad se osieca mjesto za slapište, držati treba na umu, da se u njem puno pare izvija, od koje treba stanovne prostorije čuvati: ako je dakle slapište u kući gdje se stanuje, mora, dobiti što se može nepropustljivije stiene, pod i tavan. (Zidovi i svod neka se zidju hidrauličkim vapnom, dogodice neka se požbukaju portland-cementom i onda uglade, ili pako namažu uljevitim mazilom). 252.

Pod mora biti primjereno položit, da može voda brzo i sasvim odtjecati. 253.

Slapište i oblačiona treba da se mogu ložiti i da dobiju dušnice za odvod pare. 254.

U oblačionu neka se neulazi s polja (vom freien); ako može biti, neka bude blizu nje zahod. 255.

Za pranje rublja momćadi mora biti u svakoj vojarni *kuhinja za pranje.* 256.

Kuhinja za pranje za momčad može zapremati 25—50 □ metarah dolnje površine; kod osiecanja njezine veličine gleda se koje na stalež nastanjene u vojarni momčadi, koje na mjestne odnošaje (je-li vojarna blizu ili daleko od kakva naseljena mjesta itd.), mora se dakle svagda predložiti kad se sastavlja osnova. 257.

Kuhinje za pranje neka se odmaknu od stanjah, ako može biti. Ako se pako moraju graditi u stanjih, onda valja i za nje, što je kazano za slapišta u 252. točki. Svakako valja i ovdje, što se je u 253. točki potrebovalo za pod, pa i kuhinja za pranje mora imati ciev za odvod pare. 258.

Kuhinji za pranje pripada sušilo pod krovom, roljnica i dogodice *sušnica* (Trockenkammer), koja se može ložiti. 259.

Ako se kuhinja za pranje premjesti u osobitu sgradu, onda se može njezino podkrovlje upotriebiti za *sušenje rublja.* 260.

Za brzo sušenje odjeće momčadi, iza hodovah (nach Märschen) na kiši, pak i za sušenje rublja zimi itd., može se ako dopušta prostor, osnovati do kuhinje za pranje mala sušnica (Trockenkammer), koja se grije vrućim zrakom (Luftheizung), pa ima pomične police (Schiebe-Gestellen), te ju mogu, kad treba, momci raznih pododjelah zasebice upotriebiti. Za ovakovu sušnicu dotječe 2·5 metra širine a 6 metarah dubljine. 261.

U *roljnici* (Rollkammer) male vojarne neka bude potrebita mjesta za jednu rolju i za stol, na kojem se rubište meće i koji se može k zidu priklopiti; u velikih vojarnah mora biti mjesta za dvie ovakve sprave. Za roljnicu dotječe 15 do 30 □ metarah, prema broju pomenutih spravah. Roljnica se može pridružiti kuhinji za pranje ili pako premjestiti u koju praznu prostoriju pod zemljom, ili pako u sušu. 262.

Digitized by Google

IX. Vojno živežarstvo (margetanija).

263. U svakoj vojarni treba urediti živezarstvo (margetaniju), ako se u njoj ima smještiti barem jedan bataljun, ili jedan konjanički, ili baterijski odjel. Bi-li se i u pomanjih vojarnah osnovala živežarstva, to će se imati prema mjestnim odnošajem predloziti, kad se sastavlja osnova.

264. Živežarstvu pripada:

a) gostiona za častnike: njezina veličina neka se pronadje prema 269. točki, svakako neka se za nju predloži barem 18 do 24 □ metra dolnje površine, nego samo za one vojarne, u kojih neima častničkih učionah (gledaj 196. do 199. točke);

b) gostiona za podčastnike; ova neka bude barem tolika, da može od prilike 25 postotakah od podčastnikah u vojarni nastanjenih zajedno za stolom sjedeć ondje boraviti. U obće neka se za ovu gostionu računa 0·35 □ metarah dolnje povrsine za svaku glavu podčastničkoga staleža; nu svakako neka se predlozi za nju barem 18 do 24 □ metra;

c) gostiona za momčad; ova neka bude tolika, da u njoj može 5 do 10 postatakah momčadi zajedno sjedeć boraviti; u obće neka se za nju, prema mjestnim i drugim odnošajem, računa tolika dolnja površina, da zapadne svaku glavu momčadi (osim podčastnikah) 0·07 do 0·15 □ metra; nu svakako neka se za nju predloži barem 18 do 24 □ metra dolnje površine;

d) 1 kuhinja, njezina veličina osieca se prema veličini živežarstva, može dakle imati 25 do 45 □ metarah dolnje površine;

e) stan za živežara i njegovu služinčad, 2 do 3 sobe (svaka od 18 do 24 □ metra);

f) 1 pivnica za živež i pića, od prilike $^1/_{10}$ dolnje povrsine od margetanije;

g) 1 skladište za gorivo, od prilike $^1/_{20}$ margetanije;

h) 1 podkrovlje, od prilike $^1/_5$ margetanije.

265. Živežarstvo mora biti od prebivaonah momčadi što više razstavljeno, da se može — kad uztreba — sasvim zatvoriti.

266. Živežarstvo se može smjestit, i u vidno polu-prizemlje, samo neka budu njegove prostorije suhe, neka se mogu ložiti i neka imaju dusnice za odvod klapa.

267. Probitočno je, kad se živezarstvo osnuje do kuhinjah momčadi, jer se onda prostorije živezarstva mogu o podne upotriebiti kano blagovalista momčadi. Nego u tom slučaju moraju se ulazi u živezarstva tako razrediti, da živežar može od svoga točajnika (Schank) motriti dolazeće i odlazeće goste.

268. Ako neima mokrilista blizu živežarstva, onda treba za živežarstvo i to za njezine goste napraviti osobita mokrilišta. Živežarevu stanu pripada osobito zahodsko sjedalo pod ključem.

X. Staje za konje častnikah i momčadi, zatim uzgredne prostorije k njim spadajuće.

A) Obća načela za osnivanje stajah za zdrave konje.

269. Broj častničkih konjah, koji se imaju u vojarni smjestiti, imat će se kod sastavljanja osnove svagda napose predložiti i to obzirom na sliedeće uprave (Directiven):

a) načelo je, da se konji svih u vojarni stanujućih častnikah u istoj vojarni smjeste;

b) pogledom na službene odnošaje želi se vrlo, da se kod konjaničtva, topničtva i vozarstva konji častnikah, spadajućih na četu, nastanjenu u vojarni, svakako u ovoj smjeste, makar i sami častnici nestanovali u njoj;

c) isto neka biva obično i kod pješačke čete; nego ako treba malo stajalištah za konje (Pferdestände) patreće častnikom onakve čete, a nadje se na blizu stajah za porabu, onda se može odustati od gradjenja novih stajah;

Digitized by Google

d) bi-li se sagradile staje i za konje častnikah, nespadajućih nastanjenoj u vojarni četi, to treba kod sastavljanja osnove predložiti, a dogovorno riešiti (128. točka);

e) za svakoga častnika, čijega konji se imaju smjestiti u staji vojarne, neka se predloži toliko stajalištah, koliko mu pripada obrokah krme (Fourage-Portionen) po pristojbeniku za c. k. vojsku, odnosno za domobranstvo.

Broj jahačah momčadi i voznih konjah, kojim treba staje u vojarnah različitih četnih tjelesinah, razabire se iz II. priloga. 270.

Kod razdielbe prostorijah za konje, koji se imaju u vojarni smjestiti, treba držati ova pravila: 271.

a) Pod stanovnimi prostorijami, bile kojegod vrsti, nije prosto staje osnovati. U tom pogledu može biti samo onda iznimka, kad se radi o prostoriji za njekoliko konjah, bez kojih se nemože biti. Nego onda mora staja svakako dobiti što se može plosnatiji svod, te cievi za vjetrilo, koje dopiru do povrh krova;

b) I prostorije, koje nisu namienjene prebivanju, neka se, ako može biti, ne osnivaju nad konjušnicom;

c) Stanovne zgrade i zgrade za staje neka se svežu na prečac s obje strane položito uzvišenim taracanim ili makademovanim pješnikom (Trotoir);

d) U nijednu staju nesmie se postaviti više konjah, nego što spada staležu konjaničke satnije (zajedno s konji častnikah);

e) Gdje se daje, neka bude u jednoj nepregradjenoj staji najviše za konje od pol satnije mjesta;

f) Konji častnikah spadajućih na pododjele, neka se postave u staje za nje odredjene: samo se moraju stajališta za častničke konje razstaviti od stajalištah za konje momčadi 2 do 2·5 metarah visokom pregradom;

g) Konji častnikah od stožera i od drugih u vojarni nenastanjenih dielovah vojske, neka se smjeste svi zajedno, nego ako može biti, u osobitoj staji;

h) U svakoj staji namienjenoj častničkim konjem, mora biti mjesta barem za *postelju jednoga konjušara.* Ovo mjesto ima biti obično toliko, koliko je jedno stajalište. Gdje je u jednom odjelu staje poviše konjah od više častnikah, neka se računa za svakih 10 do 16 stajalištah za častničke konje po jedno mjesto za postelju;

i) Za svaku sgradu namienjenu za staje, treba osim stajalištah potrebitih za konje, koji se imaju ondje smjestiti, jošte barem jedno stajalište 30 centimetarah debelim mekanim podom od ilovače za ljohave (Marode) konje; u velikih stajah neka se predloži pojedno takvo stajalište za svakih 30 do 40 običnih stajalištah.

Svako stajalište neka zapadaju barem 34 kockasta metra od svega zračnoga prostora staje. 272.

Svako stajalište za zdrava konja neka je 1·58 metarah široko, ako ima korlate (štramce, Streifbäume), a 1·75 metarah, ako ima pregrade ili pretine (Standwände); u oba slučaju mora biti 3·16 metra dugačka. 273.

Gdje se daje, mogu stajališta za ljohave konje biti jedanput širje od stajalištah za zdrave konje. 274.

Hodnici medju dva reda stajalištah, neka budu barem 3·16 metra široka, ako su pako stajališta samo u jedan red poredana, hodnik uza nje treba da je 2·5 metra širok. 275.

Da se zahtievani u 272. točki zračni prostor postigne o trošku što manjem, može se svagda podkrovlje sdružiti s konjušnicom, ako nad ovom neima drugih prostorijah (271. točka *a)* i 277.), sastav krova bit će onda jednostavniji, kad se sveže sa stojani (Standsäulen). Gdje dopušta podneblje, mogu se dogodice odrediti nakrovci, koji će ojačiti osvjet i ventilaciju. Da se zaprieči naprasna ohlada, mogu se, gdje treba medju dvostruke potine (Ver- 276.

Digitized by Google

schalung) roznjakah vitre od zraka uhvatiti, nego ove valja da se dušnicami veću s *vanjskim zrakom.* Probitačno je nabiti ilovače (Lehmschlag) na dolnji potin.

277. Ako se prostorija staje razstavlja od podkrovlja, imenito pako, ako se u ovom krma spravlja, onda se preporučuje, da se staja što se može plosnatije svede. U ostalom visi o mjestnoj gradji i cieni, kakav tavan da dobije staja. Nipošto se nesmie napraviti tavan od štukatura, a mora biti uviek tako čest, da nemože prašina itd. propadati na konje.

278. Kako visoka da bude staja iznutra, to visi o tom, kakav joj je tavan, da se dobije potrebit konju zračni prostor (272. točka). Ako se podkrovlje nerazstavlja od staje (276. točka), onda treba da ova bude iznutra (Lichthöhe), barem 3·6 metra visoka, mjereć ju na glavnom zidu i to od pomosta staje pa do pod sami tavan, odnosno krov.

279. Sva staja neka bude, koliko može biti, svagdje jednako osvietljena. Savkolik prostor vidjelicah (Lichtöffnungen), ako su ove samo naokolo u zidovih, neka bude kolik jedna dvanaestina ($^1/_{12}$) dolnje površine staje.

280. Ako ima i u krovu vidjelicah, ili ako ima nakrovakah, tad neka zauzimlju sve vidjelice od prilike tolik prostor, koliko jedna osmina dolnje površine, pa se onda može vidjelo zidovskih prozorah stegnuti na $^1/_{20}$ dolnje površine staje.

281. Ako ima prozorah u onih zidovih, do kojih su konsjke staje, neka jim je podoknica barem 2·5 metra, a gdje se daje, 2·75 do 3 metra nad pomostom staje.

282. Ako se imaju u svotu vidjela (Lichtfläche) (zahtievanu u 280. točki) uračunati i prozori, što jih ima u pribočnicah nakrovka, onda mora biti nakrovak tako širok kao hodnik staje.

283. Vidjelice u krovu (Oberlichtöffnungen) neka budu samo nad hodnici staje.

284. Svakako treba skrbiti za krepku ventilaciju u staji (za svakoga konja svaki sat 30 do 40 kockastih metarah zraka): toga radi mogu se učiniti ove naredbe:

a) Prozornice prozorah, koji su na okolo u zidovih (preporučuje se, da budu od željeza) neka se nataknu na željezne razite osovine, stono jih ima na doljoj strani okvira, tako da se mogu okretati sve do 30 stupnjevah prama osovitoj crti. (Da se konji učuvaju od propuha, mogu se s obje strane metnuti tronugle lanite od lime (Blechwangen), koje drže prozornicu naklonjenu, tako, da kad je prozor otvoren, ulazeća struja zraka uzvodi se ponajprije gore;

b) Da se odvodi hlap, prave se u stajah zatvorena tavana stubli za vjetrilo (Ventilations-Schlote), koji počimlju kod tavana staje, trče povrh sljemena, a zjala jim se mogu zaklopiti. Ovi stubli-dušnici neka se, koliko može biti, jednako porazdiele nad hodnikom staje i neka se čuvaju od ohlade, da se zaprieči sgušćenje hlapa u staji (Stalldunst). Izvan staje u podkrovlju itd., neka se ovi stubli, ako su od lime ili drva, obaviju tvarju, koja slabo toplinu pušta; za zidove preporučuju se zemljane iznutra pocakljene cievi, a okružene tankom vitrom zraka (Luftschicht);

c) Mjesto stubalah za vjetrilo mogu se napraviti blizu tavana staje u zidovih njezinih razite (horizontale) rupe kao cievi; al ove nedjeluju tako krepko, kako okomiti stubli, pa se od njih lako zameće propuh, koji konjem hudi. Gdje se daje, neka se takve rupe postave pocakljenimi zemljanimi ili pako gvozdenimi cievmi, koje su napolju i unutri iztaknute iza zida i malko van nagnute, da sgušćajuće se hlapove napolje odvode, a da to zidovom nehudi. Ove cievi moraju se iznutra zatvarati moći;

d) Ako se odrede nakrovci, onda se naprave na njihovih bočinah (Seitenwände) medju staklenimi prozori, ili ako ovih neima uzduž sve konjušnice ili na jednom dielu s obje strane zjala, koja se mogu kao škiljkami (Jalousien) zatvoriti ili u prosjeku regulirati. Na toplu vremenu ostaju ta zjala otvorena;

e) Svjež se zrak dovodi koje kroz otvorene prozore, koje kroz režke zidovah (Wandporen), kroz pukotine prozorah i vratah, kroz otvorena vrata ili kroz zjala, što jih

Digitized by Google

ima u dolnjoj strani vratnicah, a mogu se škiljkami zatvoriti; dogodice mogu se 36 centimetarah povrh pomosta staje probušiti kroz vanjske zidove ovakve jažice (Kanäle) ⊔, koje se mogu zaklopiti iznutra zaklopcem, a izvana mrežom od žice.

Za svakih 15 do 20 konjskih stajalištah neka se predlože jedna vrata, kojima se ide napolje. Vrata od staje neka su 1·9 do 2 metra široka i 2·53 do 3 metra visoka, ako može biti neka budu nad njima prozorci. Vratnice (Thürflügel) il neka se uzmiću postrance ili odklapaju na dvor 1·3 metra visoko nad pragom neka se udare u dovratnik koluti, da se u nje mogu verige zakačiti, kad su vrata staje otvorena. Ako su vrata u uzdužnih zidovih tako da se k njim dolazi iznutra kroz hodnik uprieko (Quergang) medju dvjema stajama, tad neka budu ovi poprečni hodnici tako široki, kao što su uzdužni, a konjske staje, koje su do njih, neka se zatvore sprieda i straga 1·6 metra visokimi pretini, da se konji ondje stojeći učuvaju od propuha. Prag od vratah neka bude uviek barem 16 centimetarah viši od bližnjega zemljišta, i neka se k njemu izvana načini uzlazište (Rampe). 285.

Obzirom na sve navedene zahtjeve, tičuće se smještanja stajah, probitačno je svakako, osobito kada treba stana za množinu konjah, odrediti dugačke staje sa dva reda stajalištah, i ako se može, s nakrovci. 286.

U priečnih stajah (Querstallungen), u kojih stoje konjska stajališta okomce, prama smjeru sgrade (Traktrichtung), ako imaju prozore samo u jednom čelu, nesmie više od 5 do 6 konjah u jednom redu stajati, ako pako ima prozorah u oba čela, ne više od 10 do 12 konjah. 287.

U priečnih stajah, osvietjenih ne samo prozori u oba čela, nego i u oba boka, pa i vidjelicami (Oberlichtfenster) u nakrovcih, koji su nad svakim priedjelom priečne konjušnice, može biti u jednom redu (medju oba začelna zida) 14 do 16 konjskih stajalištah, i osim toga može se dogodice u sredini svakoga reda odrediti u susjedni priedjel staje prolaz u širinu jednoga stajališta. Napomenuti priedjeli staje smiju biti svezani samo primjerenima vratima na zapor u onom prolazu, a nikakvim drugim zjalom. 288.

Probitačno je u svake vrsti stajah postaviti uzdužnu os sgrade uzporedo s poldnevnicom (Mittagslinie). Okaniti se treba što se više može, da budu uzdužni zidovi stajah okrenuti k sjeveru ili jugu. 289.

B) Podrobna uredba konjskih stajalištah i što k njim pripada.

Pod konjskoga stajališta neka je sasvim ravan, a uzduž neka je za dva do tri postotka sve do žlieba za mokraću položit (t. j. u stajalištu 3·16 metra dugačkom za 6·3 do 9·5 centimetarah.) 290.

Žljebovi za mokraću leže u prostoru odmjerenom za hodnik, pa su otvoreni, kao korito taracane produbine uzduž svakoga reda stajalištah. Prema većoj ili manjoj duljini dobivaju, pad od 0·3 do 1 postotka. Širina neka jim se tolika odmjeri, da položitost (Neigung) njihovih bočinah nečini niti prama hodniku, niti prama stajam više od 25 postotakah. 291.

Najdublje mjesto žlieba neka leži na njegovu gornjem kraju barem 3 do 4 centimetra, a na dolnjem kraju ne niže od 8 centimetarah pod stražnjim rubom poda stajališta. Ako je povorka stajalištah odugačka, mogu stajališta ležeća na dolnjem kraju žlieba dobiti najveći točkom 290. dopušteni pad, da se dobije potrebit pad žlieba. 292.

Da nebude treba odubljih žljebovah, neka se gnojnica (Jauche) na svakih 14 do 16 metarah žljebne duljine odvede napolje. Gdje može biti, neka se ove odtoke gnojnice u staji ostave otvorene, onako kao žljebovi za mokraću; al ondje, gdje se odtoke gnojnice (Jauchenabzüge) izlievaju u vanjske žljebove ili jaže, treba svakako namjestiti zapor smrada (Geruchsperre). Pod stajališti nesmiju se nipošto kanali praviti. 293.

Pod u stajalištah neka se, gdje se daje, taraca prepekom (tvrdo spečenom opekom; 294.

Digitized by Google

Klinkern), koja se meće sječimice (hochkantig) na plosnat tarac od iste gradje i veže se cementom tako, da uzdužne sljubnice (Fugen) leže prama padu staje.

295. Gdje mjestne okolnosti nedopuštaju takav tarac, il zato što je nabava takve gradje mučna, il što je dobra gradja preskupa, ondje se može pod stajalištah potaracati kamenom, ili kakvom umjetnom gradjom, koja se lasnje dobavlja; nu ravne plohe medju sljubnicami (Verbandfugen) ili medju brazdama u kamen usječenima nesmiju biti veće od 100 do 150 centimetarah, jošte mora biti gradja tvrda, al ne gladka i tarac neka bude tako čest, da mokraća nemože probijati u dolnje tlo (Untergrund). (S ovoga razloga probitačna je uviek osobita podloga od opeke, makar i lošije, ako je u cement složena, ili od betona itd.)

296. Ako se može primjeren kamen namaći samo u neizmjerno veliku cienu, prosto je nabiti pod stajah čvrsto ilovačom, da bude strlet 20 do 25 centimetarah debeo. Ako dopuštaju mjestne okolnosti, prosto je pod stajah pomostiti hrastovimi podnicami, al se ovo nemože baš preporučiti.

297. Hodnik se može taracati onako kako i stajališta, al i većim kamenom; nego oveće kamene ploče, drven tarac i pomost nesmie se takodjer upotriebiti.

298. Gdje netreba medju dvjema stajalištama na zadnjem njihovim kraju podporanjah tavana, neka se postave i to što se može pomnjivije do 2·3 metra visoki drveni ili željezni stojani (Standsäulen). Na onoj strani stojanah ili podporanjah tavana, koja je okrenuta hodniku, neka se u nje udare 2·05 metra visoko povrh tla kuke (Träger), o koje se vješa konjska oprava, a sa svake strane staje neka se u te stojane ili podporanje 1·75 do 1·9 metra povrh zemlje zabiju koluti za privez (Ausbindringe).

299. Medju svimi stajališti, za koja ovdje nije naročito odredjen pretin, neka budu korlati (štamci). Da dulje traju, neka se naprave, ako se može, od tvrda drva, neka imaju u promjeru 10 do 13 centimetarah i neka se dogodiće na prednjem kraju okuju željeznom limom od prilike 1·25 metra u duž. Na prednjem kraju dobiva svaki korlat lanac s diglima (Knebel), kojima se objesi o kolut utvrdjen u zid medju dvjema stajalistma i to 0·95 metra visoko povrh poda. Na stražnjem kraju ima svaki korlat 16 do 22 centimetra dugačku, i da se zaprieči zamržaj, iz posve okruglih karikah sastavljenu verigu. Prema visini stelje zakači se koja dolnja ili gornja karika o 21 centimetar dugačku kuku, koje se ima 0·95 metra visoko povrh poda u stojan ili zamjenjujući podporanj zabiti, da nosi korlat. Ova kuka može biti kao stežajka (charnierartig) ili sa sglobom na orah (Nussgelenk), nego onda se mora učvrstiti kolutom o petlji visećim, a tako pokretnim, da kad ustajući konj korlat digne, petlja pušta kuku, te se korlat odrieši i padne.

300. Stajališta za ljohave konje i stajališta za častničke konje neka se razstave od stajalištah zajahaće i vozne konje momčadi i to pretinom s prieda 2·—2·5 metra, a straga 1·6 metra visokim. Pragovi (Schwellen) ovih pretinah neka se metnu na tarac, a prečage (Holme) valja začepiti u stojan (Standsäule) i u zid upustiti. Izmjena zidnih dasakah mora biti lahko obarljiva. Nadomještenje drvenih pragovah i prečaga sa takovimi od ljevena željeza preporučuje se.

301. U svako stajalište neka se metne kopanja za hranu (Futtermuschel). Gdje bi nabava ovoga posudja odviše stojala, mogu se upotriebiti neprekidne drvene jasli.

302. Neprekidne drvene jasli treba da se medju stajališti prediele. U svakom stajalištu neka se jasli podiele na tri jednaka diela i to željeznimi oblimi motkami, koje se na jasli privrnu (aufschrauben). Na prednji gornji rub jasalah neka se privrne željezna šinja.

303. Kopanje za hranu imadu se načiniti od gvoždja (Gusseisen) pocakljena ili nepocakljena (ili galvanizovana). Kopanje neka budu, mjereć jim vidjelo 25 centimetarah duboke, a gore 30 centimetarah široke, i 68 centimetarah dugačke; u dolnjim djelu dobivaju pokrajne omedje malenu izbočitost (Ausbauchung) van, da se razsipanje krme (zobi) po magućnosti prieči. Gornji kraj kopanjah neka bude 1·1 metra visoko nad podom staje; uz to neka najviše 24 centimetra prosto — bez podzida — trči iz zida.

Digitized by Google

Na obje strane kopanje ima se namjestiti po jedan kolut za privezanje. Ovi su koluti 304.
1·2 metra razdaleko jedan od drugoga.

Da konji neoštete pročelje (Stirnwand) stajalištah, neka se zid nad podom staje sve 305.
do 1·75 do 1·90 metra visine požbuka portland-cementom ili hidraulíčkim vapnom, a žbuka se ugladi žlicom (zidarskom), oli pako neka se zid barem namaže čestim mazilom, koje se lako daje očistiti (katran, platinoleum, ulje).

Ova, 2 centimetra debela žbuka ima se praviti u dva sloja, i to dolnji sloj u dobljini od 1·3 centimetra iz jednoga diela cementa i dva diela čista mulja (potočna pieska), na što se gornji 0·7 centimetra dobeli sloj iz čistoga portlandskoga cementa namaže na dolnji sloj, koj već počima tvrdnuti. Onaj potonji sloj od cementa gladi, odnosno šika se onda u polutvrdom stanju lašticom (Polireisen), tvrdimi kameni ilí staklenimi obalci (Glaszilindern).

Nad kopanjom ima se kod podosta dobelih zidovah napraviti 15 centimerarah dubok 306.
i 60 centimetarah visok izdubak (Nische), koji prama gore malo po malo nestaje; srhovi ovoga izdubka imadu se zaokružiti (abrunden). Kod slabih pako zidovah ima dolnji dio zida do visine kopanje za 15 centimetarah stajati van nad gornjim dielom zida.

Za čišćenje konjah na polju neka se 0·5—1 metra daleko od vanjskoga zida staje 307.
udari u zemlju drvena vrljika (Schranken), za svaki konjanički vod (Zug), odnosno za bateriju ili za vozarsku satniju 10 m. dugačka, za koju se konji vežu.

C) Spreme za konjsku hranu i opravu (sedla).

Konjska hrana i oprema (Rüstung) nesmie se držati u staji. 308.

Za svakoga častničkoga konja (opazka u I. prilogu) ima se predložiti prostora u skla- 309.
dištu 1·8 □ metra za sedla i opremu, a 3·6 □ metra za hranu. Ako se zob nemože u istoj prostoriji ostaviti, u kojoj je sieno i slama, onda ide za svakoga konja 2·6 □ metra u sjeniku i slamniku, a 1 metar u sladištu zobi. Ova potonja mjera neka se kod onih konjah častnikah, kojih ide samo jedan obrok konjske hrane (Fourage-Portion) povisi na 1·8 □ metra, da se dobije dovoljna mjesta za skrinju od zobi i za rukovanje.

Za svakoga jahaćega konja momčadí, kao što i za svakoga voznoga ili tovarnoga 310.
konja, ako se bere hrana za pet danah, neka se računa prostora u spremie za hranu, i to:

za ostavu zobi u skrinjah po 0·2 □ metra (jednomu vôdu konjaničkomu [Kavallerie-Zug] trebaju 3 škrinje, svaka po 2 metra dugačka, a 0.8 metra široka i visoka);

za ostavu siena i slame 0·22 do 0·25 metra.

Za ostavu sedlovja i ostale konjske opreme treba, u odredjenih za to spremah (ako 311.
su ondje police sa dva reda 0·72 metra dugačkih klinacah, koji su 0·63 metra razdaleko jedan od drugoga):

za svakoga konja momčadi 0·6 □ metra dolnje površine,

za svakoga voznoga ili tovarnoga konja 0·9 □ metra dolnje površine.

Police (Stellagen) neka se, ako se daje, postave usred prostorije, hodinci medju dvjema policama neka budu barem 1·3 metra široki, a medju policom i zidom barem 1 metar. Gdje se daje, neka oveće spreme za opravu dobiju više vratah.

Za razdielbu prostora u spremah za sedla i hranu valjaju ova načela: 312.

a) Zob, sieno i slama mogu se držati u istoj prostoriji il u raznih prostorijah;

b) škrinje za zob mogu se držati u pritvoru staje, a škrinje za zob onih častnikah, kojim pripadaju i osobite spreme za sedla, mogu se u njih smjestiti;

c) častničke spreme za hranu i sedla neka se odiele od takovih spremah momčadi;

d) častnike od VIII. dnevničnoga razreda gore idu osobite spreme za sedla; svi ostali častnici mogu samo zahtievati, da se postavi pojedna njihova škrinju za zob i za sedla, ili potrebite police za konjsku opravu u skupnih spremah za zob i sedla;

Digitized by Google

e) svakomu častniku od VIII. dnevničkoga razreda gore, pa gdje se može, i ostalim častnikom, ili pako barem po trojici četvorici njih zajedno neka se odredi osobit, makar samo letvami ogradjen pregradak u sjeniku i slamniku;

f) spreme za konjsku opremu i hranu jahačah momčadi i voznih konjah mogu se izračunati za stalež konjah čitava pododjela, njekoliko vodovah ili jednoga vôda. Odluka o tom drži se odluke o razredbi stajah, najprimjerenijoj mjestnim odnošajem; samo treba paziti, da spreme za sedla i hranu nebudu predaleko od stajah dotičnih vodovah, jer bi to smetalo službovanju.

313. Ako se tim olakoćuje razredba prostora, ili ako se trošak gradjenja omaljuje, mogu se, uvaživ zahtjev naveden u 312. točki pod *f)*, graditi blizu stajah osobite sgrade za spreme, hrane i konjske opreme, i to, ako može biti, za veće vojarne pojednu takvu sgradu za svaku konjaničku satniju, za 2 do 3 baterije ili vozarske satnije.

314. Sieno i slama može se držati i u podkrovlju jednospratnih sgradah (ako je na zapor (versperrbar), nego, ako se nemora, neka se nedrži nad stajami.

315. Stube za takvo podkrovlje, ako nesluže čemu drugomu, mogu biti drvene, a dotječe širina od 0·95 do 1·1 metra.

316. Za oveće sjenike i slamnike pod krovom neka se dogodiće odrede vrata na krovu 1 metar široka a 2 metra visoka, kroz koja se sieno i slama izvana spravlja.

D) Kozli za stelju.

317. Za sušenje stelje neka se sagrade kao kozli (Lagestätten), lastavicom (Flugdach) nadkriveni, da budu zaštićeni od uzdušne padavine (atmosphärischer Niederschlag). Stelja se meće na police od letavah, koje su za širinu letve jedna od druge razmaknute. Na tih policah neka se za svako stajalište odnjeri 0·6 metra do 0·8 metra visok, 1·25 metra dugačak i 0·8—0·9 metra dubok prostor. Dvie do tri ovakve police mogu biti jedna nad drugom, tako da se može za svako stajalište računati 0·5 do 0·33 □ metra dolnje površine, za sve njezine police. Što su viši kozli, to prostranija i nadvedenija neka bude i lastavica.

318. Najprobitačnije je, kad kozli za stelju posve osamce stoje, tako da se može k njim s obje strane pristupiti, jer onda mogu biti i police jedanput dublje. Gdje za to neima mjesta, mogu se ovi kozli nasloniti na zid dvorišta, i samo ako to nikako nemože biti, na vanjske zidove samih stajah.

E) Staje za bolestne konje.

319. U svakoj vojarni, koja ima staje za preko 30 konjah, mora se sagraditi odieljena od ostalih stajah sa dva stajališta za težko bolestne konje; a u vojarnah imajućih staje za preko 100 konjah, mora se sagraditi onakova sgrada sa stajališti za 2 postotka svega staleža konjah.

320. Osim toga treba u svih vojarnah, u kojih ima stajah za preko 200 konjah, sagraditi osobitu staju sa 2 do 4 stajališta, kamo se postavljaju sumnjivi konji. U vojarnah, u kojih neima tolikih konjah, mora se samo onda sagraditi staja za sumnjive konje, kad je jošte neima u svem tome mjestu, gdje je posada (Garnisonort), a ukaže se potrebita obzirom na izkaz *B. c)* 4. točka zakona o nastanjivanju; u tom pogledu treba učiniti predlog, kad se sastavlja osnova.

321. Stajalište za vrlo bolestne ili sumnjive konje treba da bude 3·8 metra dugačko i široko, a visoko u vidjelu neka bude 3·5 do 3·75 metra, tako da zapane svakoga konja 50 do 54 kockasta metra zračnoga prostora, neračunajuć hodnik.

322. Starati se treba za vazdašnju krepku, al od propuha prostu ventilaciju, da se svakomu konju svaki sat namakne jedno 40 do 50 kockastih metarah svježa zraka; gdje je podneblje prehladno, treba narediti da se može staja ložiti.

323. Da budu ovakve staje zimi dosta tople, neka dobiju svakako tavan odieljen od krova i gdje može biti, plosnat svod.

Digitized by Google

324. Kad u velikih vojarnah uztreba puno stajalištah za vrlo bolestne konje, probitačno je odrediti osobite prostorije za svakih 4 do 5 ovakvih stajah, da se mogu razstaviti konji po bolestih i s razloga, navedenoga u 323. točki.

225. U staje za vrlo bolestne konje neka se, gdje se daje, ulazi kroz zatvoren pritvor, u kojem se mogu postaviti dogodicê postelje za konjušare i škrinje za zob, ili pako stube za podkrorlje.

326. U staje za sumnjive konje neka se neposredno s polja ulazi, i neka se nedrže nikakve druge prostorije.

327. U obje vrsti stajah neka konji, gdje se daje, stoje samo u jednom redu i to glavom prama stieni posve zatvorenoj. Staje neka dobivaju svjetlo s one strane, gdje je hodnik.

328. Stajališta za vrlo bolestne konje neka se razstave od susjednih stajalištah 2·5 do 2·9 metra visokim pretinom od dasakah, a isto takvim 1·4 metra visokim pretinom s vratima 1·1 metra širokima od hodnika staje.

329. U staji za sumnjive konje neka dopire do tavana pretim, kojim se razstavljaju stajališta. Umjestno će se drveni pretin zamieniti zidom 15 centimetarah debelim i da se stajalište lakše čisti, neka se taj pretin kao što i ostali dielovi stalajišta namažu kakvom nepropustljivom (undurchlässig) i što se može gladjom tvarinom, ili pako neka se požbukaju portland-cementom, a žbuka neka se izgladi.

330. U obje vrsti stajah neka budu kopanje (Futtermuscheln) od pocakljena gvoždja (emaillirtes Gusseisen).

331. U svakom drugom pogledu je uredba stajah za bolestne konje jednaka s uredbom stajah za zdrave konje.

332. Obje vrsti stajah neka budu što se može više razdaleko jedna od druge i od konjušnicah za zdrave konje, i neka tako stoje, da sumce svaku staju barem u njeko doba dana neposredno obasjava.

333. Staja za sumnjive konje mora biti u dvoristu zidom ogradjenom.

Kod ove konjušnice neka bude i osobita soba i zahod za konjušara, da se osobe koje dvore ovakve konje, što se manje može sastaju s ostalom momčadi.

334. Uz staje za 16 i više bolestnih konjah neka se sagradi konjska ljekarna (Veterinär-Apotheke) s ognjištem. (18—25 □ metarah dolnje površine.)

335. Za staje namienjene bolestnim konjem treba sagraditi osobite kozle za stelju.

F) Konjske kovačnice (podkivaone) i podkivališta.

336. Svaka vojarna, u kojoj je smješteno preko 35 konjah, ima dobiti jednu konjsku kovačnicu (Hufbeschlag-Schmiede) barem s jednim vignjem i s jednim pregradkom (Verschlag) za gorivo i željezo. Kovačnice neka se drži podkivalište (Beschlagraum).

337. Ako se ima u jednu vojarnu smjestiti više konjaničkih ili vozarskih satnijah, zajedno s dopunitbenimi satnijami, ili više baterijah bilo kojegod vrsti, onda mora biti u kovačnici za svaki ovakov pododiel osobit viganj i pregradak.

338. Ima-li se sagraditi osobita konjska kovačnica za konjaničku brigadnu častniku učionu, za podčastničku obrazovaonu vozarstva ili pako za podkivačku školu, koje će se imati dogodicê u vojarni smjestiti — to će se imati kod sastavljanja osnove obrazložiti pogledom na IV. prilog.

339. Kovačnica, u kojoj će se imati smjestiti poviše viganjah, mora biti jednako i neposredno osvietljena i tako razredjena, da se podkivalište svakomu vignju pripadajuće drži kovaćnice i to tik dotičnoga vignja.

340. Kovačnica, u kojoj će se postaviti samo jedan viganj, neka ima 20 do 25 □ metarah dolnje površine.

Digitized by Google

Za svaki sliedeći viganj, koji bi se ondje imao podići, neka se kovačnica poveća za 16 do 18 □ merarah. Svaki pregradak za gorivo i željezo neka dobije 6 □ metarah dolnje površine.

341. Za svakoga konja, koji se ima podkovati, treba u podkivalištu podkivno stajalište, kojemu je dolnja površina 3·8 metra široka i 4·75 metra duboka. U jedan zid podkivališta neka se udare koluti, za koje se konji vežu. Za svakih 50 u vojarni smještenih konjah treba predložiti po jedno podkivno stajalište.

342. Podkivalište neka bude od običnih vjetrovah zaklonjeno punom stienom, ostale stiene mogu biti otvorene. Ako je podkivalište izvana sasvima zagradjeno, netreba kovačnice od njega razstavljati.

343. Kovaničnicu treba potaracati, ili ju ilovačom nabiti, a podkivalište podnicami popoditi. Ovdje i ondje neka je pod barem 0·16 metra nad vanjskim zemljištem. Zatvoreni zidovi podkivališta neka se barem za 1·8 metra povrh poda drvom postave.

XI. Puškarnice, kolarnice, bravarnice, kovačnice itd.

344. U svakoj vojarni za čete, koje imaju u svom staležu puškare (gledaj II. prilog), treba osnovati djelaonicu za puškara (puškarnicu), koja ima dobiti jedan viganj i 30 do 35 □ metarah dolnje površine.

345. Svakom popunitbenomu depot-cadru bojnoga topničtva treba:

1 sedlarnica za 4 sedlara sa 50 do 60 □ metarah dolnje površine (od prilike 10 metarah dugačka, s pregradkom od jedno 8 □ metarah, koji se može zaključati i u kojem se drži povjerena zanatniku koža);

1 kolarnica za 3 kolara sa 40 do 45 □ metarah dolnje površine;

1 kovačnica za 4 kovača i 3 bravara sa 2 vignja i 65 do 70 metarah dolnje površine;

1 skladiste za zalihe pomoćne i prave gradje (Hilfs- und Construktions-Materialien-Vorräthe) (gledej V. prilog), napokon

1 kolnica za kola, koja se imaju popravljati, sa 30 do 35 □ metarah dolnje površine.

346. Djelaonice potrebite bojnim satnijam vozarstva, zatim vojno-mierničkoj i obkopničkoj četi, njihov broj i veličina neka se pronadju, kad se sastavlja osnova za vojarne, namienjene ovim četam.

347. Svakoj djelaonici, u kojoj se ognjem radi, neka se doda pregradak za gorivo sa 12 do 15 metarah dolnje površine.

348. Sve ovdje navedene djelaonice — dogodiće zajedno s konjskimi kovačnicami ili s drugimi prostorišti, koja se imaju osamiti — neka se premjeste u osamljene sgrade, kojim netreba puno pripremah za sigurnost od požara.

349. Kolarnice moraju imati do krova barem 3·5 metra visine u vidjelu, sve ostale djelaonice barem 3 metra onakve visine. Za kolarnicu i kovačnicu neka se odrede velika vrata, 2·35 metra široka a 2·8 metra visoka.

350. Osobitih zahodah treba djelaonicam samo onda, kad su vrlo daleko od obćih zahodah za momčad.

XII. Skladišta.

351. Osim skladištah, napomenutih u točkah 84 do 90, 109 i 110, 142 i 143, 308. do 316. treba vojarnam dogodiće još i sliedećih vrstih skladišta, prema vrsti oružja i množtvu onoga diela čete, kojemu su namienjene:

a) skladište za živez (Viktualien-Magazine);

b) skladište za gradjevne sprave i orudje;

c) skladište za pokućtvo;

Digitized by Google

d) skladištne prostorije za preuzimanje (Fassungen) i rukovanje (Manipulations-Räume);

e) dokladna skladišta;

f) skladište za konjske opreme, bojne kovačnice, dogodicê i za satavine kolah;

g) skladište za bojnu opremu, orudje i potrobštine tehničkih četah, dogodicê za ratno mostavlje (Brucken-Equipage);

h) skladište za mirovno, a dogodicê i ratno džepno strieljivo četah;

i) skladište za vježbene tvarine (Übungs-Materiale) vojno mjerničke i obkopničke čete.

a) Skladišta za živež.

U svakoj vojarni neka se osnuje skladište za živež. Veličina mu je prema zapremini vojarne, mora se dakle svagda kod sastavljanja osnove napose osjeći. 352.

Kao pravilo kod toga osiecanja navodi se evo ovo: pješačkoj pukovniji od tri bojna bataljuna sa stožerom, kao što i konjaničkoj pukovniji kad stanuju svi dielovi skupa u istoj vojarni, treba: 353.

jedno skladište za brašno i sočivo, u kojem je podjedno mjesta za rukuvanje: sa 30 do 35 □ metarah dolnje površine, i

jedna pivnica za kupus i kornu posve blizu onoga skladišta sa 35 do 40 □ metarah dolnje površine.

Skladište za živež može biti gdje god u vojarni, nu probitačno je, da se premjesti na blizu kuhinjah za momčad, ako su ove u osobitoj sgradi. 354.

Svekolike za ostavu živeža odredjene prostorije moraju biti suhe i moraju imati vjetrila, da se u njih zrak sveudilj može mienjati. 355.

b) Skladišta za gradjevne sprave i orudje.

Ima-li se takvo skladište urediti, to će trebati promisliti kod sastavljanja osnove. Takvo skladište neka dobije 28—30 metarah dolnje površine, prema veličini vojarne. Neka se osnuje pri zemlji i neka se čuva od vlage. Može se i u kakvoj suši smjestiti. 356.

c) Skladište za pokućtvo.

Treba-li osnovati u vojarni ovakvo skladište i koliko da bude, to će se imati promisliti kod sastavljanja osnove. Ovo skladište mora biti suho, a može se urediti i pod krovom. 357.

d) Rukovaone i skladišta za preuzimanje (Fassungen).

Kojim dielovom četah treba ovakvih prostorijah i kolike da ove budu, to se razabire iz V. priloga. 358.

Budnć da se u njih one stvari, koje čete preuzimlju, najprije čuvaju, pa se onda diele medju pododjele, zato treba da te prostorije budu, gdje se daje, pri zemlji, i da u obće zadovoljuju zahtjevom, koji se zahtievaju od skladištah za odielo (88. točka). Uz jednu uzdužnu stienu neka se postave police za odielo (Montur), ostali prostor da je prost. 359.

Da se u ovih skladištih mogu uraditi preuzete zalihe tvarinah (Material-Vorräthe), to treba da se te prostorije mogu ložiti. 360.

Skladišta za preuzimanje i rukovaone mogu biti u osobitih sgradah, a dogodicê mogu se sdružiti sa spremišti za konjsku opravu i s kolnicami. 361.

Digitized by Google

e) Doknadna skladišta.

262. Treba-li i kolikih doknadnih skladištah za čete, to se razabire iz V. priloga.

363. U doknadnih skladištih neka se svaka vrst stvarih razluči od druge.

364. U napomenutome malo prije prilogu navedono je, kada treba predložiti osobita skladišta za pojedine četne tjelesine pogledom na množtvo njihovih zalihah. Gdje su za ova pojedina skladišta odredjene velike površine, ondje se mogu vrlo probitačno porazdieliti na više prostorijah.

365. Kod iztraživanja dolnje površine za pojedine odjele doknadnih skladištah valjaju sliedeće podmjene (Annahmen):

a) Police za odielo, rulbje, čizme, cipele, telećake i druge pomanje stvari duboke su 0·9 metra i sastoje se iz tri po 0·7 metra visoka pregradka u prieko, od kojih je najniži 20 centimetarah povrh poda, te se može, ako treba, u dva manja pregradka pregraditi. Na vrh police mogu se manje stvari složiti.

b) Budu ć da se kabanice samo jedanput uzduž presamićuju, pa se onda jedna na drugu i polag druge, pa i sumitice (nach entgegengesetzten Richtungen) slažu, tako da dolnji krajevi zahvaćaju jedan u drugoga, to treba da bude pregrada 2·15 metra dugačka, mjereć od sredine jednoga stojana do sredine drugoga.

c) Police za oružje treba da budu onolike, kako je propisano u „propisu za ostavljanje ručnoga oružja“ od godine 1869. i u dodatku toga propisa od iste godine.

d) Obično stoje police onako, kako u skladištih pododjelah po dvie njih zajedno posred skladišta prosto i to uzdužinom okomce prama medjuprozorju (Fensterwand).

e) Prolazišta medju policama za odielo i uzduž stiene neka budu 1 metar široka, a prolazišta medju i pred policama za puške 1·3 metra prostrana (računajuć od kraja puškah).

f) Skladišta moraju biti 6 do 9 metarah duboka, da se mogu kako valja osvietliti i zrak u njih promahivati; gdje može biti, neka dobiju obje uzdužne stiene prozore.

g) Za skladišta neka se predloži višina iznutra barem od 3 metra, a bolje 3·5 metra.

366. Rukovaona, t. j. prostorija namienjena preuzimanju, odpravljanju i drugomu rukovanju tvarinami, neka bude, gdje se dadne, zajedno pritvor ostalim glavnim odjelem skladištah; al ipak treba da dobiju skladišta, imenito velika, više ulazah, da se mogu zalihe brzo izdavati.

367. Probitačno je sagraditi za doknadne zalihe, osobito ako puno vriede, posebnu sgradu, u koju se može smjestiti i skladište za konjsku opremu. Ove sgrade neka se drži, gdje može biti, ogradjeno dvorište na zapor, i samo kroz njega neka se ulazi u skladište. Ovo dvorište služi kao rukovaona preuzetakah i kao čistilište, gdje se čiste zalihe.

368. Gdje se daje, neka budu sva doknadna skladišta pri zemlji; ako su pako vrlo prostrana, neka se smjeste u prizemlje i u 1. kat; pod krov nije prosto premieštati doknadna skladišta.

369. Kad se skladište prenese u prvi kat, treba na vratih zabilježiti, koliku težinu svaki □ metar poda nositi može.

370. Skladišta moraju biti od vlage sasvim osigurana i što se više može zaštičena od prašine, da nemože unutra, i od pogibelji od požara.

Zato jim moraju biti stiene sasvim tvrde od požara.

Ako se skladišta urede u kući, neka dobiju, ako može biti, plosnat svod; inače dotječu potršćeni i požbukani tavani od tavanicah (berohrte Tramdecken).

371. Pod neka bude barem 30 centimetarah visoko nad vanjskim zemljištem (Aussenter-

Digitized by Google

rain) i gdje se daje, neka dobije nepropustljivi česti tarac, ili pako neka se popodi, a podnice neka leže na šupljini (hohl liegen).

Prozori neka dobiju spolja rešetku žicom prepletenu, iznutra pako jednostavne oblučnice (Fensterflügel), koje se unutar odklapaju, a povrh njih željezne ili željeznom limom okovane kapke, koji se takodjer unutar odklapaju, a zatvaraju se pomičnim zasunom (Schubriegel) ili dogodicê i prievornicom (Querriegel). 372.

Za dovoljnu ventilaciju treba se pobrinuti stublovi za odvod zraka (Luftabzugsschlote) i dušnicami (Luftzufuhrskanäle). Da se mogu skladišta za rata upotriebiti dogodicê kao stanovi itd., treba već kod gradjenja narediti sve što treba, da se mogu ložiti. 373.

Stube, kojimi se uzlazi u viši sprat skladišta, neka budu sigurne od požara. 374.

f) Skladišta za konjsku opremu.

Iz V. priloga se razbire, treba-li kojoj vojarni skladištah za konjsku opremu i kolikih. 375.

Kod iztraživanja, kolika treba prostora skladištem namienjenim konjskoj opravi, uzimlje se, da se konjska oprema svake vrsti četah, osim topničtva, slaže na policah sagradjenih po „*naputku za gradjenje policah za konjsku opremu*“ od godine 1871. (ad odjel 8. br. 5523). Po tom se računa po 1 klinac za svakoga konja uz pribitak 10 postotakah; 4 reda 0·71 metra dugačkih klinacah leže jedan nada drugim; klinci su razmaknuti u istom redu za 63 centimetra jedan od drugoga. Redovi klinacah stoje 0·95, 1·42, 1·9 i 2·7 metra povrh poda. Klinci od dolnja tri reda stoje jedan nada drugim, a gornji red nad medjutci (Zwischenräume) dolnjih. Kod topničtva uzimlje se, da se konjska oprema slaže na policah onako, kako je navedeno u „*propisu za spremanje i održavanje topničkih zalihah*“ od godine 1873. Ostavljanje konjskih pokrovacah uzimlje se onako, kako je ondje propisano, to jest u onakom skladištu, a u slažinah 1·73 metra dugačkih, 2 metra širokih, a 1·33 metra visokih; gdjeno se pokrovci svih ostalih četah ostavljaju u doknadnih skladištih. 376.

Prolazište medju policama i lega ovih potonjih, zatim dubljina prostorije računa se za ovo skladište onolika, kolika za doknadna skladišta; i ostalo kod potonjih navedeno pogledom na osnovu i konstrukciju valja i za ova. 377.

g) Skladišta za bojnu opremu tehničkih četah i za ratno mostovlje.

Koliko treba takovih skladištah, to se razabire iz V. priloga. Kod skladištah za bojnu opremu uzimlje se, da se ova slaže na police, 1 metar duboke, a stojani (Ständer) su jim 1·4 metra razmaknuti; police imaju, po dva pregradka svaki 0·65 metra, a treći 0·7 metra visok; ovaj potonji pregradak je dolje. U ostalom se osnova i konstrukcija ovih skladištah sudara s onom za doknadna skladišta. 378.

Kad u V. prilogu nije navedena dužina policah za ova skladišta, onda se uzimlje, da se orudje itd. slaže jedno na drugo bez policah. 379.

Kad se ima graditi skladište za ratno mostovlje, onda mora odkopnička četa kazati potrebita pravila (Anhaltspunkte) za razredbu prostora. 380.

h) Skladišta za mirovno, a dogodicê i ratno džepno strieljivo četah.

Ovakva skladišta treba u svakoj postaji četah; za sigurnost valja ga što se bolje može osamiti i njegovu legu dogovorno s gradjanskimi oblastmi ustanoviti. 381.

Koliko da bude to skladište, neka se svagda napose pronadje; u tom pogledu neka bude pravilom, da za svakih 1000 puščanih nabojakah treba računati 0·04 metra dolnje površine. 382.

Digitized by Google

383. Za prah što ga treba za strieljivo namienjeno pućanju na nišan (Scheiben-Munition), neka se uredi pretinom odieljena prostorija.

384. Ovo skladište mora biti suho, mora imati tvrde od požara zidove, željezne kapke na prozorih, željezna vrata na ključe i mora biti nadkriveno gradjom tvrdom od požara.

385. Treba-li za pravljenje strieljiva za vježbe i za pucanje na nišan u samoj vojarni kakovih osobitih rukovaonah, to neka se osieče kod sastavljanja programa.

386. Ovakvoj rukovaoni treba 18 do 20 □ metarah dolnje površine; ona mora biti sasvim osamljena; dotječe za nju kakva kakogod lako sagradjena sgrada.

i) Skladišta za vježbene tvarine (Übungs-Materiale) vojno mjerničke i obkopničke čete.

387. Ako dgje treba takvih skladištah, neka jim se veličina, lega i razredba povjerenstvom predloži.

XIII. Kolnice za topove i kola.

388. Kolnicah (Remisen) treba dogodice:

a) za topove i vozila (Fahrpark) četah;
b) za kola generalah i
c) za gasila (Feuerlösch-Requisiten).

a) Kolnice za topove i vozila četah.

389. Iz V. priloga razabire se, koliko i kakvih treba topovah i vozilah raznim četnim tjelesinam prema njihovu ustrojstvu.

Topovi i vozila doknadne zalihe, nadalje topovi i baterijska strieljivna kola M. 1875., koja se nalaze kod baterijah na mirovnom staležu, neka se svakako sprave u kolnice, ostala vozila u kolnice ili pod lastavice (Flugdächer), samo ona vozila, koja se puno upotrebljavaju, mogu stajati na polju, ako se nedadu sagraditi lastavice (Flugdächer).

390. Kod sastavljanja osnove trebat će ustanoviti, koliko i koje vrsti topovi i vozila moraju u kolnice, odnosno pod lastavice doći.

391. Evo važnijih omjerah od topovah i vozilah, za osnivanje kolnicah ili lastavicah:

Digitized by Google

	Poimence			U metrih duljina	širina	visina
Topovi i vozila bojnoga topničtva	za prvi	8 cm.	top (lafeta topa) naprave od godine 1875. skupa sa nastavljenom cievju i nadstavljenom kolesnicom *)	2·663	1·87	3·069
		9 cm.		2·82	1·87	3·26
	za svaki sliedeći	8 cm.		1·370	1·87	3·069
		9 cm.		1·38	1·87	3·26
	za prvi	8 cm.	zadj baterijskih kolah za streljivo naprave od godine 1875., bez nadstavljene kolesnice	2·34	1·87	1·65
		9 cm.		2·44	1·87	1·68
	za svaki sliedeći	8 cm.		1·80	1·87	1·65
		9 cm.		1·84	1·87	1·68
	za prvu	8 cm.	kolesnicu naprave od godine 1875.	1·71	1·87	1·75
		9 cm.		1·71	1·87	1·81
	za svaku sliedeću	8 cm.		1·71	1·87	1·75
		9 cm.		1·71	1·87	1·81
	za prva	batalijunska	streljivna kola naprave od godine 1875., skupa se nadstavljenom kolesnicom	4·952	2·035	3·108
		kolonska		5·057	2·074	3·108
	za svaka sliedeća	batalijunska		1·370	2·035	3·108
		kolonska		1·686	2·074	3·108
	Kola s ljestvami			3·793	2·035	2·134
	Kola za streljivo ručnoga oružja			2·845	2·055	2·055
	Kola za sprave (Requisiten-Wagen)			3·556	2·035	2·450
	2 prežna	pričuvna kola		3·398	2·035	2·292
	4 prežna			3·872	2·035	2·213
Gorski topovi	za prvu	7 cm.	topovsku lafetu bez cievi i točkovah, osovitu i poduprtu sa gredeljinom	0·566	1·014	1·264
	za svaku sliedeću			0·303	1·014	1·264
Vozila ostalih četah	Vozilo novoga sustava (pokrivena kola, kola s ljestvami ili kola za živež), ruda ima se izvaditi i smjestiti pod kola			3·65	1·6	1·75
	Prenapravljena kola s ljestvami		sa obrnutimi predkolicami	5·0	1·75	2·1
	Pokrivena kola staroga sustava			5·0	1·75	2·4
	Kola za sprave satnijah i vodovah tehničkih četah			3·48	1·6	2·0

*) Iznad svakih pet topovah imadu se smjestiti četiri kolesnice.

Opazka. Kod ostavljanja (Aufbewahrung) topovah i vozilah bojnoga topničtva neka bude evo ovo ravnalom:

U kolnicah za bojne baterije neka se ostavljaju predani jim za mirovni stalež topovi i kola za strieljivo, sve razmetnuto, al ne nastavljenih kolesnicah (aufgesattelte Protzen); cievi ostaju u lafetah. Lafete, zadji baterijskih kolah za strieljivo i kolesnice primaknu se jedno drugomu.

U kolnicah odredjenih smještanju doknadnih zalihah opremne tvarine bojnoga topničtva, namienjene pukovnijam bojnoga topničtva, neka se topovske kolesnice, nadstave na lafete. Bataljunska kola za strieljivo i kolonska strieljivna kola (Colonnen-Munitiosnwagen) naprave M. 1863 75. uviek se razmeću i nadstavljenih kolesnicah ostavljaju. Svakolika kola od povoza (Train) i pričuvna (za potreb-

Digitized by Google

392. Medju poredanimi vozili svake vrsti neka bude od kraja jedne osi do kraja druge prost razmak od 0·5 metra. Od stienah neka budu vozila svagdje za 0·5 metra odmaknuta.

393. Gdje se samo pomalo vozilah ostavlja, a svakako ondje, gdje se često za vježbu itd. upotrebljavaju, neka se postave okomce na uzdužinu kolnice, tako da svaka 2 do 4 vozila (lafete i kolesnice računaju se kao sastavine jednoga vozila) zapadnu jedna vrata štono jih ima na uzdužnoj strani.

394. Gdje je puno vozilah spravljeno, koja se samo u vanrednih slučajevih iz kolnicah vade, mogu se kola poredati jedna do drugih u 3 do 6 redovah uzporedo s dugom osi kolnice, a osim toga i u dva sprata. U ovom slučaju neka budu svagda vrata u začeljih, i ako su sgrade za kolnice velike, i u jednoj ili u obje uzdužne strane, porazredjena prema veličini sgrade. Za uzlaženje na viši sprat kolnice neka se sagradi drveni, željezni ili zidani uzlaz (Rampe), s ponom (Steigung) 1·3, a u većih sušah stube. Mogu se napraviti i dizala (Aufzüge). Uzlazi mogu se postaviti u samu sgradu ili se izvana prisloniti na zečelje. U prvom slučaju moraju se namjestiti blizu začelja i naprama vratima, koja su u njem

395. Da se vozila laglje prepreme preko uzlaza, treba kod svakoga uzlaza vitao namjestiti. Za dizanje manjih stvarih naredjuju se na prostom začelju kolnice ili ako su nasred oba začelja uzlazi, onda na jednoj uzdužnoj strani sgrade iztaknuta stabla s koloturami (škripci), uz vrata na krovu.

396. Kolnice su oda svuda zagradjene, a imaju vrata na ključu. Čim se više vozilah smješta u jednoj vojarni, to veću pomnju treba uložiti u gradnju, da bude sigurna od požara, osobito kad kolnica ima više spratovah.

397. Svakako se moraju vozila staviti u prostorije suhe, zračne, imenito pako topovi na mjesto od prašine zaštićeno.

398. Pod u kolnicah neka bude 0·3 metra uzvišen nad vanjskim zemljištem, a potaracan valutom (Feldsteine) ili nabijen ilovačom.

399. Ako se vozila postavljaju na gornji sprat, treba na vratih naznačiti, za koliku težinu per □ metar je taj pod proračunam.

b) Kolnice za kola generalah.

400. Ovakvih kolnicah treba onda, kad se uglavi gradjenje stanovah u kojoj vojarni za generale ili za pukovnike, kojim je povjereno zapovjedničtvo brigade. Iz „pristojbenika za linijsku vojsku od godine 1876.“ §. 3. c) razabire se broj kolah, za koja mogu generali i pukovnici-brigadiri kolnice zahtievati. Obzirom na prolazište i rukovaonu računa se za svaka kola dolnja površina 6 metarah dugačka i 2·75 metarah široka.

401. Ove kolnice moraju biti sasvim zatvorene i na ključ; al se mogu držati drugih kolnicah, ako jih ima, i u obće moraju se s ovimi izjednačiti.

štine, dvozprežna pričuvna i kola s ljestvami) spravljaju se nerazglobljena. Kola od povoza i pričuvna neke se razmetnu i predkolice toliko pod kola potisnu, da srčanica dospie na okominu (Schale); ruda neka se spusti i pod sliedeća kola podmetne; predkolice prvih kolah neka se obrnu.

Kod gorskih baterijah neka se na njihov mirovni stalež spadajući topovi ostavljaju s uloženom cievi, primaknuv lafete jednu do druge; a u doknadnih skladištih neka se cievi gorskih topovah na njihovih podvalcih slože, točkovi s lafetah skinu, lafete osove i sa gredeljinom (Protzstock) podupru.

(Potanje podatke ob ostavljanju opremne tvarine bojnoga i gorskoga topničtva sadržava „propis o smještanju i održavanju topničkih zalihah“ od godine 1873).

Za ostavljanje vozilah svih četnih tjelesinah osim bojnoga topničtva odredjuje se, da se sva kola ostavljaju nerazglobljena; u kolah stare náprave i nepomične rude predkolice se odkapčaju, i naopačke s rudom pod kola potiskuju; a u kolah nove naprave (Construktion) rude se vade i pod kola meću.

Digitized by Google

c) Kolnica za gasila.

Ima-li se sagraditi u vojarni kolnica za gasila, o tom će trebati promišljati kad se sastavlja osnova. Veličina joj se osieca prema broju štrcaljah i kolah za vodu, koja se imaju ondje smjestiti, a taj broj visi opet o veličini vojarne i o tom, kako je sagradjena (to jest da-li se je upotriebilo mnogo ili pomalo drvah, ima-li vodovod s mnogimi vatromjenami (Feuerwechseln) itd.). 402.

Kolnica za gasila mora imati vrata na ključ i može se držati ostalih kolnicah, gdje jih ima; nego, ako se može, neka se postavi blizu stražane, u kojoj se ključi od nje čuvaju. 403.

DRUGI ODSJEK.

Što se zahtieva od osnove koje vojarne u zdravnom i tehničkom pogledu.

I. Izbor gradilišta.

Kad se odabire gradilište (Bauplatz) za vojarnu, treba ponajprije gledati, da nebude to gradilište od nikuda zaslonjeno, nego što se više može naokolo prosto, da je sa svih stranah pristupačno i da se na blizu dobiju potrebita vježbališta itd. (prilog *F)* zakona o nastanjivanju). Svakako će se morati vojarna dobrom pitkom vodom obskrbiti (526. točka). 404.

Gradilište neka bude što se može dalje od poznatih kužilištah (Infektionsherde), kao što su gusto napučeni dielovi grada, tvornice, u kojih se rade ili ocjedjuje smrdljive tvari, groblja, bolnice, klaonice, močvare, lokve, neuredjene struge vodah, poloji itd. 405.

Nikako pako neka nebudu vojarne na umetu vjetru odanle duvajućemu, a niti na zemljištih, prama kojim tija podzemna u onih kužilistih onečišćena voda.

Da se udrži prosta to jest nezaslonjena lega vojarne i u napredak, probitačno je, ako to inače dopuštaju vojnički i mjestni odnošaji, da se za vojarnu odabere takvo gradilište, do kojega se neće do skora razširiti mjesto kojemu spada vojarna, imenito pako priedjel u kojem su tvornice (Fabriksquartier). 406.

Okaniti se treba, koliko se može, gradilišta, koje leži u tiesnom poriečju, u ponikvi (Terrain-Mulde), ili na podanku strmih vrletih. Preporučuju se položite bočine, osobito ako su okrenute jugu. Probitačna je blizina visoke šume. 407.

Gradilište, na kojem je bila već prije sgrada, imenito pako napušteno groblje, na kojem se imaju opet sgrade dizati, ili pako log (Lagerplatz) organičkih plodinah, neka se za vojnaru samo onda odabere, kad neima nigdje boljega mjesta. 408.

Gradilište vojarne nesmie biti na poloju (Überschwemmungs-Rayon), a podzemna voda (Grundwasser) neka leži što se može dublje i stalno, uz to neka je tlo prosto od organičkih otražakah, suho, neka propušta vodu i neka je tako čvrsto, da nebude trebalo preskupa temelja. 409.

Stanje podzemne vode i sastav tla neka se iztraži, ne samo dovoljnim množtvom vrtočinah (Sonden) na gradilištu, nego i motrenjem bližnjih zdenacah, ako jih ondje ima, pa i posljedkom geoložke protražbe, ako je dotična okolica onako već protražena. 410.

Gradilište neka bude toliko i tokva oblika, da sgrade vojarne, koje će se ondje podići, zadovolje koliko se može svim zahtjevom u ovih propisih navedenim pogledom na broj tih sgradah, na njihovu veličinu, legu prama strani svieta (Orientirung) i razdalečinu jedne od druge, ter od susjednih sgradah. 411.

Kad se podnosi osnova nove vojarne, koja bi se imala graditi, neka se gradilište potanko opiše pogledom na pomenute i na druge znamenite mjestne odnošaje, pa i odnošaji podzemne vode i tla, obziréše na pokušajne vrtočine ili druge opazke (Beobachtungen). 412.

Digitized by Google

413. Samo ako političko-vojnički obziri prieko potrebuju, može se odabrati gradilište, koje nije sasvim prema navedenim zahtjevom; nego onda valja upotriebiti sva sredstva za koja znade tehnika, a primjerena su mjestnim odnošajesu, da se što se više može omale mane gradilišta, koliko mogu nahuditi stanovnikom buduće sgrade.

II. Broj i glavni oblici dna sgradah vojarne.

414. Broj sgradah, iz kojih se ima vojarna sastojati, visi, pogledom na zahtjeve u ovih propisih navedene; o vrsti oružja, kojoj je vojarna namienjena; o veličini dotične četne tjelesine; o tom, kako su stanja razredjena i napokon o gradji i o konstrukciji, koja će se upotriebiti, — može se dakle svagda samo napose osjeći.

415. Da se kolanje zraka nezaprieči u nijednom dielu vojarne načelo je, da nijedna sgrada nesmie dvorište naokolo opasati (izim vidjelištah, prostranih i uzkih). Pravilo je, da budu uglovi otvoreni, ako se je sgradje (Gebäude Complex) u četverinu (Viereck) postavilo. Iznimice, gdje se to nedaje, mora ostati otvorena jedna dugačka strana četvorine.

416. Za stanja momčadi kao što i za staje preporučuje se najviše prosta uzdužna struka (Langentrakt); nu to nesmeta, da se prigrade krila ili srednji napusti (Mittel-Risalite), ako jih potrebuje nutrnja razredba.

417. Uz ovaj oblik može se upotriebiti jednostavna uzdužna struka, koja ima na jednom ili na oba kraja iztaknuta krila ( ) al samo pod uvjet, da krilo nebude veće od trećine uzdužne struke i da uz to budu krila razmaknuta jedno od drugoga barem za dvo- do trostruku visinu krila (računajuć ovu oda dna podzida Sockel, pa do strehe Dachsaum).

418. Svim ostalim sgradam neka se odabire oblik dna uz postojanje zahtievah navedenih u 415. točki i obzirom na primjerenu nutrnju razredbu, kako bi se zapriečila svaka potrata prostora, i obzirom na primjeren okup (Gruppirung) svih istoj osnovi pripadajućih sgradah.

III. Okup sgradah vojarne.

419. Kad se okupljaju sgrade vojarne, ponajprije treba gledati, da stanja momčadi povoljno leže prama stranam svieta i prama običnomu vjetru.

Ako se gradi vojarna za čete,koje imaju u svom staležu konjah, onda treba paziti, da i staje prama stranam svieta povoljno leže, da se iz stanjah momčadi lasno do njih može, obični vjetar od stanjah a prama i da stajam duva.

Gdje se daje, paziti treba na smjer običnoga vjetra i kod odredjivanja mjesta za konjske kovačnice, stajah za bolestne konje, kuhinjah i zahodoh naprama stanjem i stajam.

420. Ako se vojarna sastoji iz više sgradah za stan i za staje, da može zrak prosto kolati i sunčane zrake bez zapreke do sgradah dopirati, neka bude razmak medju uzdužnima ili uzkima stranama uzporedo stojećih sgradah barem dva puta, a gdje se dadne tri i četiri puta tolik, kolika je visina više sgrade. Ako je niža sgrada okrenuta k iztoku ili jugu, može se *njezina* visina uzeti za mjerilo. I kad se osieca lega ostalim sgradam, neka se drži isto načelo. Nego kad bi radi toga kod osnivanja višespratnih stanjah trebalo odviše zemljišta, onda se mogu pojedine jednospratne a nenastanjene sgrade, ako nisu vrlo dugačke, primaći toliko višim kućam, da budu samo za dvostruku svoju visinu od njih odmaknute. Ova se visina svagda računa od najnižega mjesta podzida do strehe.

421. Stanja, staje i uze, ako jih ima, neka se, gdje se daje, tako postave, da nestoje tik do javnih ulicah, nego da bude medju njima i ulicom (odnosno medju ulicom i medjom vojarne) prostor bez sgradah. Ovaj prostor neka bude barem tolik, da od gradjevne lije (Baulinie), koju je poglavarstvo onkraj ulice ustanovilo, te se po njoj kuće vrstaju i stoje na žicu (Strassenflucht-Linie), sgrade vojarne leže od onih kućah barem za dvostruku visinu daleko, do koje se ondje po mjestnom gradjevnom redu kuće mogu graditi, van ako način gradjenja

Digitized by Google

vojarne (n. pr. ako je gradjevina drvena) po gradjevnom redu zahtieva jošte veći odmak. Gdje se može, nastojati treba da bude razmak svagda veći, nego što je propisano da mora biti.

Ako se mora vojarna iznimice graditi na tiesnom vrlo skupom zemljištu (413. točka), onda se neće moći izvršiti zahtjevi, navedeni u prvašnjih dvijuh točkah; za takov slučaj neka valja nepobitno pravilo, da sgrade vojarne mogu zauzeti neviše od četvrtine ili trećine svegakolikoga zemljišta pripadajućega tomu zavodu, prema tomu hoće-li vojarna imati više ili manje spratovah. 422.

Stanja za častnike neka se smjeste blizu glavnih vratah vojarne, nego gdje se daje, neka se u sgradu namienjenu samo častničkim stanovom, neulazi kroz ista glavna vrata, kroz koja hode svi stanovnici svekolike vojarne. 423.

Svakako je probitačno, da se glavna vrata odiele od svih velikih sgradah i da se do njih sagrade samo pomanje sgrade sa stražarami, dogodice s manjimi uzami, kolnicami za gasila, stanovi za podčastnike itd. 424.

Ovih ulaznih sgradah itd. neka se drže uzduz medje vojarne, ako ondje neima drugih sgradah vojarne, ograde i to prema mjestnim odnošajem zidane, željezne ili drvene, od prilike 2 metra visoke. 425.

Osim glavnih trebat će, osobito velikim vojarnam, jošt i drugih vratah za ulaz i to, ako može biti, na svakoj strani zavoda; nego ova ostala vrata namienjena su samo vanrednim slučajevom, a obično su zaključana. 426.

Kad se sgrade okupljaju, valja jošte pamtiti: da svakoj vojarni treba prosta mjesta, i to poput četverine (Quadrat) ili pravokutnika (Rechteck), (u potonjem obliku neka bude duljina prama širini od prilike kao 1 : 2), gdje se u sboju (concentrirte Aufstellung) postavljaju sve u vojarni nastanjene čete s topovi i vozila, pa i za obrazovanje pješačke čete (al za ovo se mogu upotriebiti i druga prosta mjesta medju sgradami). Najprobitačnije je, ako ovaj prostor u većih zavodih zauzimlje sredinu istih, te da bude sravnan i tako uredjen, da voda uzmogne oticati brzo i posvema. 427.

Kad se iztražuje prostanost toga prostoga mjesta, sliedeći podatci služe kao nasloništa: 428.

U sboju postavljena treba:

1 bataljun pješakah pravokutnik od prilike 70 metarah široki, 30 metarah duboki,

1 konjanički odjel pravokutnik od prilike 140 metarah široki, 90 metarah dubok,

1 baterijski odjel s pripregom u mirovnom staležu pravokutnik od prilike 120 met. širine a 60 met. dubljine, napokon

1 vozarska satnija od prilike 70 metarah širine i 45 met. dubljine.

Postavljajuć pojedine predmete jedan prema drugomu uvažiti treba, gdje se daje, sve već u prvašnjem odsjeku navedene zahtjeve pogledom na primjerenu legu pojedinih prostorijah i prostorištah vojarne, jer su ti zahtjevi čvrsto svezani s njezinom svrhom. 429.

Napokom treba nastojati, da budu u arhitektonskom skladu svi dielovi vojarne u koliko to nesmeta zdravnim i drugim važnim zahtjevom. 430.

Ako ima kod vojarnah prostih jahalištah ili vozilištah, neka se ova tako smjeste, da obični vjetar nemože s njih prašinu goniti u stanja i staje. 431.

Medju pojedinima predmetima zavoda vojarne neka se načine prilični i što se može kraći putevi, čvrsto sagradjeni (taracani, macadamovani, prudom naveženi), da budu valjani i na ružnu vremenu. 432.

Buduć da rastuće bilje pije iz zraka ugljevinu (Kohlensäure), a pušta od sebe kisik (Sauerstoff), zato je probitačno, da se na ona prosta mjesta medju sgradama, kojih netreba vrstanju i obrazovanju četah, trava posije i drveće posadi, nu ovo potonje nesmie biti tik do sgradah. Nizko grmlje neka se nesadi. Ako ima dosta prostora, probitačno je opasati širokom 433.

Digitized by Google

ulicom od drveća (Allee) vojničko vrstalište (Aufstellungsplatz) i gombalište, gdje ga ima; a oko prostih jahalištah nasaditi visoka drveća u više redovah.

434. Gdje ima za upotrebu ovećih, vojarni pripadajućih prostih mjestah, mogu se pojedini dielovi ostaviti za vrtove, ako u vojarni častnici stanuju ili ako ondje ima častničkih učionah.

435. Ako može biti, neka se u vojarni smjesti sat, koji se daleko čuje kad tuče. Najprobitačnije će se takav sat metnuti na najvišu sgradu, koja je nasred svega zavoda, dogodice i u tornjić stršeći povrh dotičnoga krova, tako da se vidi sa što se može s veće strane prostorišta vojarne.

IV. Zahtjevi pogledom na važnije konstrukcije kod gradjenja vojarnah.

A) Obćenito.

436. U obće valjaju sasvim i za konstrukciju sgradah vojarne one ustanove, kojih ima u gradjevnih propisih onoga mjesta, gdje se vojarne grade, u koliko se nenameće potreba, da budu zidovi (prema vrsti konstrukcije tavana) deblji nego što je u gradjevnih propisih za obične gradjanstvene kuće propisano, što treba imenito u višespratnih stanjah za momčad, zato što se ova poviše stresaju.

437. Osim ustanovah gradjevnih propisah treba jošte uvažiti i one zahtjeve, koji poliežu iz osobite svrhe vojarnah. Za gradju i konstrukcije nemogu se smatrati sliedeći podatci kao *obvezno pravilo*, ako se to naročito neizriče, nego samo kao nasloništa za vještačko uvaženje svih osobitih odnošajah, kao što ga prieko treba u svakom slučaju napose; jer se samo tim može postići željena svrha — *trajna, u zdravnom pogledu dobra konstrukcija sa razmjerno najmanjimi sredstvi.*

B) Temelji i šupljici pod zemljom.

438. Pod svimi stanji i stajami, kao što i pod onimi sgradami, koje su odredjene za pisarne, uze, učione, bolnice i svake vrsti skladišta, *moraju* se temelji i zidovi od pivnice tako sagraditi, da budu ove sgrade zaštićene od vlage, što iz zemlje hlapi (to se postiže, kad se neupotrebljava kamen, koji onu zemaljsku vlagu u sebi pridržava, osamljenimi vitrami (Isolirchichten), zidanjem mortom od dobra hidrauličkoga vapna, ostavljanjem zračnih jažicah od jedno 5 centimetarah širokih u obzidju (Umfangsmauern) pivnice, koj se drže vanjskoga zraka, upotrebom nadkrivenih drainagekanalah, drainah od pruda, podzemnih cievih (Drainröhren) itd.

439. Ako se osnivaju pivnice ili polu-prizemlje, neka jim bude pod barem 0·3 metra nad poznatom najvišom visinom podzemne vode; a u onih prostorijah ovih spratovah, u kojih će biti kuhinje, slapišta, skladišta itd., kao što i u hodnicih, kojim se onamo ide, neka bude pod taracan gradjom, koja što se može manje vode propušta.

440. Prostorije pivnice i polu-prizemlja neka dobiju nesgorljive tavane, samo na osobitu obrazloženu molbu može se od ovoga zahtjeva odstupiti.

441. Tavane i stiene prostorijah u polu-prizemlju, u kojih su kuhinje, djelaonice, kao što i hodnike, kojimi se do njih ide, treba požbukati i ugladiti, ostale prostorije polu-prizemlja kao što i pivnice u obće nežbukaju se, al se ondje režke zaliepe (Fugen verschiessen).

442. Kad se oveće pivnice pregradjuju, da se rabe kao skladišta za gorivo itd., pretini su obično od letavah.

443. Ako se radi podzemne vode, zato što visoko dopire, ili radi drugih okolnostih nemože graditi polu-prizemlje ili pivnica, ili ako jih u obće netreba, onda moraju biti pod podom onih prostorijah pri zemlji, koje rabe kao stanovi, pisarne, uze, učione i bolnice, šupljici (Hohlräume), koji se vežu s vanjskim zrakom ovakvimi ⊓|__ jažicami u podzidu i stublinom za ventilaciju, koja dopire do nad krov i ako može biti, gradi se nuz dimnjak.

Digitized by Google

Oduške ovakva oblika ¯|__ moraju se tako porazdieliti, da zrak nigdje nemože stajati (stagniren), jošte se moraju mrežom od žice pokriti, da nemože gamad unutra. 444.

Šupljici napomenuti u 443. točki dotječu za podove od naravna ili rukotvorna kamena, ako su 15 do 20 centimetarah visoki, nego ako su podovi drveni, onda moraju biti šupljici tako visoki, da bude sve drvo barem 15 centimetarah povrh naravna uravnjena zemljišta, koje treba potaracati taracem što se može nepropustljivijim, ako podzemna voda visoko dopire, ili ako tlo vlagu drži. Ako toga taraca u takvom slučaju neima, onda se mora drvo od poda barem za 45 centimetarah odmaknuti zemljišta. 445.

C) Gradjevina povrh zemlje.

Kad se odabire gradja za gradjevinu povrh zemlje, po imenu za stanja, neka bude pravilom, da je gradja čvrsta i šupljikava (porös), da nedrži vlage u sebi, da zidovi koji će se od nje sagraditi, dovoljno čuvaju prostorije od naprasne (rasch) razhlade, da budu svikoliki zidovi što se može jednakiji, a nutrnje jim plohe što se može ravnije i gladkije, a napokon da se konstrukcija i od požara dovoljno štiti. 446.

Toga radi trebat će sve glavne zidove i pretine sgradah od vojarne, izim dogodicê zidovah od kolnicah, podkivaonah i osamljenih zahodah, sazidati od dobro pečene opeke; nego kad se zadovolji sliedećim zahtjevom, mogu se stiene sagraditi i od druge gradje, ako se to neprotivi mjestnim gradjevnim propisom i ako za to ima *osnovana* razloga u mjestnih odnošajih, pogledom na vrst i kakvoću, kao što i na cienu ondašnje gradje i pogledom na konstrukciju u dotičnome mjestu domaću i običajenu. 447.

Pod ove prednmieve mogu se upotriebiti za stiene sliedeće gradje, odnosno konstrukcije: 448.

a) za sve sgrade vojarne:

suh tešelj (ćerpič; Lehmstein) i naboj od ilovače (Lehmstapfwerk);

naboj od vapena pieska (Kalksand-Pisé);

zidovi od betona;

željezni kanati (Fachwerk), koji se zazidjuju tešljem ili opekom (dogodicê po konstrukciji od Tollera);

šupljikava netištena troska (Schlackensteine), napokon

svaki kamen, koji nedrži vlage;

b) za sve sgrade, izim onih koje su odredjene za uze, za djelaonice zanatnikah, koji ognjem rade (podkivači, puškari, kovači i bravari), za slapišta i za kuhinje za pranje (370. točka), i doknadna skladišta za konjsku opremu (377. točka), što sve mora dobiti zidane zidove:

drvo, i to za stiene na sjek (Blockwand), na ušnjake (Ständewand) i zid na kanate (Riegelwand);

c) ako sgrade namienjene djelaonicam pod *b)* navedenim stoje osamce, mogu se takodjer sagraditi od zidovah na kanate (Riegelwände), ako jim se stiene iznutra požbukaju.

Kad se upotrebljava koja od ovih gradjah i konstrukcijah, razumieva se, da budu stiene prema vrsti gradje i prema razmaku tavana (Decken-Spannweite) debele. 449.

U drvenih sgradah mora uviek biti tik do ognjišta i peći zidan zid i to barem 45 centimetarah debeo, ako u njem ima dimnjakah. 450.

Ako su zidovi od tešlja, od naboja od vapnena pieska ili od ilovače, onda mogu sgrade imati samo jedan sprat (Geschoss); ako se upotrebljava beton ili željezni kanati, onda nesmiju imati više od 2 sprata. Kod potonjega načina gradjenja neka se u zidju kanatah naprave. 451.

Sgrade sa zidovi na kanate (Riegelwand) nesmiju u vojarne dobiti više od dva sprata. Zidovi na kanate u sobah za stan moraju se iznutra — iza čatme (Fachwerk) — barem za 15 452.

Digitized by Google

centimetarah sasvim zazidati. U poljah čatme (Fachwerksfeldern) neka se, ako može biti, medju dvostrukima zidovima (svaki od 15 centimetarah debljine) izdubu (aussparen) uzdušni slojevi (Luftschichten). Sgrade od zidovih na kanate nesmiju se namieniti više nego jednom ili dvima pododjelima kojegod vrsti oružja.

453. Ako su zidovi sploh drveni, onda nijedna sgrada nesmie dobiti više od jednoga sprata. U stanju drvenih stienah za momčad nesmie se nastaniti više od jedne satnije, baterije, vozarske satnije, ili pol konjaničke satnije; a u staji onako sagradjenoj ne više od 90 do 100 konjah. Kuhinje i zahodi moraju se uz ovu konstrukciju svakako rastaviti od stanjah za momčad. Stanovi za častnike, ako jih treba, neka se onda premjeste u pomanje sgrade.

454. Stiene na sjek i na ušnjake moraju se što se bolje more učestiti (duhten) i dogodicê šuperiti (kalfatern). Sve stanovne prostorije, pisarne, učione i bolnice, i ako se dadne, jošt i staje, neka dobiju iznutra od blanjanih ušipiljenih dasakah potin (Vertäfelung), koji se namaže uljevitim mastilom ili platinolejem. Može se upotriebiti i štukatura ili liep (Lehmanwurf).

455. Svi zidani zidovi prostorijah, počavši od prizemlja pa gore, dobivaju krupnu i tanku žbuku. Zidovi naokolo umivaonikah, kao što i zidovi prostorijah za pranje, kuhinjah, zahodah, slapištah dobivaju, gdje se daje, sploh ili barem do 2 metra visoko nepropustljivu žbuku (wasserdichten Verputz), pa neka se jošte, ako se može, naliče uljevitim mastilom ili platinolejem.

456. Probitačno je, da se svi uglovi sobah, hodnikah, stubah itd., kojimi momčad hodi, do 2 metra visoko srube (abstumpfen) i dogodicê meltom od cementa požbukaju, drvenimi palicami ograde ili željeznom limom okuju.

D) Podovi i tavani od prizemlja gore.

457. Podovi i tavani svih prostorijah, spadajućih na častničke i podčastničke stanove i na pisarne, grade se u obće tako, kako se je u dotičnome mjestu nobičajilo u grandjanskih kućah; samo treba paziti, da bude konstrukcija čvrsta, al i jevtina. Častničke stanovne sobe i pisarne neka se popode barem oblanjanimi daskami od meka drveta.

458. U stanovnih sobah momčadi, zatim u stražanah i uzah grade se podovi obično od mekana drva. Uzduž zidovah neka se pribiju letvice (Sessel-Leisten) — ako može biti, od tvrda drva — al neka se nepribijaju za daske od poda, nego za stenu, da nebude uza zid zievajućih režakah, kad se daske malo po malo usuše (schwinden).

459. Buduć da u stanovnih prostorijah mora biti sve čisto, rad šta treba podove često prati i žuliti (scheuern), zato valja nastojati, da budu podovi što se bolje može česti i da nepropuštaju vode. Buduć da su u tom pogledu obični a nenamazani podovi od meka drva vrlo loši, i puno su krivi, što ima zločesta zraka u onih prebivaonah: zato je prosto podove od meka drva u onih prostorijah zamieniti taracem od tvrde al negladke gradje, od koje neima režakah, il su ovi vrlo uzani, koja se nelista (abblättern), od koje nepostaje prašina, a lasno ju je udržati čistu — nu sve ovo valja samo onda, kad to dopušta ostala konstrukcija vojarne, mjestni odnošaji, podneblje i ciena. (U takvom slučaju može se dakle upotriebiti portlandcement, terazzo-strlet na betonu, tarac od asfalta, škriljevca, ploče od kamena ili cementa.

460. Podovi hodnikah, pritvorah i živežarstvah momčadi namienjenih, koje su pri zemlji, neka se svakako taracaju, a tarac neka bude primjeren mjestnim odnošajem i cienam: podobi hodnikah u gornjih spratovih mogu se u obće izporediti s prebivaonami momčadi u istih spratovih. Valjanu taracu treba ovdje uviek dati prvenstvo naprama drvenu podu; nego ako neima za tarcanje druge gradje van obična opeka, onda zaslužuje drven pod prvenstvo.

461. Hodnici, u kojih su namjesteni umivaonici, zatim sva umivališta i slapišta, kuhinje

Digitized by Google

za momčad, kuhinje za pranje, djelaonice zanatnikah, koji rade ognjem (Feuerarbeiter) i svi zahodi moraju dobiti na svaki način što se bolje može nepropustljiviji pod.

Podovi galerijah u povećih panoptički uredjenih uzah moraju biti svakako neuždivi, 462.
isto tako i stube koje onamo vode.

Podovi svih onih prostorijah, koje ovdje nisu naročito napomenute, mogu se prema 463.
dotičnim odnošajem udesiti, ako se za nje u prvom odsjeku ništa osobita nezahtieva.

Tavani neka budu u stanovnih prostorijah momčadi, u stražanah, uzah, učionah i bol- 464.
nicah što se više može ravni i plosnati; svodovi nizka zameta (Anlauf) nedopuštaju se.

Gdje dopušta podneblje, onde mogu u jedno- i dvospratnih stanjih za momčad, sobe 465.
za 16 do 24 momka, koje zapremaju svu dubljinu sprata, dobiti tavane s krovom svezane, a na krovu malene nakrovke. Nakrovci moraju onda svakako dopustiti dvogub zatvor (Verschluss), jedan škiljkami u okomitih stranicah nakrovka, a drugi u zjalih tavana. Uz ovakve tavane treba se što se više može okaniti svih iztaknutih dielovah konstrukcije, gdje se slaže prašina i ustrojstvene otrebine (organisehe Ausscheidungen) i neka se ostave samo nazite, položito savite ili nakinute plohe, koje se mogu lasno čistiti.

U višespratnih stanjih za momčad treba nastojati, da budu tavani, na kojih su podovi 466.
gornjih sobah za momčad, što se više može nepropustljiviji i kruti. Zato se mora što više preporučiti poraba željeza kod konstrukcije takvih tavanah, gdje to dopušta konstrukcija nosećih zidovah i ciena, podjedno uz obzir na opasnost, koja u zidanih sgradah drvu prieti, ako nije sasvim suho ili ako nije bilo u horu siećeno.

Osobito, kad se mogu tavani, koji se imaju nositi, napraviti od nepropustljive gradje, 467.
probitačna je upotreba plosnata svoda od šuplje opeke na željeznih prečagah (Traverse), ili pako tavanah od talasaste lime (Wellen-Blech-Decken) na nosičih. Buduć da takvi tavani nemoraju biti tako visoki, kao što onda kad su od drva, pa tim se prištedi zidarija, a opet se postigne propisana visina sobe u vidjelu, odnosno propisan zračni prostor; tim se podjedno nameće na ruku sredstvo, kako da se odnosno omali veći trošak na ove znatno čvršće i u zdravnom pogledu puno bolje tavane.

Ako se upotrebljuju drveni tavani, onda se u zidanih kućah bezuvjetno zabranjuju 468.
tavani od prokolah (Dübelböden). Svi tavani od tavanicah (Balkendecken) neka se ozdol daskami potine i štukaturom obliepe. Prievezi (Träme) od tavanah, koji nose podove sobah za momčad, pa i oni tavani, koji će biti taracani (Dachpflasterung), neka se uz razmak od preko 4 metra ojače Andrijinimi križevi s ojnicami (Andreaskrenze mit Zugstangen). Prostih prievezah (Fehlträme) netreba.

Da se zaprieči uzidivanje glavah gredam, a da zato nemoraju biti zidovi deblji, 469.
nego što treba za njihovu stanovnost (Stabilität), mogu se koristno upotriebiti evo ove konstrukcije:

a) Za vjenćanice, na kojih leže glave gredah, uzidaju se u zid, koji ima nositi tavan, babci (Consolen) od tvrda kamena, gvoždja ili željeza, pa se saponom čvrsto sapnu (Verankern);

b) Prievezi tavanski, koji se imaju pojačiti, ili koji se nejače, umeću se medju ovakve nosiče $\overline{\underline{I}}$ i samo se ovi na glavni zid polažu i sapinju;

c) Ako neima na ruci željeznih nosičah (Träger), nego dovoljno jakih debalah, onda se može konstrukcija pod *b)* navedena udesiti i za drvo. (Na dovoljno čvrste priveze, kojih se glave imadu pomnjivo čuvati od vlage zida, pritvrdjuju se sa obie strane nametne grede (Auflage-Hölzer) za poprieko metnuti se imajuće kratke tavanske priveze sa skroz idućimi svornjaci na zavrt (Schraubenbolzen) tako, da glavni privezi na podvršju oplatit se imajućega tavana neproviruju.

Ako se uzidjuju glave gredam, probitačno je položiti je il na podmetke od tvrde 470.
dašćice, il na željezne šinje, koje rabe podjedno kao saponi, il na podlogu od cementa. Oko

Digitized by Google

tih glavah neka se ostavi s obje strane 2—3 centimetra široka šupljina i ova neka bude svezana s vanjskim zrakom, makar samo malenimi rupicami.

471. Ako se upotrebljava plosnat svod, može se dogodice metati na sam svod beton za tavan što će ga taj svod nositi. Uza svaku drugu konstrukciju tavana i poda neka se nanosi na tavan primjerena vitra ruševine (Schuttlage), koje zato, da se izravna nejednaka površina tavana, koje zato, da na njoj pod leži.

472. U sgradah oda dva ili tri sprata može pod gornjih spratovah, ako je od mekih dasakah, ležati na samih tavanicah (Deckenträme), nego onda treba medju nje pod daske od poda umetnuti od prilike 8 do 10 centimetarah visoke vitre od ruševine, koju će nositi kratke hrapave daske. Ove daske moraju ležati na letvah na tavanice sa strane privrnutih ili pribitih.

473. Kakav da se sagradi tavan na hodnicih sgradah za momčad, to visi u obće o razredbi prostora u tih sgradah. Kad se neosnivaju osobite sobe za umivanje, već se umivaonici smjestaju na hodniku, onda moraju biti tavani svih hodnikah na svod, osim hodnikah u najgornjem spratu. Isto valja, kad su kuhinje momčadi po svih spratovih razdieljene. Za sve ostale slučajeve valjaju ista naslonista i za tavane hodnikah, koja su navedena za tavane sobah momčadi.

474. Tavani, koji će nositi podove sobah za umivanje, kuhinjah momćadi i zahodah, neka se sagrade, ako može biti, od plosnata svoda. To mora svakako biti u sgradah od preko dva sprata.

475. Tavani osamnih uzah neka se u visespratnih sgradah načine od plosnata svoda.

476. Tavani prostorijah, koje ovdje nisu izriekom navedene, mogu se priljubiti dotičnim odnošajem i prema njim sagraditi.

E) Stube.

477. Ako se u stanju za momčad namienjenom više pododjelah, osnivaju samo jedne stube, onda moraju ove biti tvrde od ognja (nesgorljive); al to nesmeta, da se upotriebe hrastove podnice kao stupke (Trittstufen) ležeće na kamenih, željeznih ili zidanih podlogah. Najbolje su stube od tvrda kamena. Stube od gvoždja (Gusseisen) nevaljaju za stanja momčadi; i u ostalih sgradah mogu se dopustiti samo kao drugotne stube.

478. Stube, koje će rabiti samo jednomu pododjelu, mogu se sagraditi od drva u sgradah, koje imaju samo dva sprata, a nijedne kuhinje, ako to inače dopušta dotični gradjevni propis. Ovakve drvene stube moraju se ozdol daskami potiniti, a ove štukaturati.

479. Prama krovu treba stubnike (Stiegenhäuser) višespratnih sgradah, (izim onih koje su sagradjene od stienah na kanate), tako zatvoriti, da budu sigurne od požara. Ovakvi su zatvori ovdje 30 centimetarah debeli zidovi, željezna vrata u kamenih ili željeznih okvirih, plosnat svod ili ojačeni poštukatureni tavani od prievezah, razstavljeni od krova 15 centimetarah visokom vitrom ruševine i taracem od opeke pljoštimice položene, ili 15 do 20 centimetarah debelim nabojem od ilovače, te 30 centimetarah debelim zidom pred glavami prievezah.

480. Ako treba za sprat, u kojem se stanuje, 2 do 3 metra širokih stubah, i ako pod krov kakve sgrade ima više stubah voditi, ili ako sgrada imajuća jedne jedine stube, nije dulja od 25 metarah; onda se može širina stubah od najgornjega sprata do pod krov stegnuti na 1·25 do 1 metra, te stube za podkrovlje mogu biti polag glavnoga stubnika, iz kojega treba da se na nje neposredno ide.

481. I stube za pivnicu, u kojih se drži samo živež i gorivo, mogu se suziti na širinu od 1·25 ili baš 1 metra.

482. Stube zavojite i prosto stojeće (gewundene und freistehende Stiegen) zabranjene su u stanjih za momčad.

Digitized by Google

U stanjih svake vrsti neka budu stupke (Stufen) na pravokrakih (geradarmig) stubah 483.
barem 29 centimetarah široke; u stubah zavojitih neka budu stupke zaošiljene na daljini od 40 centimetarah od vanjskoga oboda stubah (Stiegenumfang) barem 29 centimetarah široke, a na samom šiljastom kraju barem 13 centimetarah široke.

U spratovih za stan nesmiju biti stupke više od 16 centimetarah, u stubah za pivnicu 484.
i za podkrovlje ne više od 21 centimetra. Gdje se daje, neka se izvrši jednačba $b+2h=63$ centimetra, gdje *b)* označuje širinu, a *h)* visinu stupke.

Stube moraju dobiti s proste strane zabralo (Geländer), barem s metra visoko; u sgra- 485.
dah za momčad netreba pridržaljke (Anhaltsstangen) nuza stubnik.

U stubah za stanja nedopuštaju se kotovrata (Fallthür). Gdje jih ima u drugih sgra- 486.
dah, mora se narediti uzteg (Gegengewicht), tako da vrata mogu u svakoj visini lebditi, a da se nezaklope.

F) Postupanje sa zidovi i tavani u nutrnjih prostorijah.

Sobe namienjene častnikom za stan, kao što i častničke pisarne treba naslikati jed- 487.
nostavnimi patronami a mastili, u kojih neima otrova.

Ljepše uredjivanje stanovah za častnike od VII. dnevničnoga razreda gore, predmet je dobrovoljna dogovora (128. točka) i mora se predložiti kod sastavljanja osnove. 488.

U stanovih za niže plaćenike (Gagisten) i za podčastnike, u odieljenih sobah za podčastnike, u očionah, u sobah za gombanje i mačevanje, u sobah živežarskih namienjenih podčastnikom, zatim u komorah, kuhinjah i stubah častničkih i podčastničkih stanovah, neka se stiene prostim mastilom naliče. Tavani u svih navedenih prostorijah neka se pobiele i samo jednostavno porube.

Stiene i tavani svih u prvašnjih točkah nenapomenutih prostorijah, neka se pobiele, 489.
ako nisu naličene uljevitim mastilom (455. točka). Vapnu namienjenom stienam sobah za časti i za momčad, zatim čizmarnicah i krojačnicah, stražanah, uzah, sobah za lahke bolestnike i krčmah za momčad, neka se primieša malko mastila, da nestane žarka bjelasanja.

G) Prozori.

U svih stanovnih prostorijah i pisarnah, zatim u stražanah, čizmarnicah, krojačnicah, 490.
učionah, sobah za gombanje i mačevanje, sobah za lahke bolestnike, u slapištih, žirežarstvih i kuhinjah od stana, po pravilu treba da prozori dobiju dvostruke (vanjske i nutrnje) obločnice (Fensterpflügel).

U južnom podneblju netreba vanjskih obločnicah. O tom, pa treba li škiljkah na južnoj, 491.
iztočnoj i zapadnoj strani, neka se podnese predlog, kad je sastavlja osnova.

Hodnici, stubnici, umivaone, kuhinje za momčad, uze, skladišta, zahodi, kuhinje za 492.
pranje, djelaonice zanatnikah radećih ognjem, staje itd. dobivaju obično samo jedno struke prozore.

Prozori od pivnicah, prizemlja i poluprizemlja u sgradah, koje se drže neposredno 493.
ulice, dobivaju rešetku od željeznih motakah, isto tako i prozori od skladištah, koja su u pomenutih spratovih, a okrenuti su unutra u vojarnu, ako za nje nevaljaju druge ustanove (372. točka). Prozori od skladištah za odielo, opravu i hamove moraju se zastrti i mrežom od žice.

U sobah za častnike, u prisarnah i u sobah za lahke bolestnike mogu se na prozore 494.
okrenute sjeveru i zapadu udariti dogodiće kapci, a na prozore istih prostorijah, okrenute jugu, iztoku i zapadu, ako neima škiljkih zastori (rouleaux) od drvenih ciepacah, sve se to ostavlja dobrovoljnomu dogovoru (128. točka).

Kod prozorah okrenutih hodniku, nije od potrebe rešetka, nu ako spadaju na sta- 495.

Digitized by Google

nove šastnikah ili podčastnikah, treba da dobiju rešetku. U dolnja ošca obločnicah neka se udari pobieljeno, narebreno (gerippt) ili tamno staklo.

496. Probitačno je, da se u prozore vanjskih zidovah nutrnje i vanjske obločnice, kad se razklope, unutra okreću; al u tom pogledu treba se svagda obzirati na mjestni običaj. Škiljke razklopljene treba da se van okreču.

497. Obločnice na smik (Schiebfenster) nedopuštaju se u vojarnah.

498. Probitačno je u kuhinjah, uzah, slapištih, kuhinjah za pranje, stajah i djelaonicah za zanatnike, koji rade ognjem, upotriebiti željezne prozore, jer dulje traju. U uzah i skladištih mogu željezni prozori s oduškami (Luftungs-flugel) nadomjestiti rešetku.

499. Uviek neka se uvrnu u obločnice kuke (Fensterhaken) ili druge náprave, koje prieče, da se staklo nepolupa.

500. Svi prozori i rešetke neka se naliče uljevitim mastilom, i to prozori na lik hrastovine, a rešetke srebrasto sivo ili crno.

501. Prostranost prozorah visi koje o veličini prostorijah i ob odnošajih odtuda poliežućih, a u prvom odsjeku već navedenih, koje o arhitektonski udešenom spoljašnjem obliku.

H) Vrata.

502. Vrata, kojima se ulazi u stanove stožernih častnikah i generalah, zatim vrata ovećih sobah u istih stanovih, neka su obično dvopolna, isto tako i vrata od častničkih učionah i od sobah za gombanje, zatim sva vrata stubnikah, pritvorah, hodnikah od stanovnih prostorijah, stajah, kolarnicah, zatvorenih podkivalištah i kolnicah, kojima se ide na polje. Njihova prostranost osieća se prema osobitoj svrhi sgradah i prostorijah, kojim patre.

503. Dvopolna vrata moraju biti barem 1·2 metra široka i 2·4 metra visoka. Jednopolna vrata su obično u vidjelu 0·95 do 0·98 metra široka i 2·2 metra visoka. Za velike sobe momčadi mogu se dogodiće odrediti širja i viša vrata, ili vrata nejednako širokih polah; veća pola neka bude 0·8 metra široka. Za vrata osámnih uzah dotjeće 0·6 metra širina i 0·9 metra visina.

504. Vrata, kojima se iz častničkih sobah za stan, iz pisarnah, ter iz sobah za lahke bolestnike izlazi neposredno u hodnik, pritvor ili stubnik, neka se u hladnom podneblju podvostruče.

505. Dovratnici u sgradah za momčad i u stajah, neka dobiju s obje strane priboj zida (Maueranschlag) i to već dok se zidovi podižu.

506. Probitačno je kod vratah od prostorijah namienjenih porabi momčadi, načiniti pragove od hrastovine, ili ako je prag od meka drva, udubiti u oba ruba željezne trake (Bandeisen), a privrnuti (prišarafiti) jih za prag. Da se vrata zatvore, bolje je upotriebiti prostu željeznu prosto ležeću zahvatnu napravu bez stajke, s puceti mjesto kvakah i s ključanicom od nje razstavljenom, nego li klučanicu, kod koje se stajka opire kvaci.

507. Sva nutrnja vrata, pa i ona izvanjska, koja nisu od tvrda drva, obično se naliče da budu kao hrastova, a ona potonja vrata treba pokostiti (firnissen).

508. Kad se koja sgrada dovrši, označe se sve prostorije u nacrtih, koji se imaju predati zapovjedničtvu vojarne, ili u drugih, tekućimi arapskimi brojevi. Ove brojeve treba napisati uljevitim mastilom ili drugčije pribiti izvana na vrata s pritvorah, stubnikah ili hodnikah. Jošte treba na svih za nastanbu momčadi priličnih prostorijah — izim stanovah častničkih i podčastničkih — na vratih ili nad vratima tako naznačiti, da se nemože sbrisati, koliko se ondje može prema površini i usebini (Cubikraum) nastaniti podčastnikah i momakah, na stajah pako broj stajalištah za zdrave konje. Na svih prostorijah, koje nisu namienjene za skupni stan momčadi, neka se na vratih ili nad vratima ili na

Digitized by Google

dašćici, koja se onamo pribije, napiše čemu su namienjene n. pr. „*stražara*", „*soba za časte*", „*umiraonica*", „*narednik*", „*satnijsko skladište*", „*zahod*", „*kolarnica*" itd.

Ako se vojarna sastoji iz poviše sgradah, neka svaka dobije tekući rimski broj. Ovi brojevi neka budu oveliki i neka se kod glavnih vratah primjereno napišu ili pribiju. 509.

1) Krov.

Da bude stanje od požara sigurno, neka se obično sasvim razstavi drveće krova od drvena tavana najgornjega sprata. Zato treba i vjenčanicu (Mauerbank) krova položiti barem 8 centimetarah povrh taraca od pokrovlja. Samo u sgradah, koje se mogu graditi donjekle od drvene gradje, nemora biti krov razstavljen od tavana. Isto valja i onda, kad su za promahu (Ventilation) odredjeni zakrovci; pa i onda, kad su onizke sgrade namienjene podredjenim svrham. 510.

S podkrovljem neka se postupa po mjestnih gradjevnih propisih. Ako jih neima, neka se podkrovlje u sgradah od preko dva sprata opekom potaraca, dogodiće neka se namaže cementom (88. točka). U svakom drugom slučaju dotječe 8 do 15 centimetarah debeo strlet od ilovače na tavanu najgornjega sprata. 511.

U zidanih sgradah moraju se dielovi krova spadajući na glavne stube razstaviti vatrobrani (Brandmauern) od onih dielovah, koji pripadaju drugim stubam. Ovi vatrobrani moraju biti barem 15 centimetarah debeli, ako treba podpornji (Pfeiler) ojačeni i moraju sizati barem 15 centimetarah povrh stranah krova, tako da sasvim razstavljaju krovno drveće pojedinih odjelah. 512.

U vatrobrane neka se udare železna vrata u željezne ili kamene dovratnike, koja se sama zatvarjaju, i kojim se brave s obje strane kvakami (Drücker) lasno otvarjaju. 513.

Ako imaju biti skladišta pod krovom, neka se od ostaloga podkrovlja razstave čestim pretinom (Verschallung), ili, ako dopuštaju priezidi, 15 centimetarah debelimi zidovi (koji se mogu dogodiće podpornji ojačiti). 514.

Podvršje (Unterfläche) rožinah (rogovah) nije potrebno u cieloj dužini daskami potiniti (verschalen), jer bi to smetalo mieni zraka i otežčalo pregledanje drva. Ako treba potiniti, da bude spremiste zaštićeno od prašine, najsgodnije će biti da se daske pribiju na okomite stupce i na pajante (Kehlbalken). 515.

Ako je krov podjedno tavanom prostorije (101., 225., 216. i 165. točka) i toga radi su rožnice s obje strane potinjene, treba se postarati za promahu zraka u medjurožju (Sparrenfelder), nu tako, da se nevodi onuda zrak iz dolnjh prostorijah. 516.

Podkrovlja pripadajuća stanovom neka se pretinom od dasakah ili letavah, ako može biti, tako razstave jedno od drugoga i od prohodnjakah, da se može pristupiti k vratašcem, kroz koja se dimnjak čisti. 517.

Po pravilu imaju se svekolike sgrade vojarne pokriti gradjom za koju se znade, da je tvrda od požara. Poraba šindre može se dopustiti samo pokle se uvaže osobite mjestne okolnosti. 518.

Kad se podnosi osnova, a želi se šindra za krov, treba tu želju obrazložiti.

Ako ima skladištah pod krovom, onda moraju njihova okna i poklopi vidjelicah tako biti napravljeni, da ta zjala sasvim poklapaju (dicht schliessen), zatim moraju dobiti pred prozori i poklopci, koji treba da se van odklapaju, čvrste željezne rešetke. 519.

Po pravilu treba da dobiju svi krovovi valjano sagradjene žljebove a od dugovječne gradje. Njihove cievi neka imaju (prema krovnim stranam) u promjeru 15—20 centimetarah; da nisu zidom okružene (obzidane), dapače neka se niti netiču zida. 520.

Digitized by Google

K) Dimnjaci; stubline za vjetrila; munjovodi.

521. Dimnjaci i stubline za vjetrila (Ventilationsschlote) neka se, gdje se daje, postave usred sgrade, tako da strče povrh sljemena. Gdje se to nedaje radi prištednje u nutrnjoj razredbi sgrade, treba se postarati, da strane od krova čvrsto prianjaju za dimnjak itd., i da voda lasno odtječe iz žljebinah (Ixen). Ove potonje se najbolje od lime prave. Klobuci dimnjakah i stublinah za vjetrila neka budu barem 50 centimetarah ponad sljemena.

522. Gdje ima pivnicah, neka se, ako može biti svi ruski dimnjaci do njih otegnu i neka dobiju ondje i pod krovom dvoguba vratašca za čišćenje.

523. Dimnjaci od djelaonicah, u kojih se vatrom radi, neka dobiju iskrobran (Funkenfänger).

524. Gledati treba, da nemože kiša i snieg u dimnjake i u stubline vjetrilah. Da se uskori propuh, mogu se preporučiti sisci od lime ili kamenjače po Wolpertovoj napravi.

525. Obično netreba vojarnam munjovoda.

V. Dobava vode.

526. Kod osnivanja svake vojarne treba osobito na to paziti, da joj se dobavi dosta i zdrave vode (404. točka). *Dozvola za gradjenje vojarne podielit će se dakle samo onda, kad se dokaže mogućnost dobiti zdravu vodu na predloženom gradištu bilo zdencem, čatrnjom ili vodovodom.*

U bistierne ili čatrnje (Cisternen) more se samo ona voda dovoditi, za koju se netreba bojati, da se je mogla na svom putu okuziti.

527. Kad se osieca množtvo vode, koje se ima namaći, može se računati za svakoga stanovnika vojarne 35 o 40 litarah vode, ako netreba skrbiti za splakanje zahodah, a 100 do 130 litarah, ako se zahodi vodom splaču (abspülen). Za svakoga konja treba dnevice 40 do 50 litarah vode.

528. Gdje se grade vodovodi s primjerenom visinom tiska, treba što se više može nastojati, osobito u kućah od tri i četiri sprata, da se voda uzvede do najvišega sprata.

529. Ako voda neima potrebita tiska (Wasserdruck), ili ako so mora voditi iz zdencah oli bistiernah, opet je želiti, da se voda diže tja u spremnice za vodu (Wasserreservoir) postavljene pod krovom (da se voda čuva od djelovanja vrućine i studeni).

530. Kad se sastavlja osnova, trebat će promisliti, bi-li mogli i kako bi mogli stanovnici vojarne vodu dizati u gornje spratove. Vojarnam za čete, koje imaju vozne konje u svom staležu, more se dogodiće preporučiti nastavljenje konjskoga vitla (Göpel), a vojarnam za pješačtvo ovećega ručnoga smrkala (Pumpwerk mit Handbetrieb), a možda bi se obzirom na mjestne odnošaje pokazala probitačnom nagrada parulje s kotlom (Aufstellung einer Dampfmaschine mit Kesselanlage), makar se i neupotrebljavala drugčije para (al može se dobro rabiti u kuhinjah, slapištih i kuhinjah za pranje).

531. Ako ima kuća samo dva sprata, netreba voditi na gornji sprat vodu; nego onda se mogu (po pravilah u prvašnjih odsjecih navedenih) premjestiti u dolnji sprat sve prostorije, kojim treba poviše vode, imenito umivališta, kuhinje, a dogodiće i zahode.

532. Ako ima vodovoda dopirućega do najvišega sprata vojarne, ili ako se voda dieli iz podkrovne spremnice za vodu, neka se namjeste pipe za vodu iliti točkovi sa zapipkom (Wasser-Ausfluss-Hähne) na sliedećih mjestih:

a) svakako u kuhinjah onih stanovah, koji se sastoje iz preko tri prostorije; gdje su manji stanovi, ondje na hodnicih ili na počivalih stubah; kod perilah (Waschapparat) i u svih kuhinjah momčadi; ako koja od potonje spomenutih prostorijah nije u gornjih spratovih, tad u svakom spratu u svakom grunku prostorijah pripadajućih istim stubam, i to blizu samih

Digitized by Google

stubah; kod sobah za lahke bolestnike, kod spremnice (Reservoir) slapišta i u kuhinjah za pranje, jošte u stajah i to ako može biti u svakom razstavljenom odjelu, ili za svaki konjanički vôd, za svaku bateriju ili vozorsku satniju, obziruć se što se više može na splakanje žljebovah za mokraću, napokon u svih zahodih, ako se vodom splaću;

b) ako može biti, neka se točkovi sa zapipkom namjeste u stražani ili blizu nje i blizo uzah; blizu učione častničke i živežarstva; kod kopanjah (valovah) na polu blizu stajah, gdje se konji poje, koje kopanje treba da su kod konjaničtva za svaki vod, kod topničtva i vozarstva za svaki pododjel 10 metarah dugačke;

c) da se olakša gašenje požara, neka se primjereno porazdiele vatromiene (Feuerwechsel), (koje imaju biti pod ključem), i to po dvorištu i po drugih prostih mjestih, zatim oko sgradah i medju njima i kod svakog ulaza na stube od krova.

Ako se voda dovodi samo u prizemlje višespratnih sgradah, onda valja za razredbu pipah, ono što je kazano u 532. točki, u koliko su prostorije, na koje se to proteže, razi zemlje; osim toga pako treba namjestiti pipe za vodu kod uzlaza svakih stubah, kojimi se ide u gornje sprate. 533.

Ako se voda namiče iz zdenacah bez cievih do spremnice, s koje se dieli, onda treba što više zdenacah izkopati. Po pravilu treba predložiti po jedan zdenac za jedan do dva pododjela pješačkih četah i vozarstva, za svaku polu konjaničke satnije i za svaku bateriju. Svakako neka se izkopaju osobiti zdenci kod stajah za sumnjive konje, ako može biti i kod častničkih stanjah, kod odielitih živežarstvah, kod stajah za bolestne konje i kod ovećih osamljenih sgradah za uze. 534.

Da se omali trošak za onolike zdence, mogu se u povećih vojarnah, gdje dopuštaju mjestni odnošaji, osim njekoliko na najznamenitijih mjestih izkopanih zdenacah na smrk ili s drugim dizalom (n. pr. kolo na vretencu itd.) upotriebiti i Nortonski zdenci na zabitu ciev (Schlagbrunnen). Svaki zdenac neka ima barem jedan smrk. Ako je napućeno vise pododjelah ili čitava konjanička satnija na jedan jedini zdenac, iz kojega se voda na smrk crpi, na takvom zdencu treba, ako se može, nagraditi dva smrka. Kod zdenacah patrećih stajah za zdrave konje, neka se namjeste u 532. točki pod *b)* napomenute kopanje. 535.

Preporučuje se vodjenje vode u umivališta, kuhinje, slapišta, kuhinje za pranje i staje, odnosno u njihove spremnice, ako ta mjesta nestoje previsoko prema zdencu i ako tomu nesmetaju druge mjestne okolnosti, jer se time čistoća pomaze, a sgrade bolje čuvaju. 536.

Za zdence treba svakako pronaći takva mjesta, da budu što se može dalje od svakoga kuzišta (Infectionsort). Kad se grade provaze (Senkgruben), gnojišta, čatrnje za gnojnicu, zidane jaže za nečist (Unrath-Kanäle), budnć da se gotove nikada nemoze sasvim zapriečiti, da nebi iz njih probijale bude tvari u zemlju, to se moraju zdenci barem 20 do 30 metarah daleko od njih kopati, prema tomu, kako propušta ondašnja zemlja vlagu. 537.

U kopanih zdanacah na smrk treba de bude unutrnje zidje za 40 do 60 centimetarah, a u zdenacah s drugim dizalom za 1 metar više od okolnoga zemljišta i da dobije vienac. Sam zdenac na smrk treba da se pokrije poklopom i ogradi zeljeznom rešetkom ili pako obtinji daskami poput čunja, da se nemože na poklop stati, tim će se zajedno zapriečiti onečišćenje zdenca. Svakako treba se postarati za oduške pod viencen ili u poklopu zdenca, da može zrak kroz nje u dzenac i napolje. Zdenci na drugo kakvo dizalo, neka dobiju laki krov. Voda kod zdenca prolivena mora brzo otjecati moći. Stalak od smrka (Pumpenstander), neka se, gdje može biti, napravi od gvoždja. 538.

Digitized by Google

VI. Prikupljanje i odpravljanje otražakah i splačinah.

539. Kod napravah za nakupljanje i odpravljanje otražakah (Abfälle) i splačinah (Schmutzwässer) treba na svaki način izpuniti znameniti zahtjev zdravlja, *da se dobra svojstva tla i podzemne vode pronadjena na gradilištu, uđrže koliko se god može, dok se upotrebljava vojarna i da se nevaljanimi gradjevinami neporečavaju mahne, kojih možda ondje ima.*

540. Kod toga posla treba paziti na troje:

A) Sustav nakupljanja i odpravljanja pogani (Abordstoffe) i kako djeluje na legu i uredbu zahodah.

B) Nakupljanje i odpravljanje gnojnice; splačinah (Schmutzwässer), kišnice i snierniže.

C) Kupišta smeta, pepela i gnoja.

A) Sustavi nakupljanja i odpravljanja pogani i kako djeluju na legu i uredbu zahodah.

a) U ubćeno.

541. Prije nego se odabere najshodniji sustav nakupljanja i odpravljanja pogani, treba potanko proučiti u svakom posebnom slučaju mjestne odnošaje i temeljito promisliti sve ostale okolnosti, jer pogreška kod rješavanja ovoga predmeta može neizmjerno nahuditi.

542. Proučavanje imat će protegnuti na dvie iztražbe, prvo trebat će pronaći, koji sustavi se prema mjestnim okolnostim mogu u obće izvesti, zatim, koji od ovih sustavah se najbolje preporučuje pogledom na trosak, kad se od prilike izračuna glavnica uložena, trošak radnje (Betriebskosten) i dohodka, što bi ga možebiti bacao, obziruć se podjedno na zdravnu korist i štetu.

543. U mjestih ili blizu njih, gdje su u tom pogledu odnošaji već uredjeni, te je onda ponajviše i od redarstva zapovjedjeno, da se treba uvedenoga sustava držati, valja se tomu sustavu priljubiti.

544. Ako se pronadje, da postojeći sustav nije prema zahtjevom, koji se moraju postaviti, da se postigne namjena vojarne, il neka se onda predloži drugi sustav, koji se uz mjestne okolnosti može izvesti, ili pako isti sustav nu popravljen što pomnjivije.

545. Kad se podnosi nacrt kakve vojarne, treba da se predložen sustav i njegovo izvodjenje u nacrtih i u napućujućem izvještaju potanko razlaže i du se podupre razlozi, sabranimi iz predtečnoga proučavanja. Kao naslonište za ovo iztaknut će se ondje oni momenti, na koje treba koje u obće, koje pogledom na osobitu svrhu vojarnah poglavito paziti.

546. Kad se odabire sustav nakupljanja i odpravljanja pogani, treba da taj sustav zadovolji *u obće* sliedećim zahtjevom:

a) Neka se glede upotrebljavanja zahodah od stanovnikah vojarne a napose od momčadi predmnieva što manje opreza. Sve uredbe neka budu dakle koliko se može jednostavnije, a onih se treba u zahodih momčadi svakako okaniti, koje ište, da onaj koji ide od sebe mora rukovati kakvom mekaničnom spravom.

b) Iztrebine neka se, najpače ako se vrlo nerazrjedjuju, brže bolje il sasvim odvode, il u kupištu (Ansammlungsbehälten) spravljaju, i to sve tako, ako se daje, da se iztrebine nedotiču položitih (geneigt) stienah padališta (Abfallsapparat).

c) U kupištih neka se što se bolje može obustavlja gnjiloća nakupljene pogani, a tim i izvijanje plinovah.

d) Neka se zaprieči, da plinovi izvijajući se u odvodištu ili u kupištu, nemogu dospjeti u zahod, odnosno u druge prostorije, ili u zemlju pod sgradami i okolo njih.

e) Sprave za odvodjenje i nakupljanje neka budu tako udešene, da se česti od sgrade i tlo što se može manje opoganjuju i okužuju.

Digitized by Google

f) Odpravljanje iztrebinah iz područja vojarne neka potrebuje što se može manje pripomoći i rukovanja i neka nedosadjuje smradom okolici.

g) Ako se nakupljena pogan nemože odpraviti bez rukovanja, treba se za ovo tako pobrinuti, da se plinti nemogu žestoko izvijati, niti prostorije i tlo opoganiti.

h) Nastojati treba, da se pogan prodaje ili drugčije upotrebljuje, nebi-li se tako trošak rukovanja namirio.

i) Za izračunavanje množtva pogani, koja se nakuplja i ima se odpraviti, neka bude pravilom, da od svakoga momka uz godinu ide od prilike 0·5 kubik metarah nečisti, i to 90 postotakah mokraće a 10 postotakah pogâni. 1 kubikmetar mokraće teži od prilike 1130 kilogramah, a pogâni jedno 1180 kilogramah.

Kroz *kanale* (odplavom) može se odpravljati pogan iz zahodah pod ovimi uvjeti: 447.

a) da ima sigurna množina vode, potrebita za splakanje zahodah (527. točka);

b) da se može sva zahodska pogan odvesti u postojeće (ili novo sagradjene) skupljaće kanale, a iz ovih, i to ako je moguće razkužena, u kakvu rieku, koja ima dosta vode i brzine; ako pako toga neima, onda u bistrišta (Abklarungs bassin), odkuda bi onda bistra i razkužena tieč (flüssigkeit) otjecala u kakov potok; ili pako da se može dogodiché sva sadrzina kanala upotriebiti za navodnjivanje polja.

Budnć da se navedeni uvjeti (547. točka) mogu ponajviše samo uz velik trošak izpuniti, to će se poraba odplave (Schwemm-System) ograničiti morati većinom na one slučajeve, gdje se vojarne grade u mjestih, koja već imaju vodotieči i odplavišta (Schwemm-Kanäle), te jim se treba samo pridružiti. 548.

Gdje neima dosta vode za splakanje, nevalja upotrebljavati kanale za odpravljanje zahodskoga gustiša, makar kakve bile ostale okolnosti. 549.

Gdje već ima kanalah, ili gdje bi se mogli uvesti, al neima vode za splakanje, ondje treba nastojati, da se ti kanali upotriebe za odtočenje razkuženih tekućih tvarih, a gustiš neka se kupi u bačvah. U ovakvom slučaju, pa i onda, kad se grade odplavišta, neka se i gnojnica, i splačine (oboje, gdje se može, razkuženo), dogodiché i kišnica i sniežnica — ako se nemoraju u bistiernah skupljati — kroz ista odplavišta odvode. Treba-li za osušenje dolnje zemlje pometati podzemne cievi (drainiren), neka ove budu odieljene od kanalah, odnosno od odtokah za nećiste tieči. 550.

Gdje mjestni odnošaji dopuštaju porabu *Liernurove pneumatične kanalizacije*, to se ova mora vrlo preporučivati. Nego ova se može obično samo ondje uvesti, gdje ima pouzdanih podhvatnikah volnjih preuzeti ustrojbu i radnju ove uredbe. 551.

Gdjegod se nemože izvesti nijedan od pomenutih sustavah, *neka se gusta i tekuća zahodska nečist u bačvah kupi i izvozi.* 552.

Samo ondje, gdje se dokaže, da se poradi mjestnih odnošajah nemože nečist u bačvah bez prevelika troška izvoziti, prosto je izkapati *provaže* (Senkgruben) za skupljanje zahodske pogani. Dopušta se i uredjivanje jamah za razkuženu pogan, n. pr. po sustavu Süwern-Röbera. 553.

Na nijedan način nije prosto kopati provaže na onih gradilištih, gdje se podzemna voda visoko diže i često svoju visinu mienja, jer bi onda dno provaže dospjelo u područje podzemne vode. 554.

Treba-li se uz izvoženje zahodske pogani, nakupljene u bačvah ili provažah, postarati i za neprekidnu *razkužbu* i kakvu, o tom će se imati prema mjestnim odnošajem premisljati. 555.

Podpuna razkužba zemljom (Erdcloset) postiže se samo onda, kad ima dosta sasvim (grijanjem) osušene zemlje, najbolja je ilovača i prst iliti crnica, i to za svaku glavu dnevicé 4·8 do 5 kilogramah. (Piesak i drobni šljunak nedjeluju gotovo ništa). 556.

U sliedećih točkah navesti će se, što se poglavito zahtieva u pogledu zdravnom i tehničkom, kad rabe ova tri najviše upotriebljena sustava: kanalizacija, bačve i provaže. 557.

Digitized by Google

b) Kanalizacija.

558. Ako tomu neprigovaraju silni razlozi, treba sve kanale od njihova početka u kući na pravac izvesti napolje.

559. Glavni i skupljaći kanali neka se, ako može biti, nevode pod sgradami, a nipošto pod onimi, koje su namienjene ljudem i konjem za stan.

560. Kanali neka dobiju svakako što se može jednakiji pad (Gefälle), upotriebiv za to sve mjestne odnošaje. Gdje se daje, neka budu kanali niži nego dno pivnice, a svakako neka budu duboko, da nemogu zamrznuti. Kućni kanali, kao što i drugi maleni kanali od 0·17 do 0·53 m. promjera uz najmanju brzinu otjecanja od 1·17 m. za časak, neka dobiju pad od 1 do 2 postotka; srednji kanali od 0·5 do 1 m. promjera uz najmanju brzinu otečaja od 1 m. za časak trebaju pad barem od 0·075 postotakah. Gradjenje splavnicah preporučuje se osobito za ona mjesta, gdje imaju kanali slab pad; s tim se mogu svezati bistierne za kišnicu, u njih se čuva kišnica, da se mogu kanali kadšto bolje splaknuti; pravom upotrebom tih bistiernah odstrane se zle posledice, nastajuće u kanalih odticanjem guste nečisti (Trockenlaufen).

561. Prosjek kanala neka bude u obće prema moštvu pogani zahodske nečiste vode, kišnice i sniežnice, što se sve ima odvoditi. Gdje ima dosta vode za jako splakanje, ondje se preporučuju za odvodjenje svekolike nečisti iznutra gladke cievi od tvari što se može nepropustnije s promjerom od 20 do 30 centimetarah; tomu valjaju cievi od pocakljene kamenjače (glasirte Steinmasse) od cementa, katranske ljepenke (Theerpappe) i gvoždja.

562. Kad je kanal od ovakve cievi, onda treba pamtiti, da krupni i čvrsti otražci nesmiju unutra doprieti, da na svakom priekršću cievih treba muljistah (Schlammkästen) i jamah za čišćenje, napokon da moraju biti što se bolje može zabrtveni svi sastavci cievih (Rohranschlüsse).

563. Skupljaći i oni podučni kanali, gdje se nemože zapriečiti, da onamo nedospije i krupnije čvršće nečisti, moraju se napraviti po jasastom prosjeku, moraju šmigavi (schliefbar) biti a toga radi moraju imati u vidjelu barem 0·6 m. širine i 1·1 m. visine. Samo ako su kratki, može jim se visina stegnuti na 0·75 metra.

564. Ovi kanali moraju se što se može bolje tako sagraditi, da nepropuštaju tieči. Trebat će jih dakle zidati il od vrlo jaklena tvrda kamena, il od osobito tvrde opeke s portland-cementom, oli barem s meltom od hidrauličkoga vapna, pa stiene i pod istom gradjom požbukati i žlicom ugladiti, oli pako od cement-betona načiniti. Buduć da imaju kanali sagradjeni od cement-betona jednaku gladku površinu, jakleni su, a netreba da budu tako debeli kao drugi, niti treba za nje onoliku zemlju izkapati kao za druge — to se kanali od cement-betona preporučuju za sva mjesta, gdje ima dobra cementa i gdje mjestni odnošaji neprieče takvu gradjevinu. Gdje kanali leže u podzemnoj vodi, mogu se upotriebiti podsjeci (Sohlstücke) od kamenjače ili cementa, koji su uzduž šuplji, a sa strane šupljinah imaju rupice, kroz koje može podzemna voda probijati i odtjecati.

565. Kanali ležeći na istoj ili gotovo na istoj razini (Niveau), neka se sastavljaju pod ostrim kutom i gdje se daje, neka se umetnu saviti komadi, da se malo po malo prelazi iz osi jednoga kanala u os drugoga.

566. Ogranci kanalah neka se izlievaju, gdje može biti, u gornju polovinu prosjeka od glavnoga kanala i ako se vodom splaču, neka dobiju zapore na sifon, uz koje se moraju izkopati ubli za ulaz (Einsteigschachte).

567. Ubli neka se poklope kamenimi ili željeznimi poklopci. Ako onuda podjedno i voda otjeca, onda moraju dobiti željezne rešetke i plavke (Wasserschlüsse), koje se mogu izvaditi. Nego bolje će biti, kad se pokraj njih izkopaju osobiti ubli za otjecanje vode, koji imaju splavke, dogodiće muljnike (Schlammkästen), koji se mogu izvaditi.

568. Jošte treba kod svih ušćah u odvodište zapriečiti, da nemogu plinovi iz kanala uzlaziti u zahode, sgrade itd., i to svakako splavkami. Tako se podjedno zaprieči, da nemogu oveće

Digitized by Google

čvrste tvari u cievi. Za vojarne su u tom pogledu najsholnije splavke na korito (Trog. Closets) sa jedno ili više sjedalah. (Ova su korita salivena od cementa ili od gvoždja iznutra pocakljena. Pipom od vodovoda mogu se napuniti, a za izručivanje (Entleerung) imaju na najdolnjem mjestu dna zalistak na ciev (Röhrenventil). Da nemogu plinovi izlaziti, ima na gorjem kraju ove cievi, kroz koju voda utječe, zvono potopljeno. Kad se pridigne zalistak, izcuri vrlo brzo sve što je u koritu. Zalistci treba da budu pod zatvorom, i samo nadgledaoci neka njimi rukuju. Pod zalistkom korita počimlju nizlazne cievi (Abfallsröhren, koje valja ponešto prostranijimi napraviti.)

Posude, iz kojih se pušta voda u splavke, da nebudu neposredno svezane s dovodnicom vode (Wasser-Zuleitungsröhre) ili s vodinikom iz kojega se toči voda za piće i varenje; isto tako da se neizlieva neposredno u kanal ciev za suvišnu vodu (Überwsserrohr) spremnice, u kojoj ima vode za piće, da se ova voda neokuži uzlazećimi iz kanala plinovi. 569.

Ako je jedna nizlazna ciev za više splavakah, neka svaka splavka dobije osobitu utočnu ciev (Gainze), koja za nju čvrsto prianja, a njihova svakako uprava os neka nebude prama komcu (Vertikale) više od 30 stupnjevah nagnuta. 570.

Nizlazne cievi se neprotanjuju, nego sdižu s jednakom postranošću do povrh krova i ako može biti, dobivaju Wolpertov sisak (Sauger). Nije prosto nizlazne cievi uzidati, već il neka prosto stoje, il neka se utaknu u razpor od zida, koji se može željeznimi vratašci zatvoriti, neka se ćuvaju, da nesmrznu. 571.

Nizlazne cievi, kao što i utočne cievi prave se od pocakljene kamenjače, od katranske ljepenke ili od gvoždja. 572.

Voda od strehe može se odvesti u nizlazne cievi zahodah u kući. 573.

Da se izvedu plinovi iz kanala, treba podići iz skupljačih kanalah u zidovih bližnjih sgradah osobite oduske do povrh krova i postaviti je, gdje se daje pocakljenom zemljanom (kamenjačkom) cievi. Ovakve cievi treba svakako onda pometati, kad nemože bit inače, nego napraviti oduške u zidovih naokolo od stanovah. Ako može biti, neka se ove oduške narede uz dimnjake, i od ovih neka jih razstavlja samo stiena zemljane cievi ili željezne ploče. I ove oduške neka dobiju, gdje se može, Wolpertove siske. 574.

U zahodih neka stubline za odvod plinovah (Abzugs-Schlote), gdje se daje, počimlju pod zahodskimi sjedali, da izvode plinove odnah odovud, gdje postaju. Gdje se zavede posvjet plinom, neka se žizak (Brenner), koji će osvjetlivati zahod, metne u stublinu za odvod i to pod staklo, da se osigura odvod plinovah. Skrbiti treba, da se dobavi dosta svježa uzduha zahodu. 575.

c) Kupljenje u bačvah.

Kad se kruta i tekuća zahodska pogan u bačvah ima nakupljati, pa onda izvoziti, svakako se treba postarati, da drugi otražci, zatim splačine, kišnica i snieżnica, nipošto nedospiju u te bačve. 576.

Kad se ima samo kruta pogan u bačvah izvoziti, a tekuća se kanalom odvodi, onda se mogu u višespratnih sgradah i nečista voda, kišnica i snieżnica u zahodske nizlazne cievi spustati, samo neka nedospiju u bačve namienjene krutoj pogani. Toga radi moraju se krute tvari lučiti od tekućih u samom nizlazištu (Abfallapparat), i to obrnutim lievkom na kraju stubline. Ovo je vrlo probitačno, jer se onda može nizlazište splaknuti, a da se neprepune bačve. 577.

Broj nizlazištah i veličinu bačavah izračunati valja tako, da bude trebalo uz 24 sata samo jedan put izmieniti bačve, i da se opet netreba bojati, da će se prepuniti za vrieme od jedne izmjene do druge, zatim da budu bačve takvih omjerah, da neće trebati umješnih spravah za rukovanje poradi težine nakupljene pogani. 578.

Ako se zahodi puno upotrebljavaju, a voziti treba u bačvah i pogan i mokraću, bit će svakako probitačno podmetnuti osobite bačve za svaku ovu vrst iztrebinah, dogodice za mo- 579.

Digitized by Google

kraću više bačavah jednu do druge, tako svezanih jedna s drugom, da se zasebce pune. Razstavljanje mokraće od pogani znamenito je i toga radi, što se tim zaustavlja njihovo gnjiljenje, zato treba oko njega nastojati osobito u višespratnih sgradah. I ovdje se može razstavljati nečist već u nizlazištu (577. točka), samo se moramo proći svakoga splakanja, zato što neima kanala. Ova potonja okolnost muka nas, da se ondje, gdje se daje, (u kućah od malo spratovah) pod svako sjedalo okomce namjesti stublina, ili ako se to nemože, da bude potrebita svakomu sjedalu utočna ciev što se more strmlja (570 točka).

580. Najprobitačnije su bačve od pozinčene lime (verzinktes, galvanisirtes Eisenblech); s nizlazistem neka su skopčane sto se može jednostavnije, al opet valjano spojeno, a kad se imaju odvesti, da se mogu tako zatvoriti, da ni malo necure. Gdje se tieči odvode u kanale, ondje mora imati ciev kroz koju u nje teku, sifon (Syphon) kod svog ušća u kanal.

581. Prostorija kamo se bačve postavljaju, mora imati nepropustljivi pod, i ovaj neka bude tako visok i neka ima takov pad, da i onda, kad se bačve prepune, ništa od onoga što je izcurilo, nemože dospjeti u susjedne prostorije.

582. Gdje možda ima osobite uredbe za rukovanje bačvami, kao kolotečina, plaznica, okretanj (Schienenweg, Schiebebühne, Drehscheibe), probitačno će biti, da se pod bačve, stojeće pod samom nizlaznom stublinom podmetnu oveće plitice od lime ili od drva dobro posmoljena, da se neokuži sgrada, kad se što iz bačve s nemarnosti ili s nespretnosti prolije.

583. Prostorija gdje se bačve postavljaju, mora dobiti neposredno vidjelo, potrebito za rukovanje bačvami, vrata na polje vodeća ili natezna okna (Aufzugsschachte) i dovoljno razvjetrivanje. — Ako se može, neka onaj prostor nebude svezan s pivnicom ili drugimi podzemnimi prostorijami.

584. Zahodi i mjesto za bačve najbolje će se razvjetrivati, kad bude nad onim mjestom, gdje se nizlazne stubline (Abfallsschläuche) izlievaju, cievih zad odvod hlapa u stublinu za ventilaciju. Ovakva stublina il se diže uzporedo s dimnjakom, il se ondje, gdje je zaveden posvjet plinom, žižkom plina grije, da postaje propuh iz zahoda dolje. Žižkom plina može se zahod i onda razvjetrivati, kad se ovaj metne u nizlaznu stublinu, koja se nastavlja uz isti promjer sve do nad krov; žižak se namjesta povrh grla najgornje utočne cievi (Gainze). U oba ova slučaja netreba poklopca sjedalom.

585. Skrbiti treba da može svjež uzduh u zahode; a prostor za bačve, kad se ondje neradi; neka bude čvrsto zatvoren.

586. Ako se zahodska nečist u bačvah nakupljа i k jednu razkužuje (točka 555.), ondje valja navedeno nagovieštanje samo toliko, koliko se slaže s dotičnim načinom razkužnje.

d) Nakupljanje u provažah.

587. Ako se nemože proći bez provažah, ipak se mora svakako tekuća i kruta nečist u razstavljenih jamah skupljati, a drugi smet, splačine, kišnica i sniežnica nesmiju u nje doprieti.

588. Gdje se daje, neka se već u nizlazištu odieli tekuća nečist od gustiša (točka 577.), jer će se onda moći obje jame u istoj razini izkopati. Gdje se nečist nemože već u nizlazištu razstaviti, ondje mora biti jama za mokraću dublja od jame za lajna, od koje mora uviek jedan diel biti tik pod krajevi nizlazišta. U ovoj potonjoj jami razstavlja se nečist pomoću stiene (od kamenjače ili od cementa saliyene), koja je kao rešeto izprobušena, a rupice su na onoj strani širje, kamo teče mokraća i to zato, da se nebi zabrtvile. Tieč se vodi kroz ciev u jamu za mokraću, u koju se izlieva uza zapor na sifon.

589. Provaža neka je tolika, da se mora barem jedanput svaki mjesec izručiti.

590. Jame moraju biti što se može nepropustljivije. Ako dakle neima jošte bolje gradje na ruci, neka se jama iznutra obzidje dobro izpečenom opekom (ako se može, dvopekom) s pokušanom meltom od portlandcementa ili od hidrauličkoga vapna i to debljinom od dvie opeke

Digitized by Google

ako prostranost provaže nepotrebuje jošte debljega zida. (Dogodice može se upotriebiti medju dva zida od jedne opeke njekoliko centimetarah debeo sloj od fina cement-betona). Ako se dvopeka odredi, treba nutrnje slubnjice portland-cementom porubiti; inače neka se sve nutrnje stiene provaže meltom od portlandcementa, odnosno od hidrauličkoga vapna, požbukaju i uglade.

Isto tako neka se načini i pod provaže, ovaj neka bude kao obrnut i dvie opeke debeo 591.
svod, tako da sa svih stranah prama sredini naginje. Tim se olakoćuje posvemašnje izručivanje i čišćenje i pregledanje provaže.

Da se jošte bolje zaprieči tajanje i prokapljivanje (Durchsickern) nečisti u provaži, 592.
neka se pod podom pa i sve naokolo jame nabije do 30 centimetarah debeo naboj od ilovače ili gline, i to neka se imenito učini ondje, gdje se mora jama kopati u propustljivoj zemlji.

Oblik provažah neka je prost od svakog ugla i kuta, toga radi treba jamam za lajno, 593.
koje od česti pod zahodom leži i zato moraju biti barem s jedne strane na žicu, skružiti sve uglove; jame namienjene mokraći najshodnije su okrugle.

Tavan provaže treba takodjer da bude što se bolje može nepropustljiv, da nemože 594.
kišnica i sniežnica unutra, a plinovi napolje. U tavanu mora biti i potrebitih zjalah za stapište (Pumpenrohr) i za izvidjanje provaže

Omanje provaže poklopit će se najprobitačnije kamenimi ili željeznimi pločami, koje 595.
treba, gdje se daje, udvojiti, a prostor medju njima ilovačom popuniti.

Oveće provaže treba ozgor svesti (einwölben) i to sa dvie vitre jedna na drugoj od 596.
dobro izpećene opeke (dvopeke), s meltom od cementa. Njihov podvalak (Absattlung) neka se namaže asfaltom. Koliko je provaža izvan sgrade, to treba istu pokriti nabojem od ilovače, koji neka i preko stienah provaže siže. Jame za ulaz poklapaju se onako, kako je napomenuto u 595. točki.

Zidje provaže mora biti sasvim odieljeno od zidja temelja i pivnice. 597.

Provažam neka se takvo mjesto odredi, da se mogu izvan sgrade izručivati. Ako treba 598.
jamah za ulaz (Einsteigschachte) u sgradi, moraju se što se može bolje zatvoriti, a prostorije, u kojih su te jame, moraju imati vjetrilo.

Za broj nizlaznih stublinah i za utočne cievi kaže 579. točka. Za razvjetrivanje zahoda 599.
valja ono, što je rečeno u 575. točki.

Ako provaže pripadaju prizemnoj osamljenoj zahodskoj sgradi, neka se iz jame za 600.
lajno izvede stublina za razvjetrivanje sve do nad krov.

Ako provaže spadaju na zahode, koji su neposredno s kućami svezani, tad neka se 601.
sagradi stublina za razvjetrivanje, koja počimlje na vršku jame za lajno; nad podom najdolnjega sprata neka se u tu stublinu uklopi ognjište s postupnim roštiljem (Treppenrost-Feuerung), da se može stublina sgrijati, te će ju onda zrak iz provaže krepko promahivati.

Provaže neka se, gdje se može, izručuju na smrk ili pneomatičkom sisaljkom. Smrku 602.
neka se dodaju nepropušno (luftdicht) prianjajući recipienti, iz kojih se izsmrkan znak vodi do malog ognjišta, gdje smrdljivi i otrovni plinovi sgore.

Kad se predlaže izručivanje provažah smrkom ili drugimi sisaljkami (Saugapparat), treba se već za gradjenja postarati za one sprave.

Prije svakog izručivanja ili pretraživanja provažah, kad moraju radnici u nje silaziti, 603.
treba provaže pošteno razkuziti.

e) Osiccanje leje i uredbe zahodah za momčad prema sustavu nakupljanja zahodske nečisti.

Ako ima vodovod i sustav od kanalah, te se mogu zahodi svih spratovah krepko vo- 604.
dom splakati, onda nema sprečice gradjenju zahodah u svih sgradah i spratovih.

Isto valja, kad se nečist vozi u bačvah uza sustav kanalah i kad se upotrebljava Lier- 605.
nurova pneumatička kanalizacija.

Digitized by Google

606. Kad se vozi u bačvah tekuća i kruta nečist, probitačno je smjestiti u prizemlje sve zahode, koje će upotrebljavati momčad, zato što je mučno načiniti višespratna nizlazišta, koja bi se mogla lasno čistiti.

607. I kad se upotrebljava zemlja u zahodih (Erd-Closets), valjalo bi jih premjestiti u prizemlje, da se nemora znatno množtvo zemlje odpremati u gornje spratove.

608. Ako se moraju provaže graditi, onda valja, gdje se god daje, zahode sasvim odieliti od stanjah za momčad, i to koje radi nakupljanja velike množine pogâni do samih stanovnih prostorijah, te se može poroditi najveća opasnost od najmanjega zanemarenja oprezah, štono jih valja držati uz porabu i izručivanje provažah, koje zato, što se jedva može zapriečiti okuženje tla, kroz koje može zrak u sgrade.

609. U ostalom valjaju svi uvjeti, navedeni u točkah 111. do 127. o naredjivanju zahodah.

610. Kad se odrede zahodi na korito (Trog-Closets) a splakanje vodom (568. točka), onda se moraju drvena sjedala načiniti i, gdje se daje, naličiti uljevitim mastilom ili pokošću (Firniss), da se olakoti čistoća i zapieči truhloća. A da se nemože na sjedala uzaći, moraju se nad sjedala pribiti daske položito, tako da se može na sjedalo samo sjesti nagnuv se naprieđ.

611. U zahodih za častnike i podčastnike, koji su u području sgradah za momčad, neka se sjedala, i to u svih sustavih, isto tako naprave, izim položite daske, koje ondje netreba.

612. U zahodskih sustavih nenavedenih u 610. točki mogu se u odjelih momčadi namienjenih, uporaviti uredbe u istoj točki navedene. Nego gdje dopušta visina zahodskoga poda naprama višini kupišta i ostale posebne okolnosti sustava, trebat će promisliti, nebi-li tako zvane turske uredbe bolje dolikovale navadam momčadi, kojej je vojnara namienjena. (Nepromočan pod, pouzvišenija mjesta za noge, te se ondje čuči, a u podu su rupe tako udešene, da pogan dopire upravo u nizlazište itd.; naprama ovim rupam treba da bude pod odasvuda položit.)

613. Gdje dopušta zahodski sustav, koji se upotrebljava, mogu se napraviti i nizki željezni zahodi, na koje se uzlazi, pa kad se uzadje, odklopi se lievak, a kad se sidje, opet se sam zaklopi.

614. Kad se načine ovisoka sjedala, valja se pobrinuti, da mogu odtjecati tieči, koje s nemara dospiju pred sjedalo. Prednja stiena sjedala i oni dielovi zahodskih pretinah, koji se je drže, neka se načinê, gdje se daje, od gradje nepropustljive, koja odolieva jedkim tvarim (ätzende Stoffe).

615. Mokrišta neka se naprave nuza stiene, koje se za 1·5 metra visoko postavljaju što se može nepropustljivijom gradjom, i to il što većimi obrušenimi pločami od mramora, škriljevca, oli od kakva drugoga jaklena kamena, il pocakljenimi pećnjaci, il obrušenom ljevinom od portland-cementa (Portland-Cementguss).

616. Kad ima vodovoda, neka se mokrišta tako ureda, da jih može voda prepłaviti (überrieseln), inače tako, da se može kadšto razkužna tieč na nje napustiti, da po njih curi.

617. Pod neka bude što se može nepropustljiviji, uz stienu mokrišta neka se izdube plitak žliebak, koji se može lasno čistiti, a sam pod neka dobije pad od 2 do 3 centimetra sve do jedno 1·5 metra daleko od stiene mokrišta.

Ondje, gdje se žliebak izlieva u nizlazište, na mjestit će se splavka, da se zaprieči izlazak plinovah; ako se daje, neka bude ta splavka pod ključem.

618. Tik do vratah od onih zahodah, u koje se prema upotrebljenomu sustavu nakupljanja i izvoženja nečisti, nesmie lievati nečista voda, neka se za ovu naprave izljevi (Ausgussbecken), ako se zahodi drže neposredno stanjah za momčad.

619. U potonjem slučaju probitačno je načiniti pred zahodi stubline za smeće i pepeo, jer će se tim zapiečiti, da se otražci nebacaju u zahod.

Digitized by Google

B) Kupljenje i izvoženje gnojnice, nečiste vode, kišnice i snježnice.

Ako se može, neka se gnojnica i nečista voda kanalom odpravlja, kao što je već u 550. točki spomenuto. 620.

Uz Liernurovu pneumatičku kanalizaciju odvodi se isto tako gnojnica i mulj odlučen od splačinah. Za bistru nečistu vodu, za kišnicu i snježnicu treba onda il osobite kanale graditi ili, gdje se to nemože, narediti ono, što je navedeno u 623. točki. 621.

Ako se gnojnica nemože odvesti kanalom iz područja vojarne, neka se skuplja u kamenicah, koje moraju biti podaleko od stajah i slične biti jamam za mokraću. Ove kamenice neka budu tolike, da se moraju barem svaki mjesec smrkom izručiti. 622.

Nečista voda neka se odvede u kamenice za gnojnicu, ako se nemože kanalom odpraviti. 623.

Nečista voda iz svih kuhinjah i kuhinjah za pranje, iz umivaonah i slapištah, iz izljevah kod zdenacah i otočilah (Wasserauslauf) i iz svih ostalih izljevah, neka se vodi u kanale, gdje jih ima, isto tako i gnojnica u namienjena joj kupišta. 624.

Kod svih izljevah i otočilah neka se namjeste zaklopi (Geruchsperren) [Wasserschlüsse]. 625.

Ako se padavine (atmosphärische Niederschläge) nemogu kanalom ili jarkom odvesti u polje, a netreba jih skupljati u kamenicah za piće ili za splakanje, zemlja pako nepropušta vode — tad neka se odvode u prokapljište (Sickerbrunnen) ili u vrtane jame (Bohrschächte), i to, ako se može, do vitre, koja odvodi vodu. 626.

Kad se odvode padavine, treba paziti da budu dvorišta primjereno uredjena i da se okap (Dachtraufe) valjano skuplja. Svakako treba vodu padavinah uklanjati od temelja sgradah 0·5 do 1 metar širokim a položitim taracem (od pločnikah neotesana kamena, nabojem od cementa itd.). 627.

C) Kupišta smeća, pepela i gnoja.

Da se zaprieci okuzenje zemlje i da se olakoti izvoženje, treba urediti *na zemlji* osobite spremke (Behältnisse), u kojih se kupi smet, pepeo i gnoj. 628.

U obće treba svakoj kući po jedna spremka za smet, a jedna za pepeo. Prema veličini sgrade, kojoj pripadaju te spremke treba da budu ove 1·5 do 2·5 metra dugačke, 1·5 metra široke, a 1 do 1·5 m. visoke. (Ovdje se uzimlje kao najvećina (maximum) sgrada za jedan bataljun ili za jedan konjanički ili beterjski odjel.) 629.

Spremke, u koje se gnoj kupi, moraju imati za svakoga konja 0·2 kockasta metra usebine (Inhalt), ako se svaki dan izručuju. Da nebudu višê od 1·3 metra i neka se tako porazdiele, da momčad iduć iz staje nemora daleko hoditi dok k njim dodje. Ove spremke se nipošto nesmiju nasloniti na vanjski zid staje. 630.

Sve navedene spremke neka imaju što se može nepropustljiviji pod. Spremke za smet i gnoj mogu, a spremke za pepeo moraju biti obzidane. 631.

Spremke za pepeo (pepeonici) pokrivaju se željeznimi pločami ili plosnatim svodom. Pepeo se baca u nje na jedno ili dva zjala od 45 centimetarah u četver, poklapljena željeznima kotovratima (Fallthier). Uz njekoliko stupakah uzlazi se do tavana pepeonika. Tik nad podom posude neka budu jedna ili pako na svakoj strani jedna željezna vrata, na koja se pepeo vadi. 632.

Spremke za smet i gnoj (smetnici i gnojnici), bili zidani ili drveni, dobivaju na jednoj strani stienu od 4·5 do 5 centimetarah debelih dasakah, koje se prema napredku punjenja ili izručivanja utiču ili vade iz tinah (Coulissen) zida ili iz ušijah ušakah (Ständer), da 633

Digitized by Google

se može smetnik ili gnojnik udobno puniti oli izručivati. Spremke ove se pokrivaju drvenimi poklopi, koje, a isto tako ostale njihove drvene dielove, treba namazati katranom od kamena uglja, da lasno netruhle.

634. Ako ima u sgradah stublinah, kroz koje se smet i pepeo baca, moraju biti tvrde od požara, pa isto tako i male spremke, u koje se izlievaju; ove spremke neka budu tolike, da se moraju više putah izručivati. Nad zjalom ovih stublinah neka se napiše: „*Smeće*“, *Pepeo*“.

VII. Posvjet plinom.

635. U mjestih, gdje ima plinarah, shodno je plinom osvjetljivati nove vojarne.

636. O tom se imaju predlozi učiniti dogovorno s vlastnikom vojarne, koja se ima graditi. Kod tih predlogah trebat će uzeti na um, da čišćenje spravah za posvet plinom potrebuje malo vremena i truda, zatim da udržavanje tih spravah i samo posvjetilo (Beleuchtungs-Materiale) razmjerno najmanje stoji.

637. Ako vojarna dobije posvjet plinom, trebat će ga urediti po regulativu za gradjenje plinovodah i posvjetilištah (Beleuchtungsanlagen). Osim toga treba zadovoljiti jošt i sliedećim zahtjevom.

638. Kad se grade oveće vojarne, treba k njim voditi plin od glavne plinovodke s ulice, ako može biti, kroz dva ogranka, razdaleka jedan od drugoga. Oba ogranka neka se svežu osobitom cievi, da za većih popravakah nijedna sgrada vojarne neostane bez plinovoda.

639. Na glavnoj plinovodki (Haupteinleitungsrohr) neka se namjesti plinomjer, a tik za njim regulator tlaka, da se plin udrži na stalnoj visini tlaka (Druckhöhe), a tim se postiže jednako gorenje i jednako svjetlo.

640. Osim toga neka se u svakoj sgradi vojarne, koja se plinom osvjetljuje, namjesti pojedan plinomjer (Gasometer), da se može i napose mjeriti potroš plina i tako u trag ući zloj rabi.

641. Ako se plin vodi u stanove častnikah i činovnikah, mora se postaviti u svaki stan osobit plinomjer, jer potrošeni plin mora plaćati držac stana.

642. Plinomjer i rogulator tiska neka se, ako može biti, tako namjeste, da bude blizu njih stublina za razvjetrivanje (Ventilationsschlot), kako će moći plin brzo odmaći, kad bi gdje hlapio.

643. U svakoj sgradi vojarne, koja se plinom osvjetljuje, neka se izvan sgrade ili blizu glavnih vratah namjesti glavni zapipak, da se može dolazak plinu zatvoriti, kad bi vatra bukla. Ove zapipke treba svakako tako sahraniti, da mogu do njih samo osobe vješte uredbi posvjeta plinom.

644. U sgradah neka se vodi plin željeznimi cievmi, tako da se može uzduž lasno do njih, kad bi trebalo pronaći, gdje nisu dosta jedre i česte, te plin hlapi, a opet da se što se više može učuvaju od oštete. Toga radi trebolo bi uzlazne plinovodke zajedno s vodovodkami, ako jih ima, utaknuti u duboku brazdu u zidu, koja se može sve do vrha zatvoriti željeznimi vratašci. Uz tavan mogu se plinovodke namjestiti prosto, dogodiće u žliebiću (Hohlkehle).

645. Gdje je zaveden posvjet plinom, svakako treba da se njim osvjetljuju i svakolika prolazišta sgradah za stan i pisarne, zatim nadglednička soba, stražana, učione, dvorane za gombanje i mačevanje, nadkrivene jahaone, živežarstva, staje za zdrave konje, zahodi i suša za gasila (Feuerlösch-Requisiten-Remise).

646. Bi-li se plinom osvjetljivali i stanovi častnikah, stanovne prostorije momčadi, njezine, umivaone i kuhinje, zatim djelaonice, uze, sobe za lahke bolestnike, staje za bolestne konje i podkivaone — to će morati svagda predložiti napose povjerenstvo, uz dogovor s jednim častnikom od one čete, kojoj je vojarna namienjena. Isto valja za broj žižakah, kolíko

Digitized by Google

jih se ima namjestiti po prostorijah pogledom na svjetlenu snagu plina, što ga ima za upotrebu.

U svih prostorijah momčadi namienjenih ili u koje ona obično dolazi, neka budu zapipci žižakah tako udešeni, da jih mogu okretati samo osobe, kojim je povjereno rukovanje i nadgledanje posvjeta plinom. 647.

U sobah za stan i u sobah, gdje se spava, neka bude duljina cievi što se može kraća, da se poda što manje prilike izhlapljivanju plina. 648.

U navedenih prostorijah treba se pobrinuti, da mogu naprečac izlaziti sgoretine (Verbrennungsprodukte) plamikah pa i plin, koji je možda izhlapio, zato što nije žižak dosta čest. Toga radi namještaju se 0·8—1 metar visoko nad žižci lievci od kovine, koji imaju dolje promjer od 0·25—0·3 m., a gore se završuju cjevčicom barem 2·5 centimetra prostranom, koja se izvede neposredno na polje ili u dimnjak. Ova se uredba olakoćuje, kad su žižci na pozidnom kraku. 649.

Plamici, kojimi se samo obnoć osvjetljuju prostorije potrebujuće krepko razvjetrivanje (stanovne prostorije momčadi, sobe za lahke bolestnike, zahodi itd.), smjestit će se shodno u stublinah za razvjetrivanje, koje u stanovnih prostorijah zjaju (kommuniciren) u prostoriju koja se ima osvietliti, povrh poda (zimi), a pod tavanom (ljeti), a u zahodu pod sjedalom (točka 575 i 584). Plamici neka budu u primjerenoj za osvjetu visini za staklenimi vratašci na zapor. 650

Plamici namienjeni večernjoj osvjeti stanovnih prostorijah, hodnikah itd. namještaju se 2—2·3 m. visoko nad podom. Plamici neka se tako razdiele, da bude prostorija koliko se može jednako osvietljena. 651.

Svjetilke, kojimi se osvjetljuju dvorišta i putevi medju sgradama, dobivaju plin obično upravo iz glavnih plinovodah vojarne, koliko da se namjesti svjetiljakah za osvjetu spolja, to treba osjeći obzirom na mjestne okolnosti. 652

Digitized by Google

Digitized by Google

Dodatak.

Načela za prosudjivanje, da li postojéce ili prinaredit se imajuće sgrade valjaju kao vojarne ili područne vojarne.

653.

Kod prinaredjivanjah i kod prosudjivanja, da li postojeće sgrade valjati imadu kao vojarne ili kao područne vojarne, neka služi temeljem uputa u osnivanje novo sagradit se imajućih vojarnah.

Pošto se pako u obijuh slučajevih obzir uzeti mora i na nepromienljive mjestne odnošaje, s toga će se u sliedećem nastavno k odsjekom i točkam one upute navesti, u koliko se smie odstupiti od navedene upute kod prinaredjivanjah i kod postojećih sgradah, te na koje točke valja staviti glavnu važnost.

Buduć pako da se ova nagovieštanja s obzirom na nebrojene moguće slučajeve nemogu izcrpiti, stoga jim se stavlja kao glavno načelo, da se kod prinaredjivanjah, a i kod prosudjivanja postojećih sgradah, koje kao vojarne služiti imadu nesmije bojazljivo držati izpunjenja pojedinih neznatnijih potankostih ustanovah, nego da odgovara duhu upute, kada se u prvom redu pozornost svrati u cielosti na zdravno dobro smještenje zdrave momčadi i konjah, odnosno bolestnikah. A i nedostatci koji se možebiti pokazuju u jednom oli drugom pravcu naprama stavljenim zahtjevom, mogu se izravnati prednostmi, koje u drugih pogledih zahtjeve upute nadmašuju.

Ustanove

k uputi za osnivanje novo sagradit se imajućih vojarnah.

K obćenitom dielu

na 1.

654.

Stanovne prostorije za momčad i staje, kao što i k istim spadajuće nuzgredne prostorije (odsjek I., III. i X.), koje su potrebite vojničkom odjelu, za koj je vojarna odredjena, neka pravilno sačinjavaju jedan jedini ukup sgradah (Gebäude-Complex). Samo iznimice i kod drugčije dobra stanja sgradah, za vojarne odredjenih, mogu pojedine od njih i razstavljene biti od glavnoga ukupa sgradah, ako uz to razstavljeno ležeće sgrade od glavne sgrade nisu tako udaljene, da bi to bilo na štetu urednoga obavljanja službe.

Isto tako odvisit će od svakdašnjih mjestnih odnosajah, kao što i od kakvoće vojarnah, da li i koje od ostalih prostorijah, potrebitih za čete u vojarni smještene (I. odsjek I, IV, V, VI, VII, VIII, IX, XI, XII. i XIII. upute), se mogu namjestiti i izvan vojarne, a da se ova ipak nesmatra područnom vojarnom.

Na točke 2—4.

655.

Glede zapremine (Belagtgrösse), koju treba da ima zgrada, ako će, da se smatra vojarnom, neka valjaju u obće pravila, postavljena u točkah 2—4 upute; nu iznimice mogu se i

Digitized by Google

četne tjelesine, veće od onih u 2. točki upute navedenih, onda čete različitih vrstih oružja ili dielovi različitih četnih tjelesinah smjestiti u jednoj te istoj prenaredjenoj ili postojećoj vojarni.

656. Svakako pako moraju se onda različitim četnim tjelesinam opredieliti momčadske prostorije i staje, kao što i k istim spadajuće nuzgredne prostorije u razstavljenih, medjusobno neodvisnih gruncih.

657. U koliko se pojedine od ostalih, k vojarni spadajućih prostorijah mogu četam, smještenim u vojarni opredieliti na izmjeničnu ili zajedničku porabu, odvisi dielom od veličine staleža četeh smjestit se imajućih, dielom od mjestnih odnošajah, te to ima mješovito povjerenstvo izviditi.

Na točku 5.

658. Pogledom na broj, veličinu i kakvoću pojedinih prostorijah, koje se nalaziti moraju u prenaredit se imajućoj vojarni ili u kojoj već postojećoj sgradi, koja bi se vojarnom smatrati imala, valjaju u obće u uputi postavljeni zahtjevi; nu ipak se mora i glede kakvoće prostorijah obzir uzeti na postojeće odnošaje, te čim podpunomu izpunjenju onih zahtievah na putu stoje bitne zaprieke, valja se bezuvjetno držati samo onih zahtievah, koji će se u sliedećem naposebno nagoviestiti.

659. Ako se u postojećih zgradah pojedine prostorije radi pronadjenih mahnah budi kao stanovne prostorije, budi pako u obće nemogu rabiti, mogu se te zgrade ipak pogledom na kakvoću upotrebljivih prostorijah razrediti kao vojarne.

660. Kao pravilo valja, da se jedna te ista zgrada može razrediti samo kao vojarna, ili kao područna vojarna, ma da su njezine prostorije i razne kakvoće, sastoji li se pako koje naselje iz više zgradah, mogu se pojedine zgrade uvrstiti u razne kategorije. Ima li u jednoj te istoj zgradi prostorijah razne kakvoće, valja razredbu, kako su kada okolnosti, predložiti stranom polag kakvoće pretežno većega diela postojećih prostorijah za nastanjenje momčadi, odnosno konjah, a stranom polag stepena pronadjenih mahnah, sravnih ih s prednostmi, kojih možda u drugom pravcu ima.

661. Glede konstruktivne provedbe prenaredit se imajućih vojarnah valja načelo, da sve kod prenaredjivanja novo sagradjene sgrade ili dielovi sgradah odgovarati moraju zahtjevom upute, dočim se kod prenapravit se imajućih dielovah sgrade samo takovi popravci zahtievati mogu, koji se mogu provesti bez sasvemašnjega prevrata postojećih odnošajah.

662. Kod postojećih vojarnah mora se glavna važnost obratiti bezprikornomu stanju njihove konstrukcije.

Na točke 6—8.

663. Ove točke pridržaju za prenaredit se imajuće vojarne podpunu valjanost.

Glede sastava osnove osobito se upozoruje, da se tom prigodom odnošaji gradilišta i načina nabave vode, kao što i načina prikupljanja svih otražakah i splačinah, potanko prouče i opišu.

K prvomu odsjeku.

I. Stanovi za častnike i činovnike.

664. Bilo ili nebilo častničkih stanovah u sgradah, za vojarne odredjenih, te za prenopravljenje namienjenih ili već kao vojarne služećih, to kod prosudjivanja, da li odnosne zgrade valjaju kao vojarne ili područne vojarne, u obće neima upliva.

365. Ima li pako častničkih stanovah, onda imadu pravila, postavljena u točkah 9—27.

Digitized by Google

upute za nove gradjevine samo a toliko valjanost, u koliko se ovi zahtjevi mogu prilagoditi s obstojećim odnošajem: samo moraju takovi stanovi bezuvjetno odgovarati zahtjevom, postavljenim glede stanovnih prostorijah i kuhinjah u izkazu. *A)* zakona o nastanjivanju i u gradjevnom redu, kriepostnom za dotično mjesto.

Izvan toga neka su, u koliko je moguće, razstavljeni od stanovah momčadi.

Ne odgovara li koji u vojarni nalazeći se častnički stan ovim potonjim zahtjevom, 666.
može se isti odbiti. Nu kod takovih stanovah nalazeće se mahne nemogu služiti temeljem, da se sgrada razredi kao područna vojarna, osim ako druge okolnosti takovu razredbu zahtievaju.

Ako se za častnike, spadajuće k četi, smještenoj u vojarni, nenalaze potrebiti stanovi 667.
u samoj vojarni, mora biti pružena mogućnost, da si častnici potrebite stanove uz najamnimu polag cienika sami najme u blizini vojarne, ili se pako moraju dotičnim častnikom dobaviti potrebiti stanovi u blizini vojarne polag zakonskih ustanovah (§. 25.).

Ako se ovaj zahtjev izpuniti nemože, ima se vojarna smatrati područnom, ma i svim 668.
zahtjevom odgovarala.

II. Stanovi za oženjene podčastnike.

Ako je skopčano sa znatnimi potežkoćami, da se svi stanovi, potrebiti za oženjene 669.
podčastnike, smjeste unutar koje prenaredit se imajuće vojarne, ili postojeće, odvisiti će od službenih i mjestnih odnošajih, da li i koliko će se takovih stanovah prirediti moći izvan vojarne. U ostalom valja za ove stanove ono isto, što je u tom pogledu rečeno glede častničkih stanovah.

III. Momčadski stanovi i patreće njim nuzgredne prostorije.

A) Stanovne prostorije momčadi.

Glede stanovnih prostorijah momčadi imadu su u obće bezuvjetno izpuniti zahtjevi, 670.
postavljeni u izkazu B. I. *a)* zakona o nastanjivanju, a izvan toga ima se kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah, koje kao vojarne valjati imadu, obzir uzeti na pravila, napomenuta u točkah 38. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 49. 52. i 56.

U takovih sgradah moraju sobe, odredjene za jednoga ili za dva podčastnika, naj- 671.
manje tako velike biti, da se u njih postaviti može jedno grijalo (Heizapparat), i za svakoga u sobi smjestit se imajućega podčastnika pokućtvo, potrebno polag izkaza B. I. *b)* točka 2., odnosno točka 3. zakona o nastanjivanju.

Kod svakoga pododjela moraju se barem za 40 postotakah zajednički smjestiti se 672.
imajuće momčadi, nalaziti veće sobe sa smjestbenim prostorom za najmanje 17—20 momakah, da se u njih momčadske škole obdržavati mogu.

Ostale sobe mogu odstupati od granicah, postavljenih u točkah 53. i 54., te k tomu netreba zaiskati posebnu dozvolu, propisanu u točki 55., ako se pako u koju momčadsku sobu nebi moglo ulaziti neposredno sa kojega prolaziśta, (točka 57.) valja svakako udovoljiti zahtjevom 58. točke: nadalje moraju se bezuvjetno izpuniti zahtjevi točakah 59. *a), b), c), e) f), l), n), o), p), s).* 673.

Sobe za više od 10 momakah moraju biti barem 3 m. visoke, ali tim ostaje netaknuta množina zračnoga prostora, ustanovljena na momka: kod sobah za manje smještenje može se uz isto ograničenje dopustiti ona najmanja visina stanovnih prostorijah, koja je ustanovljena u gradjevnom redu dotičnoga mjesta, jer se štetnost manje visine sasvim izjednačuje većom površinom dolnjega poda, koja se tim dobiva za svakoga pojedinoga momka. 674.

Kod sobah, u kojih se postelje postavljaju, kao što je u točki *b)* označeno, dostatna je iznimice i dubljina od 6 m. 675.

Digitized by Google

U dubljih sobah mogu se postaviti i 3 ili 4. reda posteljah, a medju posteljami police, da se na njih smjeste daske za kruh.

676. Ukupna površina prozorah koje sobe, mora da je skoro jednaka osmomu dielu dolnje površine sobe.

Ako se ovo razmjerje može postići jedino preustrojenjem prozorah, ima se obzir uzeti na točku 59. *k)*

Pogledom na točke 59 *q)* i *r)* zahtieva se kod prenaredjivanjah i kod postojećih

677. sgradah, koje se imadu smatrati vojarnami, da je veći dio momčadskih sobah barem u jedno doba dana izvržen sunčanomu svjetlu.

Od priredjenjah za ventilacije, zahtievanih u točkah 59. *t)*, *u)* i *v)* za nove gradjevine može se odustati kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah, ako je njihovo priredjenje skopčano sa znatnimi potežkoćami.

B) Hodnici i stube.

678. Za hodnike i stube u točkah 60—74. stavljeni zahtjevi valjaju obće i za prenaredjene i postojeće sgrade, ako se imadu smatrati vojarnami.

U točkah 64, 65, 67, 72. i 73. naznačene omjere neka pako ovdje služe jedino kao nasloništa od prilike, te se može od njih u manjem obsegu odstupiti, ako zgrade inače odgovaraju stavljenim zahtjevom.

C) Umivaone i čistione.

679. Za umivaone i čistione voljaju i kod prenaredjenih ili postojećih sgradah, koje se kao vojarne smatrati imaju, u točkah 75—79. stavljena pravila, kojim se dodaje, da se u hodnicih, koji nesluže za vrstanje četah, mogu postaviti umivala i onda, ako su hodnici 2·7 m. široki; nadalje, da kod prenaredjenih i postojećih sgradah stubline za oduške (Dunstabzugsplämche) odpasti mogu, ako jih možebit već nema i ako se prozori provide obločnicami za promahu.

D) Krojačnice i td. kao što.

E) Skladišta pododjelah i stožerah.

680. Za krojačnice, čižmarnice i sedlarnice, onda za skladišta pododjelah i stožerah valjaju pravila, postavljena u točkah 80—90.

Kod djelaonicah može se zadovoljiti i onom najmanjom visinom, koju dotični gradjevni red ustanovljuje za stanovne prostorije.

Od gradjenja stublinah za oduške može se odustati kako kod djelaonah, tako i kod skladištah. Nu naprotiv ima se pobrinuti za to, da se omogući izdašno mienjanje zraka, a da se nemoraju prozori sasvim otvarati.

F) Kuhinje.

681. Glede kuhinjah valjaju u točkah 91—102. upute postavljena pravila i kod prenaredjivanjah ili kod obstojećih sgradah, ako se imadu smatrati kao vojarne.

Nema zapreke, ako se u točki 100 pod slovom *a)* navedena odredba protegne i na sgrade, koje su na dva sprata sagradjene, i ako se kod sgradah sa tri sprata [točka 100. *b)*

682. i *c)*] kuhinje nalaze u poluprizemlju.

Ako i manjka neposredni odtok proljevene vode iz kuhinje, to ipak nemože služiti zapriekom, da se takova sgrada smatra vojarnom.

G) Prostorije, u kojih može momčad objedovati.

683. Ako se prostorije, koje se polag točke 103. upute kao momčadska blagovališta upotriebiti mogu, nestave u predlog za porabu kao takove, to ipak nije nikakav razlog, da se do-

Digitized by Google

ti na sgrada nesmatra vojarnom: naprotiv može poraba takovih prostorijah kao momćadska blagovališta izravnati njekoje malene nedostatke, kojih možebiti imade: imenito ako su te prostorije tako velike, da ukupna momćad u njih istodobno objedovati može, ter da se u njih i vježbanja preduzimati mogu.

H) Skladišta za gorivo.

Za skladišta za gorivo valjaju načela, navedena u 109. i 110. točki upute. 684.

I) Zahodi.

Na bezprikornu legu i uredjenje zahodah ima se kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah, koje imadu valjati kao vojarne, obratiti najveća pozornost. 685.

Ako je koja vojarna u svakom drugom pogledu prikladna, nu ako su zahodi manjkavo osnovani i sagradjeni, imade se dotična zgrada uviek područnom vojarnom smatrati, dok se god ove mahne neodstrane. 686.

Za broj i legu zahodah valjaju i kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgragah, koje se smatraju vojarnami pravila, postavljena u točkah 111—127. zatim 604—608. upute s tim dodatkom k točki 125., da se kod prenaredjivanjah i kod popravljanja već postojećih sgradah bez zapreke mogu sagradidi, od glavne zgrade oddieljeni, s ovom samo s kratkimi obostrano prozori providjenimi hodnici spojeni, dakle kod višespratnih zrgadah poput tornja sagradjeni zahodi, nu nesmiju se takovi zahodi sagraditi u upadnih uglovih sgradah.

IV. Pisarne.

Glede pisarnah valjaju kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah, koje se imadu smatrati kao vojarne, u obće načela, navedena u točkah 128—143. upute, bezuvjetno mora se držati samo navedenoga broja i veličine pisarničkih prostorijah, dočim se glede njihova položaja obzirom na obstojeće gradjevne odnošaje od ustanovah upute odstupiti može. 687.

V. Prostorije za nadgleđnu i stražansku službu, za blagajne i za kaznene svrhe.

Za ove prostorije ima se i kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah, koje se kao vojarne smatrati imadu, obazrieti na paravila, navedena u točkah 144—193. upute. 688.

Glede osámnih uzah pako dodaje se, da takove, za koje se veća naknada zahtjeva, bezuvjetno moraju odgovarati točkam 180. 182. 183. 185. i ako se u uzah postavljaju zahodske kablice točki 188; točkam 181. i 116. pako moraju svakako u toliko odgovarati, da svaka stanica ima po jedan prozor navedene veličine i da se izvana ložiti može. 689.

Nu i takove osámne uze, za koje se samo manja naknada plaća, moraju imati najmanje 15·3—18 m. zračnoga prostora, zatim takove prozore, koji 182. točki odgovaraju, nadalje treba da su 15 cm. debelimi zidovi razstavljeni, da se izvana mogu ložiti, i ako su zahodske kablice u uzah postavljene, valja da se sve onako prirede, kako je to navedeno u 188. točki. 690.

Osámni zatvori, koje neodgovaraju ovim potonjim sniženim zahtjevom, moraju se kao zdravlju škodljivi zabaciti. 691.

U 177. točki navedene omjere hodnikah mogu kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah valjati kao odprilike pravila. 692.

VI. Prostorije namienjene obuci i vježbanju.

Glede ovih prostorijah mjerodavne su kod prenarediti se imajućih i kod postojećih sgradah, koje se imadu smatrati kao vojarne, pravila navedena u točkah 194—232., nu još se 693.

Digitized by Google

primjećuje, da se u točkah 212. i 225. navedene omjere visine, ako se nemoge postići bez znatnih promjenah konstrukcije, sniziti mogu do 3·5 m., nadalje da se u tečkah 219. i 227. upute zahtievana priredjenja ventilacije stublinami za oduške mogu nadomjestiti takovimi u gornjih obločnicah, i napokon da se u točki 204. upute napomenuti zahod sjediniti može i s kojim zahodom, opredieljenim za stanove ili za momčad, ako ne leži predaleko od sobe za častničku školu.

VII. Prostorije za smještanje i njegu lahko bolestne momčadi.

694. Glede ovih prostorijah dodaje se točkam 233—246. upute, da se kod prenaredjivanjah i kod postojećih sgradah, koje se vojarnami smatrati imadu, u točki 236. navedena sobna visina sniziti može na 3 m., ali tim ostaje netaknuta množina zračnoga prostora, zahtievana na svakoga momka.

695. Ventilacija mora se u takovih sobah bezuvjetno nalaziti.

VIII. Prostorije za pranje tiela i rublja, zatim

IX. Živežarstva.

696. Za ove prostorije u točkah 247—268. upute postavljenim pravilam dodaje se glede penaredjivanjah i glede postojećih, kao vojarne smatrat se imajućih sgradah, da se u točkah 254. i 266. navedene stubline za oduške, ako bi znatne pregradjivanje uvjetovale, mogu nadomjestiti i ustrojbom za ventileiju kod gornjih obločnicah.

697. Ako sgrada drugcije odgovara kao vojarna, onda netreba baš zahtievati, da se u njoj nalazi i kuhinja za pranje, napomenuta u stockah 256—262. ako namještenje iste naidje na bitne zapreke.

698. A točki 268. napomenuta mokrišta i zahodi nemoraju baš pod svaki uvjet da se nalaze uz živežarstvo, te se mogu i osamljeno sagraditi. Daljina od 30—40 m. nesmeta ništa, a ova daljina može i veća biti, ako pokriveni savez obstoji.

X. Staje za konje častnikah i momčadi, zatim uzgredne prostorije k njim spadajuće.

699. I kod prenaredjivanjah i kod postojećih, kao vojarne smatrat se imajućih sgradah ima se za osnivanje i potanko uredjenje stajah i k njim spadajućih uzgrednih prostorijah podpuni obzir uzimati na načela, postavljena u izkazu B. I. c. zakona o nastanjivanju, onda na pravila, postavljena u tockah 269—343. upute u osnivanje novo sagradit se imajućih vojarnah, i to sa sliedećimi dodatci.

700. Glede dužine stajalištah, naznacene a točki 273. upute (stajališta) širine hodnika u stajah sa dva reda stajalištah, naznačene u točki 275., može se izimnice ovaj prostor, netaknuv u točki 272. propisani najmanji zračni prostor za svakoga konja, sniziti i na 3 m. pod sliedećimi ograničenji.

701. Glede duljine stajališta smije se ovo sniženje dopustiti samo onda, ako se istodobno u točki 273. propisana širina stajališta za najmanje 10 cm. poveća, tako da stajališta na prostoru ništa negube.

702. Kod širine hodnika staje smije se gore navedeno sniženje dopustiti samo kod priečnih stajah, koje točki 287. upute odgovaraju, dakle kod stajah za samo njekoliko konjah, kod kojih se maleni nedostatak manje širine izjednačuje probitkom decentralisacije smjestištah.

703. Točki 271. *d)* dodaje se, da se kod prenaredjenih i kod postojećih sgradah, koje svim ostalim zahtjevom odgovaraju, ta okolnost, da se u jednoj te istoj zgradi sjedinjuje veći broj

Digitized by Google

konjah, nego što je u ovoj točki naveden, nesmije smatrati razlogom, da se takove sgrade razrede kao područne vojarne.

Od pravila, postavljenoga u točki 271. *f)* upute, po kom se konji onih častnikah, koji k pododjelu spadaju, imadu smjestiti u staje ovih pododjelah, može se odstupiti. 704.

Proti razstavljenomu smještenju upitnih konjah neima zapreke tim manje, što se tim predupredjuje željena decentralisacija smjestištah za konje.

K točki 277. primjećuje se, da se kod prenaredjenih ili postojećih sgradah prigodom njihova razredjivanja kao vojarne, ako se u njih nalazi u dobrom stanju uzdržani štukaturani tavan, ovomu zadnjemu prigovoriti nesmije. 705.

Kod kovaćnicah i prostorijah za podkivanje odredjenih (podkivalištah), nemari se gledati pogledom na mjestne odnošaje na neposredno priključenje podkivališta uz kovačnicu, kao što to 339. točka upute zahtieva. 706.

XI. Puškarnice, kolarnice i td.

Pravilom, ustanovljenim glede ovih prostorijah u točkah 344—350. upute, dodaje se za prenaredjivanja i postojeće sgrade, koje se kao vojarne smatrati imadu, da u 348. točki zahtievano osamljenje izostati može, ako je zidanimi stienami i neizgorivimi tavani skrbljeno za dostatnu sigurnost od vatre. 707.

XII. Skladišta.

Za pronadjenje skladištnih prostorijah kod prenaredjivanjah ili u postojećih sgradah, koje se kao vojarne smatrati imadu, služe pravilom točke 351—387. upute. Neka se nastoji, da se ovdje ustanovljenim odnošajem sto bolje moguće zadovolji, navlastito kod doknadnih skladištah i kod onih skladištah, koja se u osnivanju s ovimi uzporediti imadu (točka 377. i 378. upute), nu ipak osobito pri prosudjivanju postojećih sgradah nije potrebno, kao mjerilo uzeti sve one ustanove, koje za nove gradjevine valjaju. 708.

Tako se može odustati, od dielenja skladištnih prostorijah polag ostavit imajućih se zalihah, koje dielenje je napomenuto u točki 364. i izkazano u prilogu V., zatim se može odustati od oblika policah, navedenoga u točkah 365. *a)* i *b)* i od ovopoglednoga načina slaganja, nadalje od omjere prostora navedene u točkah 365. *f)* i *g)* i od pomenute u točki 373. uredbe za ventilaciju, nu od potonjih samo onda, ako se u odušhah prozora postave perutke, koje se oko razite osi vrte.

Svakako pako moraju predana skladišta odgovarati zahtjevom, stavljenim u točkah 368, 370, 371, 372. i 374.

Nedostatci, koji se nalaze u prostorijah, odredjenih za doknadna skladišta, onda za skladišta konjske opreme ili za skladišta bojne opreme tehničkih četah, mogu biti razlogom, da se ove prostorije neprimu, nu nemaju nikakva upliva na prosudjenje koje sgrade kao vojarne ili područne vojarne. 709.

Razstavljenje rečenih skladištah od drugoga ukupa vojarne može se takodjer dopustiti prama svakdašnjim odnošajem.

XIII. Kolnice za topove i kola.

Glede četam potrebitih kolnicah pružaju točke 388—403. i za prenaredjivanja i za postojeće sgrade, koje se kao vojarne smatrati imadu, potrebita pravila, nu ipak nemora se ovdje bezuvjetno zahtievati u točki 393. navedeni način postavljanja. 710.

Svakako moraju kolnice, koje su potrebite za topove i baterijska strieljivna kola M. 1875., nalazeća se kod baterijah na mirovnom staležu, ležati unutar ukupa vojarne; suprotiv tomu mogu se nalaziti kolnice za topove M. 1875. i za vozila doknadne zalihe, ako to mjestni odnošaji zahtievaju, i izvan vojarne.

Digitized by Google

K drugomu odsjeku.

I. Izbor gradilišta.

711. Ako se radi o prenaredjenju koje sgrade u vojarnu, imadu se potanko izpitati njezin položaj, kao i odnošaji tla i podzemne vode u gradilištu, polag načelah, napomenutih u točkah 404—413. upute, te se imadu u ovo izpitavanje uzeti i stiene i pod od možebit nalazećih se pivnicah glede njihove suhote.

712. I sgrade, koje su već kao vojarne upotriebljene, imat će se opisati potanko u svih napomenutih pravcih u svrhu prosudjenja, da li se imadu smatrati kao vojarne ili kao područne vojarne; jer pogledom na manjkav položaj ili na nepovoljne odnošaje tla i podzemnih vodah ili napokon i na nedostatnu dobavu vode mogu se zgrade označiti kao područne vojarne i onda, ako inače odgovaraju u pogledu kakvoće, osim ako iznimice točka 413. upute mora biti mjerodavna.

II. Broj i glavni oblici dna sgradah vojarne.

713. Ako se radi o tom, da se potojeće sgrade prirede kao vojarne, tad se imadu kod možebit novo sagradit se imajućih dielovah u obzir uzeti načela, postavljena u točkah 415—418. upute.

Za već postojeće dielove takovih sgradah, kao što i za prosudjivanje već kao vojarne služećih sgradah, nemože se glede prikladnosti sgradah pogledom na njihov glavni oblik nikakvo obće valjano pravilo ustanoviti, samo izvidjenje i prosudjenje svih pronadjenih odnošajah, n. pr. osobito prostranost (Ausdehnung) i visina sgradah, njihov položaj prama stranam svieta i prama susjednim sgradam i njihova nutarnja razdielba mogu služiti temeljem prosudi, da li se koja sgrada, pogledom na njezin glavni oblik ima razrediti kao vojarna ili ne, tako da se upravo i zaokruženi oblici (geschlossene Formen) ne imadu pod svaki uvjet izključiti od razredjenja kao vojarna.

III. Okup sgradah vojarne.

714. Glede okupa gradjevinah koje vojarne imati će se kod prenaredjivanjah, i to toli kod ustanovljenja novoga opredieljenja postojećih sgradah ili njezinih dielovah, koli i kod možebit novo sagradit se imajućih sgradah, onda kod ustanovljenja ukupne vojarnine areae obzir uzeti na načela, postavljena u točkah 419—435. upute u osnivanje novo sadradit se imajućih vojarnah.

715. I kod prosudjivanja već kao vojarne u porabi stojećih sgradah imat će se uvažiti, u koliko je barem najvažnijim zahtjevom točkah 419, 420, 422, 425. i 431. zadovoljeno.

716. Pod svaki uvjet i u prvom pravcu kod vojarnah za konjaničtvo ima se kod osnivanja osobito prostranost znamenitom smatrati, zatim valja paziti, da se nalaze u točkah 427. i 428. nopomenuta vrstališta, jahaone i vozaone u spoju s vojarnom ili barem tik do nje.

717. Manjkanje dovoljne prostranosti kojega naselja (Anlage) može važnim razlogom služiti, da se isto samo kao područna vojarna razredi, ako i odgovara u drugih pogledih.

IV. Zahtjevi pogledom na važnije konstrukcije kod osnivanja vojarnah.

718. Pravila, koja su napomenuta u uputi za osnivanje novo sagradit se imajućih vojarnah pogledom na važne konstrukcije kod vojarnah, imadu se i u slučaju prenaredjivanjah u toliko uzeti u obzir kod takovih dielovah zgrade, koji se na novo grade, u koliko to slučajno priljubljenje novihdielovah uz već postojeće dopušta. Kod ovih potonjih, kao što i kod sgradah, koje

Digitized by Google

već kao vojarne u porabi stoje, moraju se bezuvjetno izpuniti zahtjevi točakah 441., 450. 455., 457., 461., 477., 485—491., 493., 499., 500., 504., 507—509., 512—514., 519. i 523.

U ostalom imadu se konstrukcije dotičnih sgradah prigodom povjerenstvenoga pregledanja izpitati, te će pri tom načela, postavljena u uputi, doduše podati naslonište za njihovu vriednost, nu glavnu važnost valjati će obratiti na dobro i podnebnim odnošajenu odgovarajuće stanje nadjenih konstrukcijah i u prvomu redu na suhotu i čistotu stienah, podovah i tavanah. 719.

Ako se ovim, kao i onim zahtjevom zadovolji, koji su postavljeni u gradjevnom redu dotičnoga mjesta, onda nemože biti odstup od ostalih za nova gradjenja baš i naročito zahtievanih konstrukcijah nikakvim razlogom, da se sgrade kao područne vojarne razrede. 720.

Točki 464. dodaje se, da se u njoj izrečeni uvjet neprotivi tomu, da se kod prizemnih zgradah upotriebe ugnuti s krovom spojeni tavani (Decken). 721.

Točki 482. primjećuje se, da u postojećih zgrada stube, koje se upotrebljavaju od najviše jednoga pododjela, iznimice i šiljaste stupke (Spitzstufen) sadržavati mogu: prosto stojeće stube pako mogu se u momčadskih stanjih samo za nuzgredna obćila smatrati. 722.

V. Dobava vode.

Glede dobave vode imadu u točkah 526—538. postavljena načela podpunu valjanost i kod prenaredjenih, kao što i kod već postojećih takovih sgradah, koje se vojarnami smatrati imadu. 723.

VI. Prikupljanje i odpraljanje otražakah i splačinah.

Tako kod prenaredjivanjah, kao što i kod prosudjivanja postojećih sgradah, koje se kao vojarne smatrati imadu, valja staviti najveću važnost shodnoj provedbi prikupljanja i odpravljanja svih otražakah i splačinah polag načelah, postavljenih u uputi u osnivanje novo sagradit se imajućih vojarnah. 724.

Što se najprije tiče sustava prikupljanja i odpravljanja pogani, to se ima zahtjevom točakah 541—554. podpunoma zadovoljiti, te će se sgrade, kod kojih se nalaze bitni nedostatci, tekar onda vojarnami smatrati moci, kada se provedu u smislu točke 544. staviti se imajući predlozi, ako u drugih pogledih neima zapriekah. 725.

Ako ima kanalah, kojih osnovanje neodgovara zahtjevom točakah 547. i 558—575. upute, mora se njihov popravak podvrći najpotanjoj prouci, te uz to položiti glavnu važnost na sliedeće točke: 726.

a) Odstranjenje izpod sgradah vodjenih i prikupnih kanalah, u koliko je to polag mjestnih odnošajah moguće.

Gdje je ovo bez podpunoga prevrata postojećih odnošajah nemoguće, te gdje se nenalazi najmanje 2 m. visok steralj zemlje (Erdschichte) nad kanali, imat će se nanieti nad svodom kanala 30 cm. visok steralj betona (Betonlage).

b) Uredjenje pada (Gefalle) kanala, s obzirom na pravilo u točki 560. upute postavljeno i gje se kanali s malenim i nepravilnim podom pogledom na mjestne odnošaje pridržati moraju, osnivanje bistiernah za kišnicu (Regen-Zisterne), sa splavnicami (Spülschleuse) na glavinah kanala (Kanalhauptren) u svrhu kadkada jačega splakivanja kanalah.

c) Poboljšanje kanalah s plitkim dnom u smislu točke 563. upute i konstrukcije kanala u smislu točke 564.

d) Priredjenje splavakah (Wasserschlusse) kod svih odtokah vode (točka 567.) i priredjenje splavakah kod uščah zahodnih nizlaznih cievih (Abortabfalleohren), u kanale za ova uća preporučuju se u gradu Budapešti ustanovljene sprave Beiwinklerove i obzir na točku 569.

e) Ostranjenje drvenih zahodnih stublinah i utočnih cievih, ako jih možebit

Digitized by Google

imade, te ako možebit nisu napravljene iz borova ili arišna drva i dobro osmoljene, a postavljenje takovih cievih iz manje propodljiva tvariva.

f) Postaranje za odvod plinovah iz kanalah, u koju se svrhu dogodice krovne uizlazne cievi mogu do kanalah produljiti ili do iznad krova sižuće zemljene cievi na prikladnih mjestih prirediti.

g) Prirave za ventilaciju zahodah.

727. Ako se upotrebljuje sustav bačvah, valja u obzir uzeti pravila, navedena u točkah 576—586. upute.

728. Ako se s obzirom na točke 553—554. provaže u obće dopuste, imadu se već gotove jame potanko izviditi glede njihove konstrukcije, te kad se ove pokažu da propuštaju tekućinu, imadu se iste u smislu točke 590. i 591. popraviti ili sasvim ponoviti. U potonjem slučaju imadu se u obzir uzeti i pravila, napomenuta u točkah 592—598. i 602.

729. Glede uredjenja zahodah valja se obazrieti na točke 610—619.

730. Glede prikupljanja i odpravljanja gnojnice, nečiste vode, kišnice i šnieżnice, zatim smeća, pepela i gnoja valja zadovoljiti točkam 620—634.

VII. Posvjet plinom.

731. Ako se predavatelj koje vojarne odluči na uvedenje povjeta plinom, valja kod priredjenja istoga u obzir uzeti točke 635—652. upute.

Digitized by Google

1. Prilog.

Broj i veličina prostorijah, od kojih se imaju dogodice stanovi sastaviti.

(Točka 9—37.)

Dnevnički razred	Stupanj časti		Sobe				Izbe	Kuhinje				Podkrovlje (tavan)	Skladište za gorivo	Dokle valja za prostorije sliedeći broj jedinakah
			Dolnja površina njihova u četvornih metrih											
			43—54	32—42	25—31	18—24	13—17	32—44	25—31	18—24	12—17			
			Vriednost u stanovskih jedinkah											
			4				2	2				1	1	
I.	Maršal	i sporedjene jim časti kopnenih i pomorskih četah	2	2	2	2	2	1	1		—	1	1	42
III.	General topničtva		1	2	2	2	2	1	—	—		1	1	36
IV.	Podmaršal		1	1	2	2	2	1	—	—	—	1	1	32
V.	Generalmajor		1	1	2	1	2	1	—	—	—	1	1	28
VI.	Pukovnik		—	2	2	1	1	—	1	—	—	1	1	26
VII.	Podpukovnik		—	1	2	1	1	—	1	—	—	1	1	22
VIII.	Major		—	1	2	1	1	—	1	—	—	1	1	22
IX.	Satnik		—		2	1	1	—		1	—	1	1	18
X.	Nadporučnik		—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	12
XI.	Poručnik			—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	12
XII.	Vojnicki činovnik XII. dnevn. razreda		—	—	—	1	—		—	—	1	1	1	8
	Učničar		—	—		1	—	—	—	—	1	1	1	8
	Za vojničke osobe, koje beru plaću i nisu uvrštene u koji dnevnički razred, pa i za podvornike vojske, i to za svakoga oženjenoga ili za 2 neoženjena zajedno, ili ako se ima namjestiti samo jedna neoženjena osoba ove gromade		—	—		1	—		—	—	1	1	1	8

Bilježka. Prostor u staji pripadajući pojednim častnikom osieca se po obrocih konjske krme (Fourage-Portionen), koji jih idu po 4. §. „Pristojbenika za c. i k. vojsku od godine 1876.“

Generale i pukovnike, kojim je povjerno zapodvjedničtvo brigade, idu kolnice za tolika vozila, koliko jih vlastai su sobom povesti, kad putuju na vojnu po §. 3. c). „Pristojbenika za c. i k. vojsku od god. 1876“.

Digitized by Google

II. Prilog.

Potrebštine stana za momčad (točka 3 do 5, 28, 47 do 59) **i za konje** (točka 270 do 289) **imenovanih niže četah i četnih učionah, zatim veličina skladištah za gorivo pripadajućih pododjelom** (109. točka) **i djelaonicah** (točka 80, 81, 344 i 345).

Imenčè			Potčastnički stan	Podčastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čizmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahače momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Pjeśačtvo	Pukovnijski stožer	1 pomagač (desetnik)									Mnogim naslovnim častam uvrštenim obično u pukovnijsku glasbu, neka se zadovolji kod razdielbe stanovah, odrediv za njih više pomanjih sobah.
		1 pukovnijski bubnjar (pukovnijske glasbe)									
		1 narednik									
		4 desetnika				1					
		5 razvodnikah				11					
		36 pješakah									
		2 puškara									
		2 stožerna vodnika									
			4	3	—	45	6	12 15	—	—	
	Jedan od prvi i tri bojna bataljuna 4 satnije	stožer: 1 bataljunski bubnjar				1	6 za svaku satniju	12—13 za svaku satniju			
		stožer: 1 trubač (Hornist)				1					
		4 kadeta častnička zamjenika									
		4 narednika									
		16 vodnikah			16						
		20 desetnikah				20					
		20 razvodnikah									
		280 pješakah				308					
		4 bubnjara									
		4 trubača (Hornist)									
		4 računarska narednika									
			4	6	16	330	—	—	—	—	

Digitized by Google

Imenčê		Trеba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte	sobe za momčad	skladište za gorivo	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare	stajah za jahače momčadi	stajah za vozne	Bilježka
				za zapreminom za glave		četvorni metri		konje		
Pješačtvo: 4. ili 5. bataljun — 4 satnije	1 kadet častnički zamjenik									*) Ako je satnija osebce smještena, inače 1½.
	1 narednik									
	1 vodnika			1						
	5 desetnikah				5					
	5 razvodnikah									
	70 pješakah				77					
	1 bubnjar									
	1 trubač									
	1 računarski narednik									
Bojna satnija od prva tri bojna bataljuna		1	2*)	1	82	6	12—15	—	—	
Zapovjed. pričuve	1 stožerni vodnik									
			1	—					—	
Osnutak dopunitbenoga bataljuna	3 pomagača (desetnika)				3					
	1 puškar									
	5 računarskih narednikah									
		1	2		3	6		—		
Stožer	1 bataljunski bubnjar (trubač)				1	6 za svaku satniju	12—15 za svaku satniju			
	4 narednika									
	16 vodnikah			16						
	20 desetnikah				20					
	20 razvodnikah									
	200 pješakah				228					
	4 bubnjara									
	4 trubača									
	4 računarska narednika									
		4	4	16	249	—	—	—	—	

Digitized by Google

Imenčê			Treba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelionice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Pjeŝačtvo	Jedna satnija 4 ili 5 bataljuna	1 narednik									
		4 vodnika			4						
		5 desetnikah				5					
		5 razvodnikak									
		50 pjesakah				57					
		1 bubnjar									
		1 trubač									
		1 računarski narednik									
			1	1	4	62	6	12 15	—	—	
Tirolska lovačka pukovnija	Pukovnijski stožer	3 pomagača (podlovca)				1					
		1 puškar									
		1 stožerski vodnik									
			4	—	—	1	—	—	—	—	
	Osmutak dopun. bataj.	14 podlovacah				12					
		7 računarskih nadlovacah									
			9	—	—	12	6	—	—	—	
	Stožer bataljuna	1 pomagač (podlovac)				1					
		1 bataljunski trubač									
		1 puškar									
			1	1	—	1	—	—	1	—	
	Četiri satnije jednoga bataljuna	4 kadeta častnička zamjenika					6 za svaku satniju	12—15 za svaku satniju			
		4 nadlovca									
		16 vodnikah			16						
		32 podlovca				32					
		32 obhodovodje									
		320 lovacah				360					
		8 trubačah									
		4 nadlovca računara									
			4	6	16	392	—	—	—	—	

Digitized by Google

		Imenčè	Podčastnička stana	Podčastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čismare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahače momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Tirolska lovačka pukovnija	Bojna satnija	1 kadet častnički zamjenik									*) Ako je stanja osebce smještena, inače ½.
		1 nadlovac									
		4 vodnika			4						
		8 podlovacah				8					
		8 obhodovodjah									
		80 lovacah				90					
		2 trubača									
		1 nadlovac računar									
			1	2*)	4	98	6	12–15	—		
	Pričuvna satnija	1 nadlovac									
		4 vodnika			4						
		5 podlovacah				5					
		5 obhodovodjah									
		50 lovacah				57					
		2 trubača									
		1 računar nadlovac									
			1	1	4	62	6	12–15	—	—	
Bojni lovci	Stožer bataljuna	1 pomagač (podlovac)				1					
		1 bataljunski trubač									
		1 stožerski vodnik									
		1 puškar									
			2	1	—	1	—	—	1	—	
	Četiri satnije jednoga bataljuna	4 kadeta častnička zamjenika					6 za svaku satniju	12—15 za svaku satniju			
		4 nadlovca									
		16 vodnikah			16						
		32 podlovca				32					
		32 obhodovodjah									
		320 lovacah				360					
		8 trubačah									
		4 računara nadlovca									
			4	6	16	392	—	—	—	—	

Digitized by Google

Imenčè			Treba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za nočitad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače nočitadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Bojni tovari	Bojna satnija	1 kadet častnički zajemnik									*) Ako je satnija osebce smještena, inače 1½.
		1 nadlovac									
		1 vodnika			4						
		8 podlovacah				8					
		8 obhodovodjah									
		80 lovacah				90					
		2 trubača									
		1 računar nadlovac									
			1	2*)	1	98	6	12–15	—	—	
	Pričuvna satnija	1 nadlovac									
		4 vodnika			1						
		5 podlovacah				5					
		5 obhodovodjah									
		50 lovacah				57					
		2 trubača									
		1 računar nadlovac									
			1	1	4	62	6	12–15	—	—	
	Osmutak dopunitbene satnije	1 računar nadlovac									
		1 podlovac				1					
			1	—	—	1	—	—			
Konjaništvo	Stožer pukovnije	2 konj. narednika									Za učionu za obrazovanje podčastnikah, gledaj na kraju ovoga priloga „Učione četah“.
		1 stožerski vodnik									
		2 pomagača (desetnika)				2					
		1 pukovnijski trubač									
		1 puškar									
			2	2	—	2	—	—	1	—	
	Stožer odjela	1 odjelni trubač	—	—	—	—	—		1	—	
			1	—	—	—	—	—	1	—	

Digitized by Google

	Imenčè	Potčastnička stma	Počastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čizmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahaće momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Bilježka
Kopnenih postrojbi — Tri bojne konjaničke satnije	3 kadeta častnička zamjenika									Ako odjel nije smješten u istoj postaji gdje i pukovnijski stožer, trebat će kod učione za obrazovanje podčastnikah, koja se uz njega ustrojava, odbiti 12 vojnikah (bez konja) od ove zapremine.
	3 konj. narednika									
	12 vodnikah			12						
	24 desetnika				24					
	3 satnijska trubača				3					
	390 vojnikah na konju				429					
	39 vojnikah bez konja									
	3 računarska narednika									
	3 vidara									
	3 remenara (desetnika)				3					
		3	7	12	459	—	—	435	—	
Bojna konjanička satnija	1 kadet častnički zamjenik									Ako bojna satnija nije smještena u istoj postaji u kojoj je pukovnijski stožer, trebat će kod učione za obrazovanje podčastnikah, koja se uz njega ustrojava, odbiti 4 momka od ove zapremine.
	1 konj. narednik									
	4 vodnika			4						
	8 desetnikah				8					
	1 satnijski trubač				1					
	130 vojnikah na konju				143					
	13 vojnikah bez konja									
	1 računarski narednik									
	1 vidar									
	1 remenar (desetnik)				1					
		1	3	1	153	11	32	145		
Dopunbeni osnutak	1 konj. narednik									
	1 vodnik			1						
	2 desetnika				2					
	10 vojnikah				10					
	1 računarski narednik									
		2		1	12	6	—	3		
Bojno topništvo — Stožer pukovnije	1 pukovnijski trubač							1		Za pukovnijsku jahaonu i za obrazovaonu podčastnikah što je ima kod svaka pukovnije, gledaj na kraju ovoga priloga „učione za čete".
	1 stožerski vodnik									
		2	—		—		—	1		

Imenčè				Trеba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Bojno topništvo čete	Baterijski odjel I. ili II. ili III.	Stožer	1 odjelski trubač							1		Za obrazovaonu podčastnikah treba ovdje odbiti 15 momakah od zapremine.
			1 pomagač (desetnik)				1					
				1	—		1	—	—	1	—	
		Tri teške baterije	3 kadeta častnička zamjenika					6 za svaka baterija	21—25 za svaka baterija			
			6 ognjarah									
			12 vodnikah			12						
			15 desetnikah				30					
			12 topničkih razvodnikah									
			3 baterijska trubača									
			12 topničkih razvodnikah				243					
			153 nad- i pod- / 93 vozna nad- i pod- topnika									
			1 vidar									
			2 kovača / 3 sedlara podtopnici				5					
			3 računarska ognjara									
				3	6	12	278	—	—	42	84	
		Osmutak kolone za strieljivo	1 ognjar									
			2 vodnika			2						
			2 desetnika				2					
			3 podtopnika				3					
			1 računarski ognjar									
				2	—	2	5	6	12—15	—	—	
	IV. baterijski odjel kod pukovnijah 1, 2, 4, 6, 7, 8, 10 i 12	Stožer	1 odjelski trubač							1		
			2 pomogača (desetnika)				2					
				1		—	2	—	—	1	—	

Digitized by Google

Imencê	Teeba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Bojnoto pnijêt v Baterijski odjel IV. kod pukovnijah 7, 2, 4, 6, 7, 8, 10, i 12. — Dvije težke i dvije lahke baterije									
4 kadeta častnička zamjenika									
8 ognjarah									
16 vodnikah			16						
20 desetnikah				40					
16 topničkih razvodnikah									
4 baterijska trubača									
16 topničkih razvodnikah				324					Za obrazovaonu podčastnikah treba ovdje odbiti 20 momakah od zapremine.
204 nad- i pod- } topnika									
124 vozna nad- i pod- } topnika									
1 vidar									
3 kovača } podtopnici				7					
4 sedlara } podtopnici									
4 računarska ognjara									
	4	7	16	371	—	—	56	112	
Osuntak dopunitbenoga ostavišta (depôta)									
2 ognjara									
4 vodnika			4						
5 desetnikah				5					
5 topičnih razvodnikah				18					
13 nad- i podtopnikah									
4 pukovnijska kovača, bravara, sedlara i kolara									
3 kovača } podtopnici				10					
3 sedlara } podtopnici									
2 bravara } podtopnici									
2 kolara } podtopnici									
1 računarski ognjar									
	4	3	4	33	6	12—15	—	—	

6 za svaku bateriju — 21—25 za svaku bateriju — Glede djelaonicah za napomenute ovdje zanatnike gl. 349. točku

Digitized by Google

Imenčè	Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zopreminom za glave)	sobe za momčad (sa zopreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krajače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Bojnoj topničkoj — Bateriski odjel IV. kod pukovnijah 3, 5, 9, 11 i 13. — Dvie lahke i dvie jahače baterije.									
1 odjelski trubač							1		
2 pomagača (desetnika)				2					
	1	—	—	2	—	—	1	1	
4 kadeta častnička zamjenika					6 za svaku bateriju	21—25 za svaku bateriju			
6 ognjarah									
14 vodnikah			14						
24 desetnikah				48					
20 topničkih razvodnikah									
4 baterijska trubača									
20 topničkih razvodnikah				358					Ovdje treba odbiti od zapremine 5 momakah za podčastničku obrazovaonu
216 nad- i pod- } topnikah									
142 vozna nad- i pod- } topnikah									
2 vidara									
2 kovača } podtopnici				6					
4 sedlara } podtopnici									
4 računarska narednika									
	4	7	14	412	—	—	162	163	
Osnutak dopunitbenoga ostavišta.									
2 ognjara						Glede djelaonicah navedenih ovdje zanatnikah gl. 349 točku.			
4 vodnika			4						
5 desetnikah				5					
5 topničkih razvodnikah				18					
13 nad- i podtopnikah									
4 pukovnijska kovača, bravara, sedlara i kolara									
3 kovača } podtopnici				10					
3 sedlara } podtopnici									
2 bravara } podtopnici									
2 kolara } podtopnici									
1 računarski ognjar									
	4	3	4	33	6	12—15	—	—	

Digitized by Google

	Imenčè	Treba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahaće momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Bojno topničtvo — Jedna laka ili jedna težka baterija	1 kadet častnički zamjenik									
	2 ognjara									
	4 vodnika			4						
	5 desetnikah				10					
	4 topnička razvodnika									
	1 baterijski trubač									
	4 topnička razvodnika				81					Ovdje treba odbiti od zapremine 5 momakah za podčastničku obrazovaonu
	51 nad- i podtopnik									
	31 vozni nad- i podtopnik									
	1 vidar ili dogodieč 1 kovač (podtopnik)		dogodiece 1		dogodiece 1					
	1 sedlar (podtopnik)				1					
	1 računarski ognjar									
		1	2 dogodiece 3	4	92 dogodiece 93	6	21—25	11	28	
Jahaća baterija	1 kadet častnički zamjenik									
	1 ognjar									
	3 vodnika			3						
	7 desetnikah				14					
	6 topničkih razvodnikah									
	1 baterijski trubač									
	6 topničkih razvodnikah				98					Pet momkah za obrazovaonu podčastnikah treba odbiti od ove zapremine
	57 nad- i pod- 40 vozna nad- i pod- } topnikah									
	1 vidar									
	1 sedlar (podtopnik)				1					
	1 računarski ognjar									
		1	3	3	113	6	21—25	67	40	

Digitized by Google

Imenčè			Treba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Tvrdjavsko topničtvo	Stožer bataljuna	1 bataljunski trubač									
		1 pomagač (desetnik)									
			2	—	—	—	—	—	—	—	
	Tordjavske satnije broj 1—5.	5 kadetah častničkih zamjenikah									
		10 ognjarah									
		20 vodnikah			20						
		40 desetnikah				40	6 na satniju	12—15 na satniju			
		5 satnijskih trubačah									Ovdje treba odbiti od zapremine 45 momakah za obrazovaonu podčastnikah.
		100 topničkih razvodnikah				380					
		320 nad- i podtopnikah									
		5 računarskih ognjarah									
			5	8	20	120	—	—	—	—	
	Osnutak (en cadre) tvrdjavske satnije broj 6.	2 ognjara									
		4 vodnika			2						
		5 desetnikah				2					
		8 podtopnikah				1					
		1 računarski ognjar									
			3	—	2	3	6	12—15	—	—	Za obrazovaonu podčastnikah što je ima kod svakoga bataljuna gledaj na kraju ovoga priloga „Četne učione.“ Za ove se je ovdje odbilo od zapremine: 2 vodnika, 3 desetnika i 7 topnikah.
	Jedna od tordjavskih satnijah br. 5.	1 kadet častnički zamjenik									
		2 ognjara									
		4 vodnika			4						
		8 desetnikah				8					
		1 satnijski trubač									Ovdje neka se odbije od zapremine 5 momakah za pod častničke obrazovaone.
		20 topničkih razvodnikah				76					
		64 nad- i podtonpnikah									
		1 računarski ognjar									
			1	2	4	84	6	12—15	—	—	

Digitized by Google

Imenčê				Podčastnička stana	Podčastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelatonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Tvrdjavsko topničtvo	Batalijunah pod br. 9, 1, 11 i 12	Gorska baterija	2 ognjara								(tovarne životinje)	
			4 vodnika			4						
			6 desetnikah				6					
			1 satnijski trubač									Ovdje neka se odbiju 3 momka za podčastničke obrazovaone.
			16 topničkih razvodnikah				68					
			54 nad- i podstopnikah									
			1 kovač (podtopnik)				1					
			1 sedlar (podtopnik)				1					
			1 računarski ognjar									
				1	1	4	76	6	12—15	—	9	
Vozarski sbor	Zapovjedničtvo zemaljskoga vozarstva u	Beču	2 narednika									
			1 vodnik			1						
			1 desetnik				1					
			6 pomagačah (desetnikah)				6					
				—	1	1	7	—	—	—	—	
		Budapešti	2 narednika									
			1 vodnik			1						
			1 desetnik				1					
			5 pomagačah (desetnikah)				5					
				—	1	1	6	—	—	—	—	
		Gradcu, Pragu i Lavovu	1 narednik									
			1 vodnik			1						
			1 desetnik				1					
			3 pomagača (desetnika)				3					
				—	1	1	4	—	—	—	—	
		Sibinju	1 narednik									
			2 pomagača (desetnika)				2					
				—	1	—	2	—	—	—	—	

Digitized by Google

Imenčê			Podčastnička stana	Podčastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahače momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Bilježka
Vojna zarstvo	Bojna satnija	2 narednika *)									*) Kod satnijah, kojim je pridieljen kadet častnički zamjenik odpada jedan narednik.
		2 vodnika			2						
		7 desetnikah				7					
		1 satnijski trubač				1					
		32 povozara (Trainsoldaten)				25					Za podčastničke obrazovaone odbiti treba 5 momakah obrazovanikah i 2 momka za dvorbu konjah i t. d.
		1 vidar									*) Kod polovine 36 satnijah mjesto konjskoga vidara po jedan podživinar (Unter-Thier-Arzt).
		1 kovač, 1 kolar sedlar } povozari				2					
		1 računarski narednik									
			2	2	2	35	6	12—15	1	28	Za podčastničku obrazovaonu odbiti treba 3 jahača konja.
	Dopunitbena satnija u Beču	2 narednika									
		2 vodnika			2						
		3 desetnika				3					
		6 povozarah				6					
			1	1	2	9	6	—	—	—	
	Dopunitbena satnija u Pragu i Gradcu	1 narednik									
		1 vodnik			1						
		2 desetnika				2					
		3 povozara				3					
			1	—	1	5	6	—	—	—	

Digitized by Google

Imenčê				Potčastnička stana	Počastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahače momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Vojno-mierniška četa	Vozzarst	Dopunitbena satnija	Budapešti	3 narednika								
				4 vodnika		4						
				5 desetnika			5					
				6 povozarah			6					
					1	1	1	11	6	—	—	—
			Lavovu	2 narednika								
				2 vodnika			2					
				3 desetnika				3				
				3 povozara				3				
					1	1	2	6	6	—	—	—
			Sibinju	1 narednik								
				1 vodnik			1					
				1 desetnik				1				
				1 povozar				1				
					1	—	1	2	6	—	—	—
		Osnutak pričuvne satnije		1 računarski narednik								
					—	1	—	—	—	—	—	—
		Stožer pukovnije		1 stožerski vodnik								
					1	—	—	—	—	—	—	—
		Osnutak dopunitb. batalj. zatim osnutak stožera i dopunit. satnije 1, 3 i 5.		3 pomagača (desetnika)				3				
				2 puškara								
				4 računara (narednika)								
					5	1	—	3	—	—	—	—
	Četiri satnije bojnoga bataljuna			8 narednikah								
				16 vodnikah			16					
				32 desetnika				32				
				32 razvodnika								
				340 prikopara								
				4 trubača				376				
				4 računara narednika								
					4	6	16	408	—	—	—	—

7 na satniju

12—15 na satniju

		Imenčê	Podčastnička stana	Podčastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahače momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Biljeżka
Vojno-miernička četa	Dvie pričuvne satnije	2 narednika			4						
		4 vodnika				6					
		6 desetnikah									
		6 razvdnikah				62	6 na satniju				
		56 prikoparah									
		2 računara narednika									
			2	1	4	68	—	12—15	—	—	
	Lagunarski detachement bojnoga željezničk. odjela	1 vodnik			1						
		1 desetnik				1					
		16 razvodnikah i prikoparah				16					
			1	—	1	17	6	—	—	—	
	Osmutak dopunitbene satnije	1 pomagač (desetnik)				1					
		1 stožerski vodnik									
		1 puškar									
		1 računarski narednik									
			3	—	—	1	—	—	—	—	
Obkoniička četa	Stožer pukovnije	3 pomagača (desetnika)				3					
		1 stožerski vodnik									
			1	—	—	3	—	—	—	—	
	Stožer bataljuna	1 pomagač (1., 2., 3. i 5. bataljuna)				1					
		1 puškar									
			1	—	—	1	—	—	—	—	
	Četiri bojne satnije jednoga bataljuna	4 kadeta častnička zamjenika									
		12 narednikah									
		16 vodnikah			6						
		32 desetnika				32	7 na satniju	12—15 na satniju			
		24 razvodnika									
		360 obkopnikah									
		8 trubačah				392					
		4 računara narednika									
			4	8	16	424	—	—	—	—	

Digitized by Google

	Imenčê	Podčastničku stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelionice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Obkopničke četa	Pričuvna satnija									
	1 narednik									
	2 vodnika			2						
	4 desetnika				4					
	4 razvodnika				13					
	9 obkopnikah									
	1 računarski narednik									
		1	1	2	17	6	12—15	—	—	
	Ostavište orudja									
	2 narednika									
	4 vodnika			4						
	8 desetnikah				8					
	6 razvodnikah									
	80 obkopnikak				87					
	1 trubač									
	1 kovač, 1 kolar, 1 užar (I. razreda)									
	1 računarski narednik									
		3	2	4	95	6	12—15	—	—	
Obkopničke	Pričuva orudja									
	1 računarski narednik									
	1 desetnik				1					
	3 nadobkopnika				3					
		1	—	—	4	—	—	—	—	
	Obkopnički detachement željezničkogu odjela									
	1 vodnik			1						
	1 desetnik				1					
	2 razvodnika				45					
	43 obkopnika									
	2 računara narednika									
		2	—	1	46	6	12—15	—	—	

Digitized by Google

Imenčê			Podčastnička stana	Podčastničke sobe	Treba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	Treba: sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	Treba: skladište za gorivo (četvorni metri)	Treba: djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	Treba: stajah za jahače momčadi (konje)	Treba: stajah za vozne (konje)	Bilježka
Zdravstvena četa	Zdravstveni odjel pod br.	1, 2, ili 16									
		1 kadet častnički zamjenik									
		4 narednika									
		16 vodnikah			16						
		22 desetnika				22					
		52 razvodnika				176					
		124 zdravnika									
		2 računara narednika									
			5	2	16	198	11	12—15	—	—	
		3, 9, 13, ili 17									
		1 kadet častnički zamjenik									
		1 narednik									
		4 vodnika			4						
		8 desetnikah				8					
		16 razvodnikah				66					
		50 zdravnikah									
		1 računarski narednik									
			1	2	4	74	6	12—15	—	—	
		5, 6, ili 7									
		1 kadet častnički zamjenik									
		1 narednik									
		6 vodnikah			6						
		11 desetnikah				11					
		20 razvodnikah				81					
		61 zdravnik									
		1 računar narednik									
			2	1	6	92	6	12—15	—	—	

Digitized by Google

		Imenčê	Potčastnička stana	Potčastničke sobe	Trеba: sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Zdravstrena četa	Zdravstveni odjel pod br. 11	1 kadet častniski zamjenik									
		1 narednik									
		7 vodnikah			7						
		14 desetnikah				14					
		24 razvodnikah				95					
		71 zdravnik									
		1 računar narednik									
			2	1	7	109	6	12—15	—	—	
	Zdravstveni odjel pod br. 14 ili 15	1 kadet častnički zamjenik									
		2 narednika									
		8 vodnikah			8						
		13 desetnikah				13					
		30 razvodnikah				110					
		80 zdravnikah									
		1 računar narednik									
			3	1	8	123	7	12—15	—	—	
	Zdravstveni odjel pod br. 4, 8 ili 21	1 kadet častnički zamjenik									
		1 narednik									
		5 vodnikah			5						
		5 desetnikah				9					
		18 razvodnikah				74					
		56 zdravnikah									
		1 računar narednik									
			2	1	5	83	6	12—15	—	—	
	Zdravstveni odjel pod br. 9	1 kadet častnički zamjenik									
		1 narednik									
		4 vodnikah			4						
		8 desetnikah				8					
		14 razvodnikah				56					
		42 zdravnikah									
		1 računar narednik									
			1	2	4	64	6	12—15	—	—	

Digitized by Google

Imenčè				Trеba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahaće momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Zdravstrena četa	Zravstveni odjel pod br.	10 ili 12	1 kadet častnički zamjenik									
			1 narednik									
			3 vodnika			3						
			5 desetnikah				5					
			9 razvodnikah				40					
			31 zdravnik									
			1 računarski narednik									
				1	2	3	45	6	12—15	—	—	
		19, 20 ili 23	1 kadet častnički zamjenik									
			1 narednik									
			5 vodnikah			5						
			8 desetnikah				8					
			16 razvodnikah				61					
			45 zdravnikah									
			1 računar narednik									
				2	1	5	69	6	12—45	—	—	
		22	1 kadet častnički zamjenik									
			1 narednik									
			4 vodnika			4						
			8 desetnikah				8					
			13 razvodnikah				54					
			41 zdravnika									
			1 računar narednik									
				1	2	4	62	6	12—15	—	—	

Digitized by Google

		Imenčè	Treba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelaonice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
C. k. domobranstvo zemaljski strieci	Obučevni osmutak	1 kadet častnički zamjenik									
		1 narednik (nadlovac)									
		1 računar narednik (nadlovac)									
		2 vodnika			2						
		4 desetnika (podlovca)				4					
		4 razvodnika									
		14 pješakah (lovacah)				20					
		2 glasbara									
		1 puškar									
			2	2	2	24	6	12—15	—	—	
Kr. ug. domobranski pješački bataljun	Stožer bataljuna	2 stožerska narednika	—	—	—	—	—	—	—	—	
		1 puškar	—	—	—	—	—	—		—	
			3	—							
	Aktivirana satnija	1 kadet častnički zamjenik	—	—	—	—	—	—	—	—	
		2 računara narednika	—	—	—	—	—	—	—	—	
		1 narednik	—	—	—	—	—	—	—	—	
		4 vodnika	—	—	4		—	—	—	—	
		6 desetnikah		—	—	6	—	—	—	—	
		2 razvodnika	—	—	—	—	—	—	—	—	
		50 domobranah	—	—	—	54	—	—	—	—	
		2 glasbara	—	—	—		—	—	—	—	
			1	3	4	60	6	12—15	—	—	
Kr. ug. dom. konjanička pukovnija	Pukovnijski stožer	2 stožerska narednika	—	—	—	—	—	—	—	—	
		1 pukovnijski trubač	—	—	—	—	—	—	—	—	
		1 puškar	—	—	—	—	—	—	—	—	
		3 vodnika	—	—	3	—	—	—	—	—	
		4 husara (kopljanika)	—	—	—	—	—	—	—	—	
			3	1	3	4	—	—	—	—	

Digitized by Google

	Imenčè	Trеba: Podčastnička stana	Podčastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelionice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Kr. ugarska domobranska konjanička pukovnija — Konjanski odjel	2 kadeta častnička zamjenika	—	—	—	—	—	—	—	—	
	2 računara narednika	—	—	—	—	—	—	—	—	
	2 narednika	—	—	—	—	—	—	—	—	
	2 vodnika	—	—	2	—	—	—	—	—	
	6 desetnikah (remenarah)	—	—	—	6	—	—	—	—	
	2 trubača	—	—	—	2	—	—	—	—	
	2 konjska vidara	—	—	—	—	—	—	—	—	
	72 husara (kopljanika)	—	—	—	82	—	—	—	—	
	10 zanatnikah i neobkonjenih	—	—	—	—	—	—	—	—	
		1	5	2	90	12	32	72	—	
Učione četah	Jahaona za pješačtvo	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Obrazovaona podčastnikah kod kojaničtva	—	—	—	24	6	—	24	—	Ovaj broj momčad i konjah pada prema tomu, koliko ima odjelah pukovnije u mjestu gdje je učiona
	Konjanička brigadna učiona častnikah	—	—	—	—	—	—	24	—	Ovaj broj pada prema tomu, koliko ima u istome mjestu odjelah od obije pukovnije pripadajuće brigadi.

Digitized by Google

Imenčè			Trеba: Počastnička stana	Počastničke sobe	sobe za časte (sa zapreminom za glave)	sobe za momčad (sa zapreminom za glave)	skladište za gorivo (četvorni metri)	djelionice za krojače, čižmare, sedlare, remenare (četvorni metri)	stajah za jahače momčadi (konje)	stajah za vozne (konje)	Bilježka
Učione četah	Obrazovaona podčastnikah kod bojne topničke pukovnije		—	—	—	70	6	—	-	-	
	Topnička pukovnijska jahaona		—	—	—	—		—	48	14	Ovaj broj pada prema tomu, koliko ima odjelah pukovnije u onome mjestu, gdje je jahaona
	Obrazovaona podčastnikah za bataljune tvrdjavskoga topničtva imenito br. 1—8 i 10	podčastnici	—	—	2	3		—	—	—	
		topnici	—	—	—	52	6	—	-	-	
	Obrazovaona podčastnikah za bataljune tvrdjavskoga topničtva imenito br. 9	podčastnici	—	—	2	3	—	—	—	—	
		topnici	—	—	—	61	6		—	—	
	Obrazovaona podčastnikah za bataljune tvrdjavskoga topničtva imenito br. 11 ili 12	podčastnici	—	—	2	3	—		—	—	
		topnici	—	—	—	55	6		—	-	
	Obrazovaona podčastnikah vozarstva	Beč	—	—	—	119	6	—	51	-	
		Budapešta	—	—		98	6	-	42	-	
		Prag	—	—	—	35	6		15	—	
	Podkivaone										Osieca se prema mjestnim okolnostim
	Učiona, odnosno pripravljaona kadetah dok je ima										Osieca se svaki put prema mjestnim i drugim odnošajem

Digitized by Google

III. Prilog.

Broj pisarnah i pripadajućih jim uuzgrednih prostorijah, kojih treba različitim stožerom, zapovjedničtvom i četnim tjelesinam, ter upravnim njihovim organom, pa onda četnim učionam.
(Točke 128—143.)

	Ime stožerah, zapovjedničtvah itd.		Pisarna: sobe sa 2 prozorom	Pisarna: sobe sa 1 prozorom	Predsoblje	Skladište za gorivo □ m.	Bilježka
Četne divizije	Stožer četne divizije	Zapovjednik divizije	1	—	1	8	
		1 stožerni častnik od generalštopa	1	—			
		2 nadčastnika od generalštopa	1	—			
		Pisar	1	—			
Brigada	Stožer brigade	Zapovjednik brigade	1	—	1	5	
		1 nadčastnik od generalštopa	—	1			
		Pisar	1	—			
	Brigadni sud	1 vojni sudac zajedno sa sobom za preslušavanje i razpravljanje, za svjedoke i uznike	2	1	1	6	
		Pisar	—	1			
Pješačtvo	Stožer pukovnije	Zapovjednik pukovnije	—	1	1	5	
		Pobočničtvo pukovnije	1	2			
		Upravno povjerenstvo	1	1		3	
	Pričuvno i vojnopopunitbeno okružno zapovjedničtvo	Zapovjednik pričuve	—	1	1	4	
		Pobočničtvo i častnik živežar	1	1			
	Osnutak dopunitbenoga bataljuna	Častnik dopunitbenoga kotara s pisarom	1*	2	1	5	
		Zapovjednik osnutka dopunitbenoga bataljuna sa 5 računarskih narednikah	1	1		3	
		Upravno povjerenstvo	1	2		5	
		Častnik, kojemu su povjereni skladišni poslovi	—	1			
	Stožer bataljuna	Pobočnitvo	—	1	—	3	Samo onda, kad je bataljun sami posadom

Digitized by Google

Ime stožerah, zapovjedničtvah itd.			Pisarna: sobe sa 2 prozorom	Pisarna: sobe sa 1 prozorom	Predsoblje	Skladište za gorivo □ m.	Bilježka
Tirolski lovci	Stožer pukovnije	Zapovjednik pukovnije	—	1	1	4	
		Pobočničtvo pukovnije	1	1			
		Častnik dopunitbena kotara s pisarom	1*	1		1	
		Upravno povjerenstvo	1	2		4	
	Osnutak dopunitbenoga bataljuna	Zapovjednik osnutka dopunitbenoga bataljuna i računarski narednik	2	1	1	6	
		Častnik, kojemu su povjereni skladišni poslovi	—	1			
	Stožer bataljuna	Zapovjednik bataljuna	-	1	1	3	
		Pobočničtvo	-	1			
		Upravno povjerenstvo	1	1		3	
Bojni lovci	Stožer bataljuna	Zapovjednik bataljuna	—	1	1	3	
		Pobočničtvo	—	1			
		Upravno povjerenstvo	1	1		3	
	Osnutak dopunitbene satnije	Pisarna osnutka	—	1		3	
Konjničtvo	Stožer pukovnije	Zapovjednik pukovnije	—	1	1	5	
		Pobočničtvo pukovnije	1	2			
		Upravno povjerenstvo	1	1		3	
	Dopunitbeni osnutak	Pisarna osnutka	—	1	—	3	
Bojno topničtvo	Stožer pukovnije	Zapovjednik pukovnije	—	1	1	5	
		Pobočničtvo pukovnije	1	2			
	Stožer baterijskoga odjela	Zapovjednik baterijskoga odjela	—	1	1	3	
		Pobočničtvo	—	1			
		Upravno povjerenstvo 1., 2., 3., baterijskoga odjela	1	1		3	
		4	1	2		4	
	Osnutak dopunitbenog ostavišta	Pisarna osnutka	1	1	—	3	Soba s jednim prozorom za častnika upravljaoca tvarine
Tvrdjavsko topničtvo	Stožer bataljuna	Zapovjednik bataljuna		1	1	3	
		Pobočničtvo	-	1			
		Upravno povjerenstvo	1	1		3	

*) Gledaj 132 točku.

Digitized by Google

Ime stožerah, zapovjedničtvah itd.			Pisarna: sobe sa 2 prozorom	Pisarna: sobe sa 1 prozorom	Pisarna: Predsoblje	Skladište za gorivo m.	Bilježka
Vozarstvo	Zapovjedničtvo zemaljskoga vozarstva	Zapovjednik zemaljskoga vozarstva	—	—	—	—	Poradi različitih brojevah staleža, neka se potreba ustanovi prema mjestnim odnošajem
		Pobočničtvo	—	—	—	—	
		Upravno povjerenstvo	—	—	—	—	
	1 dopunitbena satnija	Pisarna satnije	1	1	—	3	
Vojno-mjernička četa	Stožer pukovnije	Zapovjednik pukovnije		1	1	5	
		Pobočničtvo pukonije	1	2			
	Osnutak dopunitbenoga bataljuna	Zapovjednik osnutka dopunitbenoga bataljuna, zajedno sa 3 računarska narednika	1	1	—	7	
		Upravno povjerenstvo	1	2			
	Odvojeni stožer bataljuna	Zapovjednik bataljuna	—	1	1	3	
		Pobočničtvo		1		—	
	Osnutak depunitbene satnije	Pisarna osnutka		1		1	
		Upravno povjerestvo	1	1			
Obkopnička četa	Stožer pukovnije	zapovjednik pukovnije	—	1	1	7	
		pobočničtvo pukovnije	1	1			
		upravno povjerenstvo	1	2		1	
	Odvojeni stožer bataljuna	zapovjednik bataljuna	—	1	1	5	
		pobočničtvo	—	1			
		upravno povjerenstvo	1	1			
C. k. domobranstvo (zem. strieli)	Stožer bataljuna	zapovjednik bataljuna	—	1	1	5	
		pobočničtvo	1	—			
		upravno povjerenstvo	1	—			
Kr. ug. domobransko pješačtvo	Stožer batalijuna	zapovjedničtvo doknadne čete	1	—	1	8	
		pobočničtvo	1	—			
		upravno povjerestvo	2	—			

Digitized by Google

Ime stožerah, zapovjedničtvah itd.			Pisarna: sobe sa 2 prozorom	Pisarna: sobe sa 1 prozorom	Predsoblje	Skladište za gorivo m.	Bilježka
Kr. ug. domobranско konjaničtvo	Stožer pukovnije	zapovjedničtvo dokukdne čete	1	—	1	8	
		pobočničtvo	1	—			
		upravno povjerenstvo	2	—			
Četne ucione, navedene u II. prilogu							Opredieljuje se od slučaja do slučaja, shodno neobhodnom pokazujućoj se potrebi.

Digitized by Google

IV. Prilog.

Broj i veličina prostorijah potriebitih učionam niže navedenih četah.

(Točke 194, 195, 208—210, 220, 221 i 338.)

Ime svake učione, odnosno naučne struke			Nabrajanje potrebitih prostorijah	Bilježka
Pješačtvo	Pukonvija	obrazovaona podčastnikah	ustanovit će se svaki put napose	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce		
		glasba pukovnije	pokusna soba za glasbu od 60 □ metarah doljne površine	
	zapovjedničtve pričuvne	obrazovaona podčastnikah	osieca se svaki put napose	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce		
	Za svaki od pukovnijskoga stožera i od pričuvnoga zapovjedničtva odieljeni bataljun	obrazovaona podčastnikah		
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce		
Tirolski lovci	svaki bataljun	obrazovaona podčastnikah	osieca se svaki put napose	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce		
Bojni lovci	Bojni lovački bataljun	obrazovaona podčastnikah	osieca se svaki put napose	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce		
Konjaničtvo	Pukovnija	obrazovaona podčastnikah	pojedna soba za jedno 24 učenika	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce	osieca se svaki put napose	
			učiona za 15 učenikah	
	• •	brigadna učiona za častnike	1 dvorana za macevanje	Samo onda, ako je nema u istome mjestu, gdje je vojarna
			1 podkivačka učiona	Morat će se dokazati, da je potrebita

Digitized by Google

	Ime svake učione, odnosno naučne struke		Nabrajanje potrebitih prostorijah	Bilježka
Bojno topničko	Stožer topničke pukovnije	pukovnijska jahaona	1 učiona za 20 učenikah	
			1 dvorana za nacevanje i gombanje	Samo onda, ako ga neima u onome mjestu
		obrazovaona podčastnikah	2 učione, svaka za jedno 35 učenikah	
			1 prostorija za baterijski ormar; 1 soba za knjižnicu i priličke (Modellen) — svaka sa 28 □ metarah dolnje površine	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce	osieca se svaki put napose	
Tvrdjavsko topničtvo	Stožer bataljuna tvrdjavskoga topničtva	obrazovaona podčastnikah	pojedna učiona za jedno 45—60 učenikah	
			1 prostorija za baterijski ormar; 1 soba za knjižnicu — svaka sa 28 □ metarah dolnje površine	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce	osieca se svaki put napose	
Vojnotehnički zavod		obrazovaona podčastnikah	2 učione svaka za jedno 40—45 momkah (u Beču)	
			2 učione svaka za jedno 35 momkah (u Budapešti)	
			1 učiona za 25 momkak (u Pragu)	
			1 dvorana za gombanje	Samo onda, ako je neima u onome mjestu, gdje je vojarna
			1 podkivaona s 1 ognjem	Potrebu podkivaone trebat će dokazati
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce	osieca se svaki put napose	

Digitized by Google

Ime svake učione, odnosno naučne struke			Nabrajanje potrebitih prostorijah	Bilježka
Vozarski sbor		podkivačka učiona	učione se svaki put napose osiecaju	
			1 podkivaona	Njezina potreba morat će se godiće dokazati
Vojno-mierničke četa	Kod svakoga bataljuna	učiona za podčastnike	osieca se svaki put napose	U bataljunah, koji su kod pukovnijskoga stožera, mogu se i sjediniti
		obrazovaona podčastnikah	pojedna soba za jedno 40–50 učenikah	
		učiona za jednogodišnje dobrovoljce	osieca se svaki put napose	U bataljunah, koji su kod pukovnijskoga stožera mogu se i sjediniti
	2 pričuvne satnije	obrazovaona podčastnikah	1 soba za jedno 12 učenikah	Samo onda kad su odieljene od svih ostalih odielah pukovnije, inače s njimi zajedno
Obkopnička četa	Za svaki bataljun	podčastnička učiona	1 učiona od prilike za 25 učenikah	
			1 soba za prilicke (Modellen) 28–30 □ meterah dolnje površine	
		učiona za jednogodišnije dobrovoljce	osieca se svaki put napose	
C. k. domobranstvo (Zemaljski strielci)	Za svaki bataljun	učiona za obučevni osnutak	1 učiona za 20 učenikah	

Digitized by Google

Ime svake učione, odnosno naučne struke			Nabrajanje potrebitih prostorijah	**Bilježka**
Kr. ug. domobransko pješačtvo	Za svaki bataljun	obrazovaona podčastnikah	1 učiona za 24—30 učenikah	Potrebite osim ovih učione, osjeći će se svaki put napose prema priekoj potrebi
Kr. ug. domobransko konjaničtvo	Za svaki konjanički odjel	obrazovaona podčastnikah	1 učiona za 15—20 učenikah	
	Jedna učiona za kadete		osjeći će se svaki put napose	

Digitized by Google

V. Prilog.

Veličina skladištah potrebitih za zalihe, štono jih čete i četne učione upravljaju ili čuvaju; zatim broj vozilah, koja se otavljaju kod četah.

(Točke 84, 86, 87, 89, 345, 351, 358, 362, 375, 376, 378, 379, 389, 391.)

Imenito				Dolnja površina prostorije u metrih	dužina policah za u metrih: odielo, rublje, čizme itd.	dužina policah za u metrih: oružje	dužina policah za u metrih: konjsku opremu	dužina policah za u metrih: bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
Pješačtvo	Stožer pukovn.	rukovaona i spremište za preuzimanje		36	—	—	—	—	
		skladište stožera		27	8	—	—	—	
		skladište za konjsku opremu i bojne kovačnice		18	—	—	95	—	
	Zapovjedničtvo pričuve: Vozila prvih trijuh bataljunah	8 dvoprežnih poklopljenih kolah		*	—	—	—	—	
		6 troprežnih kolah za živež		—	—	—	—	—	
		3 četveroprežna kola za streljivo		—	—	—	—	—	
	Osnutak dopunitbenoga bataljuna	dokadno skladište	rukovaona	60	—	—	—	—	
			skladište za odielo	380	206	—	—	—	Veličina ovih skladištah je prema sadašnjemu pomnožnomu staležu od 4420 garniturah
			skladište za obuću opravu i bojnu spravu	130	65	—	—	—	
			skladište za oružje	104	—	24	—	—	
			skladište za vježbenu zalihu	65	33	—	—	—	
		skladište za osnutak		18	4	—	—	—	
	skladište za konjsku opremu bojne kovačnice			15	—	—	7	—	

*) Gledaj 301. tocku.

Digitized by Google

Imenito			Dobija površina prostorije u ... metrih	dužina policah za odielo, rublje, čizme itd.	oružje	konjsku opremu	bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
			u metrih					
Pješačtvo	Zapovjedničtvo pričuve	Vozila 1 i 5 bataljuna	5 dvosprežna poklopljena kola					
			4 trosprežna kola za živež					
			2 četverosprežna kola za strieljivo					
	Svaka satnija 5 bojnoga bataljuna		jedno skladište	—		—	—	
Tirolska lovačka pukovnija	Stožer pukovnije		jedno skladište	27	8			
	1 i 2 pričuvni lovački bataljun	Skladište za konjsku opremu i bojne kovačnice		36	—	—		
		Vozila	4 dvosprežna poklopljena kola	15			45	
			4 trosprežna kola za živež		—	—		
			2 četverosprežna kola za strieljivo					
	Osnutak dopunitbenoga bataljuna	dokadno skladište	prostorija za rukovanje	60	—	—		
			skladište za odielo	560	245			
			skladište za obuću spremu i bojnu spravu	350	182	—		
			skladište za oružje	210	70	49		
			skladište za vježbovne zalihe	140	70	—		
	Stožer bataljuna	skladište za osnutak		18	4			
		rukovaona za prenzimanje i skladište bataljuna		30	—			
		skladište za konjsku opremu i bojnu kovačnicu		15	—		23	
		vozila bataljuna	2 dvosprežna poklopljena kola					
			2 trosprežna kola na živež					
			1 četverosprežna kola za strieljivo					
	Svaka bojna ili pričuvna satnija		jedno skladište	27	8			

Digitized by Google

Imenito			Dolnja površina prostorije u □ metrih	dužina policah za odjelo, rublje, čizme itd.	oružje	konjsku opremu	bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
				u metrih				
Bojni lovački bataljun	Stožer bataljuna	rukovaona za preuzimanje i skladište bataljuna	30					
		skladište za konjsku opremu i bojnu kovačnicu	15			23		
		Vozila bataljuna: 2 dvosprežna poklopljena kola	*					
		Vozila bataljuna: 2 trosprežna kola za živež						
		Vozila bataljuna: 1 četverosprežna kola za streljivo						
	Svaka bojna ili pričuvna satnija	Jedno skladište	27	8	—			
	Osnutak dopunitbene satnije	dokradno skladište: prostorija za rukovanje	30	—				
		dokradno skladište: skladište za odjelo	80	35				—
		dokradno skladište: skladište za obuću, opremu i bojnu spravu	57	26	—			
		dokradno skladište: skladište za oružje i za vježbenu zalihu	50	10	7			
	Kad 1., 2., 3., 5., 7., 9., 13 i 23 pričuvna satnije	skladište za konjsku opremu	15			23		
		vozila pričuvnoga bataljuna: 2 dosprežna poklopljena kola	*					
		vozila pričuvnoga bataljuna: 2 trosprežna kola za živež						
		vozila pričuvnoga bataljuna: 1 četverosprežna kola za streljivo						
Konjaničtvo	Stožer pukovnije	rukovaona i skladište za preuzimanje	36					—
		stožersko skladište	27	8	—	—		
		skladište za konjsku opremu i bojnu kovačnicu	18			9·5		
		vozila pukovnije: 4 dvosprežna poklopljena kola	*					
		vozila pukovnije: 13 trosprežnih kolah za opremu						—
	Svaka satnija	jedno skladište	45	22				
	Dopunitbeni osnutak	dokradno skladište: rukovaona	30					
		dokradno skladište: skladište za odjelo, pokrovce i bojnu spravu	130	65				
		dokradno skladište: skladište za oružje i kovine	31	4	6			
		dokradno skladište: skladište za obuću, opremu momčadsku i konjsku	34			10		
		skladište za osnutak	18	6				

Digitized by Google

I m e n i t o			Dolnja površina prostorije u metrih	dužina policah za: odielo, rublje, čizme itd.	oružje	konjsku opremu	bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
				u metrih				
Konjaničtvo	doknadni osnutak	vozila pričuvne konjaničke satnije: 2 tropretna kola za živež	*	—	—	—	—	Samo onda, kad se u posadnom mjestu nenalazi (područno) ostavište vozarskoga materijala.
Bojno topničtvo	Baterijska divizija IV.	rukovaona	36	—		—	—	
		skladište za odielo	170	75	—			
		skladište za obuću, opremu, bojnu spravu i oružje	276	153			—	
		skladište za vježbenu zalihu	1825	6-9				
		skladište za konjsku opremu	570	—	—	170	—	
		doknadno skladište ciele pukovnije: topovi i vozila (vidi niže)						
		skladište za pomoćnu i pravu gradju	80-100	—		-	—	
		skladište za osnutak dopunitbenoga ostavišta	18	6	—		—	

Doknadno skladište ciele pukovnije — topovi i vozila, kod bojnih pukovnijah pod br.:

		1, 2, 4, 7, 8, 10 i 12	3, 5, 9, 11 i 13	6
		komadi		
podtopnjace (lafete)	8 cm.	10	13	10
podtopnjace (lafete)	9 cm.	75	67	77
M. 1875 bojne kolesnice	8 cm.	26	41	26
M. 1875 bojne kolesnice	9 cm.	181	161	189
kola na ljestve		59	61	60
kola za potrebštine		21	21	21
M. 1875 kola za strieljivo baterije zadji	8 cm.	16	28	16
M. 1875 kola za strieljivo baterije zadji	9 cm.	106	94	112
kola za strieljivo bataljuna kolone	strieljivo polag M 1863	51	49	50
kola za strieljivo bataljuna kolone	strieljivo polag M 1875	94	97	100
pričuvna dvoprežna kola		9	8	10

Digitized by Google

	Imenito			Dolnja površina prostorije u [illegible] metrih	dužina policah za odielo, rublje, čizme itd.	oružje	konjsku opremu	bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
					u metrih				
Bojno topničtvo	Osnutak strieljivne kolone	skladište		32	10	—	—	—	Ovo skladište ima se ujedno upotriebiti i kao skladište za odielo prvoga, drugoga ili trećega baterijskoga odjela.
	Jedna laka ili težka baterija	skladište za odielo, opremu i bojnu spravu		32	10	—	—	—	
		skladište za tvarine		18					
		nadkriveni prostor na	1 topa	*	—				
			2 kola za strieljivo	—		—	—		
			2 kola na ljestve	—		—			
	Jahaća baterija	skladište za odielo, opremu i bojnu spravu		40	12	—		—	
		skladište za tvarine		18					
		nadkriveni prostor za	6 topovah	*	—			—	
			2 kola za strieljivo		—	—	—	—	
			4 kola na ljesve		—				
Tordjavsko topničtvo	Satnija br. 1—5	svaka po jedno skladište		27	8	—	—	—	
	Satnija br. 6 en cadre	rukovaona		25		—	—	—	
		dokradno skladište: skladište za odielo	kod bataljunah br. 1—8 i 10	95	45	—	—		
			9	133	60	—		—	
			11 i 12	107	50	—		—	
		dokradno skladište: skladište za obuću, opremu, oružje i vježbenu zalihu	1—8 i 10	32	10	—	—	—	
			9	51	17	—	—	—	
			11 i 12	44	14	—	—	—	
		jedno skladište za satniju		18	6	—	—	—	
	Gorska baterija	skladište za odielo, obuću, opremu i bojne sprave		27	8	—	—	—	
		skladište za opremu tovarne živine		60	—	—	23	—	Ovdje se razumievaju i napremine 2. baterije, koju ima svaka gorska baterija postaviti.
		10 gorskih podtopnjačah (lafetah) 7 cm.		*	—	—	—	—	

Digitized by Google

Imenito			Dolnja površina prostorije u □ metrih	dužina policah za odielo, rublje, čizme itd.	oružje	konjsku opremu	bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
				u metrih				
Vozarstvo	Svaka bojna satnija	skladište za odielo, obuću opremu i bojne sprave	27	8	—	—		
		skladište za tvarine	18	—	—	—		
		14 tarnicah (Rüstwägen)	*					
	Dopunitbena satnija	doknadno skladište		—		—		Mora se osjeći svaki put napose obzirne se na različiti broj staleža
		skladište satnije	27	8	—	—		
Vojnomjerička četa	Svaki bojni bataljun — Doknadna skladišta	rukovaona	25		—		—	Gdje je više bataljunah zajedno namješteno, ondje neka se ova skladišta sastave. Kod onih bataljunah, kod kojih ima vozilah za vojno mjerničke glavare sbora (Korps-Genie-Chefs), treba se na to obzirati.
		skladište za odielo	60	27		—	—	
		skladište za obuću, opremu, sprave i oružje	30	9	4			
	Skladište za bojnu opremu		52		—		28	
	Skladište za konjsku opremu		18	—	—	9·5	—	
	Vozila	1 dvosprežena poklopljena kola	*					
		4 dvosprežena kola za žives						
		4 dvosprežena kolc za potrebštine satnije						
		16 dvospreženih kolah za potrebštine vodovah						
	Svaka bojna satnina	po jedno skladište	36	12		—	—	
	Po 2 pričuvne satnije — zajednoe — doknadno skladište	skladište za odielo, obuću, opremu i bojne sprave	30	12			—	
		skladište za oružje	18	—	4	—	—	
		skladište za vježbenu zalihu	25	8	—	—	—	
	Skladište za bojnu opremu		20	—	—	—	13	
	Skladište za konjsku opremu		15	—	—	3	—	
	vozila	2 dvosprežena kola za živež	*					
		2 dvosprežena kola za potrebštine satnije						
		8 dvosprežnih kolah za potrebštine vodovah						
	Svakoj skladište za odielo, obuću, opremu i bojne sprave		18	6	—	—	—	

Digitized by Google

Imenito			Dolnja površina prostorije u □ metrih	dužina policah za odjelo, rublje, čizme itd. (u metrih)	dužina policah za oružje (u metrih)	dužina policah za konjsku opremu (u metrih)	dužina policah za bojnu opremu tehničkih četah (u metrih)	Bilježka
Vojno-mienička četa	Osnutak dopunitbene satnije	doknadno skladište	32	13·5	—	2	—	
	Svaki aktivirani lagunarski detachement za bojni željeznički odjel	jedno skladište	18	6	—		—	
		skladište za bojnu opremu (Za 3 lagunarska detachementa)	15	—	—	—	3	
	Kolona obkopničke sprave	skladište za orudje i potrebštine	21	—	—	—	—	
		skladište za konjsku opremu	15	—	—	3	—	
		skladište za 7 dvosprežnih poklopljenih kolah	*					
Obkopnička četa	Svaki bojne baterije	Doknadno skladište: rukovaona	25	—		—	—	
		Doknadno skladište: skladište za odielo obuću, opremu i bojne sprave	180	89	—		—	
		Doknadno skladište: skladište za oružje	30	—	5	—	—	
		Doknadno skladište: skladište za vježbenu zalihu	24	10	—	—	—	
		Skladište za konjsku opremu i za kolne sastavine	37	—	—	13	—	
		Skladište za 8 ratnih mostovnih kolah i za ono, što je u kolih za satnijske potrebštine	2880	—	—	—	—	Neka se podieli na dva sprata
		Vozila: 10 četverosprežnih kolah za potrebištne satnijske	—	—	—	—	—	
		Vozila: 6 dvosprežnih poklopljenih kolah	*	—	—	—	—	
		Vozila: 5 dvosprežnih kolah za živež		—	—	—	—	
	Svaka bojna satnija	po jedno skladište	54	16	—	—	4·2	
	Svaka pričuvna satnija	po jedno skladište	27	4	—	—	4·2	
	Svaka zengs reserva	po jedno skladište	15	3	—	—	—	
	Svaki obkopnički detachement željezničkoga odjela	po jedno skladište	40	16	—	—	—	
		skladište za bojnu opravu (Za 3 obkopnička detachementa)	18	—	—	—	6	

Digitized by Google

Imenito				Dobija površina prostorije u □ metrih	dužina policah za u metrih: odjelo, rublje, čizme itd.	oružje	konjsku opremu	bojnu opremu tehničkih četah	Bilježka
Zdravstvena četa	Obnčevni odjel	skladište		27	8	—	—		
C. k. domobranstvo (Zemaljski strieći)	Svaki bataljun	Doknadno skladište	rukovaona	30	8	—			
			vježbena i ratna zaliha	150	—	—	—	—	
			oružne i vježbovne zaliha	60	—	—	—	—	
			konjska oprema i bojna kovačnica	18	—	—	—	—	
		Za obnčevni osnutak		18	—		—		
		Vozila	2 poklopljena kola nove naprave	*	—		—		dogodiče i jedna strieljivna kola za stožer pričuvnoga bataljuna
			3 tarnice nove naprave						
			1 kola za strieljivo						
Kr. ug. domobransko pješačtvo	Svaki bataljun	Skladište satnije		28	—	—			
		Doknadno skladište	rukovaone	30	—	—	—	—	
			skladište za odielo	150	—	—	—	—	
			skladište za oružje	60	—	—	—	—	
			skladište za konjsku opremu i za bojne sprave	18	—	—	—	—	
		Vozila (sva nove naprave)	1 četveroprežna kola za strieljivo	*	—				
			2 dvoprežna kola za opremu						
			2 trepreżna kola za živež						
			2 dvoprežna kola za strieljivo						
Kr. ug. domobransko konjaničtvo	Konjanički odjel sdružen stožernu pukovniju	Za svaku satniju pukovnije		80	—		—		
		Doknadno skladište	rukovavoa	30					
			skladište za odjelo, oružje, opremu itd.	100		—	—	—	
		Vozila (sva nove naprave)	2 dvoprežna kola za opravu	*		—	—	—	
			5 troprežna kola za živež						
	Odvojeni konjanički odjel	Vozila (sva nove naprave)	1 dvoprežna kola za opravu	*		—			
			4 troprežna kola za živež						
Četne ćione navedene u II. prilogu									Osieca se svaki put napose prema priekim potrebam

*) Gledaj točku 391.

Digitized by Google

KAZALO.

	Točka.	Strana.
Obćenito	1–8	3

PRVI ODSJEK.

Zahtjevi pogledom na broj, veličinu, legu i osobiti udešaj pojedinih prostorijah ili prostorištah vojarne.

I. Stanovi za častnike i činovnike	9—27	4
II. Stanovi za oženjene podčastnike itd.	28—37	5
III. Momčadski stanovi i patreće njim nuzgredne prostorije		
A) Stanovne prostorie momčadi	38—59	6
B) Hodnici i stube	60—74	9
C) Umivaone i čistione	75—79	10
D) Krojačnice, čižmarnice i sedlarnice (remenarnice)	80—83	10
E) Skladišta pododjelah i stožerah	84—90	11
F) Kuhinje	91—102	12
G) Prostorije, u kojih može momčad objedovati	103—108	13
H) Skladišta za gorivo	109 i 110	14
I) Zahodi	111—127	14
IV. Pisarne	128—143	15
V. Prostorije za nadgleđnu i stražansku službu, za blagajne i kaznene svrhe.		
A) Častnička nadgleđnička (stražanska) soba	144	16
B) Prostoria za blagajnu	145—148	16
C) Stražane momčadi	149—158	16
D) Uze	159—193	17
VI. Prostorije, namienjene obuci i vježbanju.		
A) Učione za častnike	194—207	19
B) Učione za momčad	208—220	20
C) Dvorane za gombanje i mačevanje	221—227	21
D) Nadkrivene jahaone	228—232	21
VII. Prostorije za smještanje i njegu lahkobolestne momčadi	233—246	22
VIII. Prostorije za pranje tiela i rublja	247—262	23
IX. Vojno živezarstvo (margetanija)	263—268	24
X. Staje za konje častnikah i momčadi, zatim uzgredne prostorije k njim spadajuće:		
A) Obća načela za osnivanje stajah za zdrave konje	269—289	24
B) Podrobna uredba konjskih stajalištah i što k njim pripada	290—307	27
C) Sprema za konjsku hranu i opravu (sedla)	308—316	29
D) Kozli na stelju	317 i 318	30
E) Staje za bolestne konje	319—335	30
F) Konjske kovačnice (podkivaone) i podkivališta	336—343	31

Digitized by Google

	Točka.	Strana.
XI. Puškarnice, kolarnice, bravarnice, kovačnice itd.	344—350	32
XII. Skladišta	351	32
a) Skladišta za živež	352—355	33
b) Skladišta za gradjevne sprave i orudje	356	33
c) Skladište za pokućtvo	357	33
d) Rukovaone i skladišta za preuzimanje (Fassungen)	358—361	33
e) Doknadna skladišta	362—374	34
f) Skladišta za konjsku spremu	375—377	35
g) Skladišta za bojnu opremu tehničkih četah i za ratno mostovlje	378—380	35
h) Skladišta za mirno, a dogodice i ratno džepno strieljivo četah	381—386	35
i) Skladišta za vježbene tvarine vojno-mjerničke i obkopničke čete	387	36
XIII. Kolnice za topove i kola	388	36
a) Kolnice za topove i vozila četah	389—391	36
b) Kolnice za kola generalah	400—401	38
c) Kolnice za gasila	402—403	39

DRUGI ODSJEK.

Što se zahtieva od osnove koje vojarne u zdravnom i tehničkom pogledu.

I. Izbor gradilišta	404—413	39
II. Broj i glavni oblici dna sgradah vojarne	414—418	40
III. Okup sgradah vojarne	419—435	40
IV. Zahtjevi pogledom na važnije konstrukcije kod gradjenja vojarnah:		
A) Obćenito	436—437	42
B) Temelji i šupljici pod zemljom	438—445	42
C) Gradjevina povrh zemlje	446—456	43
D) Podovi i tavani od prizemlja gore	457—476	44
E) Stube	477—486	46
F) Postupanje sa zidovi i tavani u nutrnjih prostorijah	487—489	47
G) Prozori	490—501	47
H) Vrata	502—509	48
I) Krov	510—520	49
K) Dimnjaci, stubline za vjetrila, munjovodi	521—525	50
V. Dobava vode	526—538	50
VI. Prikupljanje i odpravljanje otražakah i splačinah	539—540	52
A) Sustavi nakupljanja i odpravljanja pogani i kako djeluju na legu i uredbu zahodah:		
a) U obće	541—557	52
b) Kanalizacija	558—575	54
c) Kupljenje u bačbah	576—586	55
d) Nakupljanje u provažah	587—603	56
e) Osiecanje lege i uredbe zahodah za momčad, prema sustavu nakupljanja zahodske nečisti	604—619	57
B) Kupljenje i izvoženje gnojnice, nečiste vode, kišnice i snježnice	620—627	59
C) Kupišta smeća, pepela i gnoja	628—634	59
VII. Posvjet plinom	635—552	60

DODATAK.

Načela za prosudjivanje, da li postojéće ili primaredit se imajuće sgrade valjaju kao vojarne ili područne vojarne.	653	63

Ustanove k uputi za osnivanje novo sagradit se imajućih vojarnati.

K obćenitomu dielu.

na 1.	654	63
na točke 2—4	655—657	63
na točku 5	658—662	64
na točku 6—8	663—64	

Digitized by Google

K prvomu odsjeku.

	Točka.	Strana.
I. Stanovi za častnike i činovnike	664—668	64
II. Stanovi za oženjene podčastnike	669	65
III. Momčadski stanovi i patreće njim nazgredne prostorije:		
A) Stanovne prostorije momčadi	670—677	65
B) Hodnici i stube	678	66
C) Umivaone i čistione	679	66
D) Krojačnice itd. kao što		
E) Skladišta pododjelah i stožerah	680	66
F) Kuhinje	681—682	66
G) Prostorije u kojih može momčad objedovati	683	66
H) Skladišta za gorivo	684	67
I) Zahodi	685—686	67
IV. Pisarne	687	67
V. Prostorije za nadgleđnu i stražanske službu, za blagajne i kaznene svrhe	688—692	67
VI. Prostorije namienjene obuci i vježbanju	693	67
VII. Prostorije za smještanje i njegu lahko bolestne momčadi	694—695	68
VIII. Prostorije za pranje tiela i rublja, zatim:		
IX. Živežarstva	696—698	68
X. Staje za konje častnikah i momčadi itd.	699—706	68
XI. Puškarnice itd.	707	69
XII. Skladišta	708 i 709	69
XIII. Kolnice za topove i kola	710	69

K drugomu odsjeku.

I. Izbor gradilišta	711—712	70
II. Broj i glavni oblici dna sgradah vojarne	713	70
III. Okup sgradah vojarne	714—717	70
IV. Zahtjevi pogledom na važnije konstrukcije kod osnivanja vojarnah	718—722	70
V. Dobava vode	723	71
VI. Prikupljanje i odpravljanje otražakah itd.	724—730	71
VII. Posvjet plinom	731	72

PRILOZI.

		Strana.
I. Prilog.	Broj i veličina prostorijah, od kojih se imadu dogodice stanovi sastaviti	I
II. „	Potrebštine stana za momčad i za konje, imenovanih niže četah i četnih učionah, zatim veličina skladištah za gorivo, pripadajućih pododjelom i djelaonicah	II
III. „	Broj pisarnah i pripadajućih jim nuzgrednih prostorijah, kojih treba različitim stožerom, zapovjedničtvom i četnim tjelesinam, ter upravnim njihovim organom, pa onda četnim učionam	XXIV
IV. „	Broj i veličina prostorijah, potrebitih učionam niže navedenih četah	XXVIII
V. „	Veličina skladištah, potrebitih za zalihe, štono jih čete i četne učione upravljaju ili čuvaju, zatim broj vozilah, koja se ostavljaju kod četah	XXXII

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google
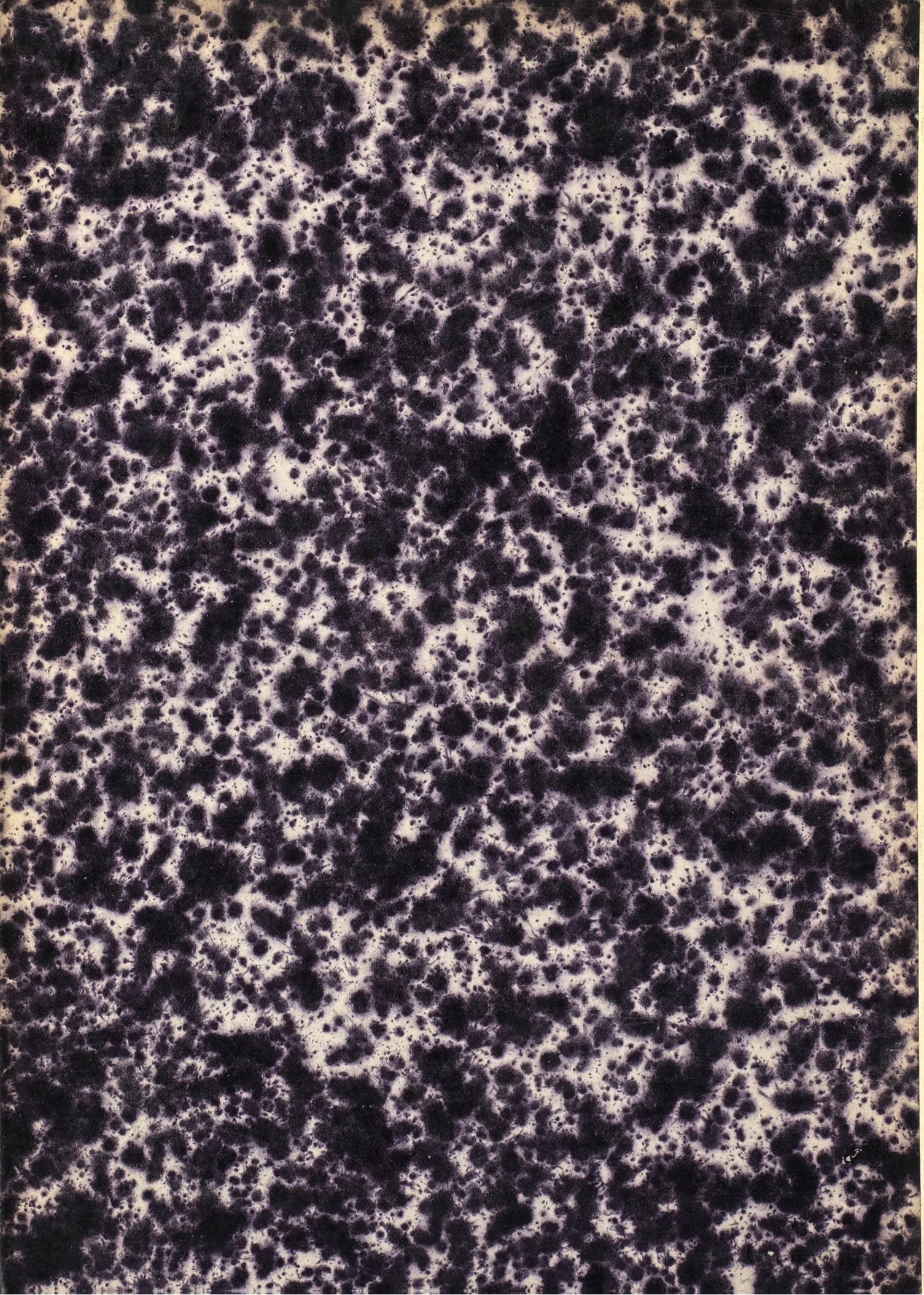
Digitized by Google